

Przegląd Prawa Egzekucyjnego

Nr 7/2018

ISSN 1731-030X

W numerze:

Zygmunt Kukuła

Przestępstwo udaremnienia egzekucji z punktu widzenia dorobku orzecznictwa sądowego

Michał Szulczewski

Charakter prawny powództw służących obronie przed egzekucją uregulowanych w Kodeksie karnym wykonawczym

CURRENDA

Przegląd Prawa Egzekucyjnego

PRZEGŁĄD PRAWA EGZEKUCYJNEGO

Miesięcznik

KOMITET REDAKCYJNY:

REDAKTOR NACZELNY

Prof. zw. dr hab. Sławomir Cieślak

REDAKTORZY TEMATYCZNI

Prof. zw. dr hab. Janusz Jankowski – prawo postępowania egzekucyjnego

Dr Tomasz Banach – prawo dotyczące ustroju samorządu komorniczego

REDAKTOR PROWADZĄCY I JĘZYKOWY

Mgr Magdalena Ruzicka – język polski

SEKRETARZ REDAKCJI

Dr Grzegorz Sikorski

RADA NAUKOWA

PRZEWODNICZĄCY

Prof. zw. dr hab. Janusz Jankowski

CZŁONKOWIE

Prof. dr Elena Borisova

Prof. zw. dr hab. Andrzej Jakubecki

Prof. dr hab. Vytautas Nekrošius

Prof. dr Vladimir Yarkov

Dr Tomasz Banach

Dr Anna Barańska

Dr hab. Michał Krakowiak

Dr Rafał Łyszczek

Dr Mariusz Sorysz

LISTA RECENZENTÓW CZASOPISMA

Prof. Natalie Fricero

Prof. nadzw. dr hab. Agnieszka Góra-Błaszczkowska

Prof. zw. dr hab. Elwira Marszałkowska-Krześ

Prof. nadzw. dr hab. Izabella Gil

Dr hab. Andrzej Jarocho

PPE znajduje się na liście czasopism punktowanych MNiSW z wynikiem 6 punktów.

Wersją pierwotną czasopisma jest wersja drukowana.

Redakcja nie zwraca niezamówionych tekstów oraz zastrzega sobie prawo do skracania tekstów. Uprzejmie informujemy, że przesłanie tekstu artykułu czy opracowania na adres redakcji wiąże się ze zgodą na jego ewentualne opublikowanie na łamach czasopisma i przeniesieniem na wydawnictwo przysługujących do niego praw autorskich. W przypadku zaistnienia okoliczności uniemożliwiających przeniesienie praw autorskich do tekstu na wydawcę, autor zobowiązany jest niezwłocznie powiadomić o tym fakcie redakcję. Redakcja zastrzega sobie także prawo do dokonywania w nadesłanych tekstach skrótów, poprawek stylistycznych, językowych i interpunkcyjnych, wprowadzania śródtytułów, a także innych zmian, niemających jednak wpływu na ich zawartość merytoryczną. Tezy zawarte w artykułach stanowią wyraz poglądów autorów i nie muszą odzwierciedlać poglądów Redakcji.

Nakład 730 egz.

Sopot 2018

© Copyright by

Currenda Spółka z o.o.

ISSN 1731-030X

Currenda Sp. z o.o.

al. Niepodległości 703A, 81-853 Sopot

e-mail redakcji: ppe@currenda.pl

tel. Sekretarza redakcji: 602 720 142

e-mail: Sekretarza redakcji: grzegorz.sikorski@currenda.pl

tel.: 58 550 38 75, faks: 58 712 90 65

www.sklep.currenda.pl

www.currenda.pl/przeglad

W NUMERZE:

ARTYKUŁY

- 5** **Przestępstwo udaremnienia egzekucji z punktu widzenia dorobku orzecznictwa sądowego**
The Offense of Enforcement Frustration
from the Point of View of Case Law
*dr hab. Zygmunt Kukuła, pracownik naukowy Wyższej Szkoły
Administracji w Bielsku-Białej, funkcjonariusz Policji w Bielsku-Białej*
- 31** **Charakter prawny powództw służących obronie przed egzekucją uregulowanych w Kodeksie karnym wykonawczym**
Legal Nature of Adverse Actions to Enforcement
Regulated by the Executive Penal Code
*Michał Szulczewski, doktorant w Katedrze Postępowania
Cywilnego II WPiA Uniwersytetu Łódzkiego*
- 49** **Obowiązki sądowego i administracyjnego organu egzekucyjnego w postępowaniu o wpis do księgi wieczystej w egzekucji z nieruchomości**
Duties of a Court and Administrative Enforcement Officer
in the Proceedings of an Entry into Land and Mortgage
Register in Enforcement against Immovable Property
Tomasz Kwiecień, doradca podatkowy

GLOSY

- 77** **Kognicja sądu w postępowaniu klauzulowym z art. 788 k.p.c. Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2015 r., III CZP 15/15**
The Jurisdiction of the Court in the Enforceability Clause's
Proceedings Regulated in Article 788 of Civil Procedure Code.
Comment to the Supreme Court Resolution
Dated 13th of May 2015, III CZP 15/15
*Przemysław Jadłowski, uczestnik seminarium magisterskiego
na WPiA Uniwersytetu Jagiellońskiego*

STRESZCZENIE **Przestępstwo udaremnienia egzekucji z punktu widzenia dorobku orzecznictwa sądowego**

Przedmiotem publikacji jest ocena funkcjonowania przepisu art. 300 Kodeksu karnego, dokonana przez pryzmat dotychczasowego dorobku orzecznictwa sądowego. Obejmuje ona judykaty wydane w okresie obowiązywania wszystkich dotychczasowych polskich kodeksów karnych. Uwzględnia ona dokonaną przez praktyków ocenę wielu aspektów odpowiedzialności karnej za udaremnienie egzekucji komorniczej. Na uwagę zasługują zagadnienia poświęcone zdefiniowaniu podmiotu przestępstwa, zakresu karnoprawnej ochrony przepisu, strony przedmiotowej nawiązującej do utrwalonego modus operandi oraz chwili, w której następuje dokonanie przez dłużnika czynu zabronionego.

Słowa kluczowe: egzekucja komornicza, dłużnik, udaremnienie egzekucji, przestępstwo, orzecznictwo

SUMMARY **The Offense of Enforcement Frustration from the Point of View of Case Law**

The subject of this publication is the assessment, performed through the perspective of case law, of how art 300 of the Penal Code functions. The assessment comprises judicature performed throughout the term of all Polish Penal Codes so far. It takes into account practitioners' assessment of many aspects of penal responsibility for enforcement frustration. The issues devoted to defining the subject of offense, the scope of penal and legal protection of the regulation, the object scope related to the established modus operandi, as well as the moment when a prohibited act is committed by the debtor, are worth attention.

Keywords: enforcement, debtor, offense, frustration of enforcement, case law

Przestępstwo udaremnienia egzekucji z punktu widzenia dorobku orzecznictwa sądowego

I.

Problematyka prawno-karnej ochrony postępowań egzekucyjnych – jako ważny element stabilności istniejącego porządku prawnego – pozostaje wciąż aktualna, mimo istnienia wielu publikacji poświęconych tej tematyce, które w większości koncentrują się wokół rozważań teoretycznych. Oprócz teorii w równym stopniu cenne dla praktyki mogą okazać się doświadczenia i opinie oparte na dorobku orzecznictwa sądowego. W powiązaniu z doktryną wydatnie wspierają one proces formowania się i rozwoju wykładni ustawowych znamion przestępstwa. Wykładnia sama w sobie jest procesem dynamicznym, o którym z całą pewnością można powiedzieć, że trwa dotąd, dopóki obowiązuje dany przepis. Wykładnia sądowa wykazuje swoją szczególną przydatność, stając się testem skuteczności przepisu prawa. Spoglądając z perspektywy czasu na całość dotychczasowego dorobku judykatury w obszarze art. 300 Kodeksu karnego¹, należy przyznać, iż dorobek ten jest znaczący. W ostatnich latach do

¹ Dalej: k.k.

jego wzbogacenia przyczynił się zarówno dorobek Sądu Najwyższego, jak i sądów apelacyjnych. Obecnie jest on na tyle pokaźny, że pojawiły się sprzyjające warunki do opracowania i zbadania na jego fundamencie wpływu orzecznictwa na kształt wykładni przepisu art. 300 k.k. – najczęściej wykorzystywanego do ochrony wierzycieli i postępowania egzekucyjnego.

2.

Z całą pewnością nie sposób obecnie podważyć tezy, że wpływ orzecznictwa sądowego na proces stosowania prawa oraz jego wykładni jest znaczny. Choć orzeczenia sądów, co do zasady, nie stanowią w naszym kraju obowiązującego źródła prawa, to jednak wpływają na jego kształt przez tworzenie i współuczestnictwo w formowaniu jego wykładni. Zgodnie z ustawą o Sądzie Najwyższym sąd ten wydaje wyroki oraz postanowienia rozstrzygające spory w sprawach, które rozpoznane są na skutek wnoszonych środków zaskarżenia. Na szczególne podkreślenie zasługuje wydawanie przez SN uchwał, które sprowadzają się do wyjaśnienia przepisów prawnych budzących wątpliwości lub których stosowanie wywołało rozbieżności w orzecznictwie, jak też uchwał, które rozstrzygają zagadnienia prawne budzące poważne wątpliwości w konkretnej sprawie. Niektóre ze wspomnianych uchwał podejmowane są z inicjatywy sądów orzekających w poszczególnych sprawach, inne zaś na wniosek uprawnionych do tego organów. Na podkreślenie zasługuje fakt, że wykładnia przyjęta w uchwale wydanej dla konkretnej sprawy jest wiążąca jedynie dla sądów niższej instancji, nie wiąże przy tym innych sądów. Chociaż orzeczenia nie stanowią źródła prawa, nie sposób nie zauważyć, że niektóre wypowiedzi interpretacyjne sądów przywoływane w sytuacji, gdy brakuje odpowiedniej regulacji w prawie lub jest on niejasny, pełnią z praktycznego punktu widzenia rolę zbliżoną do aktów prawotwórczych. W czasie obowiązywania wcześniejszej ustawy o SN możliwe było podejmowanie przez ten sąd uchwał zawierających

wytyczne w zakresie wykładni prawa i praktyki sądowej w celu ujednolicenia orzecznictwa. Obejmowały one kompleksową problematykę dotyczącą określonego tematu i wiązały nie tylko SN, ale i pozostałe sądy. Obecnie tego rodzaju rozwiązanie nie jest już stosowane. Orzecznictwo sądowe, zwłaszcza SN, oddziałuje na proces stosowania prawa głównie za pośrednictwem siły autorytetu sądu. Dokonywana przez sądy ocena pewnych sytuacji szczególnych posiada doniosłe znaczenie dla wykładni niektórych znamion czynu zabronionego budzących wątpliwości oraz następstw z tym związanych, zarówno w danej sprawie, jak i na przyszłość.

3.

Przed rozpoczęciem analizy i oceny dotychczasowego dorobku orzeczniczego należałoby dokładniej przyjrzeć się ewolucji kolejnych ustawowych zmian w opisie przestępstwa udaremnienia egzekucji. W okresie swojego obowiązywania zdołały one bowiem wpłynąć w pewnym stopniu na kształt oraz kierunek rozstrzygnięć sądowych. W ujęciu chronologicznym najstarszym z polskich kodeksów karnych XX wieku jest kodeks z 1932 r. Zawierał on w rozdziale XL, noszącym tytuł „Przestępstwa na szkodę wierzycieli”, art. 276, który kryminalizował działanie przybierające formę ukrywania przedmiotów majątkowych albo zaciągania pozornych zobowiązań lub zawieranie innych pozornych umów w celu pokrzywdzenia wierzycieli. Groziła za to ówczesnie kara pozbawienia wolności – do 5 lat. Co prawda, opisane tam zabronione zachowanie w brzmieniu literalnym nie nawiązywało wprost do udaremnienia egzekucji komorniczej, jednak w istotnym zakresie wspierało te wysiłki. Odpowiednikiem obecnego art. 300 k.k. był w kodeksie z 1932 r. przepis wprowadzony w art. 282. Karze więzienia do lat 2 lub aresztu do lat 2 podlegał sprawca, który w celu udaremnienia egzekucji usuwał, uszkadzał, ukrywał, zbywał lub obciążał mienie zajęte lub zagrożone zajęciem. Jak widać, przepis ten wymieniał enumeratywnie sposoby

przestępczego działania prowadzące lub mogące doprowadzić do osiągnięcia tego skutku. Na marginesie wypada zaznaczyć, iż wspomniany rozdział XL zawierał łącznie 13 przepisów zapewniających szeroko rozumianą ochronę wierzycieli.

W obowiązującym od 1 stycznia 1970 r. Kodeksie karnym, uchwalonym w 1969 r., w kwestii ścigania przypadków udaremnienia egzekucji wybrano nieco inne rozwiązania niż w kodeksie z 1932 r. Przede wszystkim zrezygnowano z utrzymywania licznych i rozbudowanych przepisów chroniących interesy wierzycieli, co wynikało ze zmiany podejścia do koncepcji ochrony własności prywatnej w gospodarce socjalistycznej. Przepis kryminalizujący udaremnienie egzekucji został przesunięty do rozdziału XXXIII noszącego tytuł „Przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości”. W ustawowej konstrukcji art. 258 dokonano też korekty niektórych ustawowych znamion. Sprowadzały się one do zmiany okoliczności modalnych przy opisie czynu zabronionego. Karze pozbawienia wolności do lat 2, ograniczenia wolności albo grzywny podlegał ten, kto w celu udaremnienia wykonania orzeczenia sądu lub innego organu państwowego usuwał, ukrywał, zbywał, obciążał albo uszkadzał mienie zajęte lub zagrożone zajęciem. Udaremnienie egzekucji zastąpiono tu udaremnieniem wykonania orzeczenia, jednakże obowiązujący wcześniej opis strony przedmiotowej nie uległ zmianom, zapewniając tym samym kontynuację prawnego-karnej ochrony wierzycieli.

Wprowadzenie modelu gospodarki rynkowej w latach 90. ubiegłego stulecia przyczyniło się do znacznego wzrostu patologii i zagrożeń z tym związanych, których ofiarami w dużej mierze stawali się wierzyciele podmiotów gospodarczych. W celu wzmocnienia oraz uszczelnienia dotychczasowej kodeksowej ochrony, dnia 12 października 1994 r. uchwalono ustawę o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów Kodeksu karnego². Artykuł 6 tej ustawy zapoczątkował przebudowę dotychczasowego mechanizmu zabezpieczenia i prawnego-karnej

² Dz.U. z 1994 r. Nr 126, poz. 615.

ochrony egzekucji komorniczej przed sprzecznym z prawem udaremnieniem jej celu – i w tym kształcie obowiązuje on do dzisiaj. Paragraf 1 tego przepisu zawierał dokładnie tę samą treść, która występuje w obecnym art. 300 § 1 k.k. Przepis art. 6 § 2 cytowanej ustawy wprowadził z kolei swego rodzaju *lex specialis*, ustanawiając karę pozbawienia wolności do lat 5 wobec sprawcy, który w celu udaremnienia wykonania – związanego z działalnością gospodarczą – orzeczenia sądu lub innego organu państwowego dopuścił się czynu określonego w art. 6 § 1 ustawy w stosunku do mienia zajętego lub zagrożonego zajęciem. W doktrynie postrzegano art. 6 jako *lex specialis* w relacji do obowiązującego równolegle art. 258 k.k., ze względu na unormowanie „orzeczenia związanego z działalnością gospodarczą”³. Można z całą pewnością przyjąć, że od momentu wejścia w życie ustawy o ochronie obrotu gospodarczego obserwujemy zmianę dotychczasowej wykładni w kwestii sprzecznego z prawem udaremniania egzekucji komorniczej. Na uwagę zasługuje podwyższenie dotychczasowego pułapu zagrożenia karą pozbawienia wolności z 2 lat do 5.

4.

Studium nad dorobkiem orzecznictwa sądowego należałoby rozpocząć od zdefiniowania podmiotu przestępstwa opisanego w art. 300 k.k. Literalna wykładnia § 1 tego artykułu wskazuje, że wspomnianego czynu może się dopuścić jedynie dłużnik. Założenie to znajduje swoje uzasadnienie na drodze wnioskowania pośredniego, za sprawą użytego w przepisie określenia „wierzyciel, przeciwko interesom którego działa sprawca udaremniający egzekucję”. Powyższe stanowisko pozostaje nadal aktualne w odniesieniu do podmiotu odpowiadającego za czyn opisany w § 2 tego artykułu albowiem w obydwu przypadkach osobą tą pozostaje zawsze dłużnik. Zaimek osobowy „kto” wskazuje *prima facie* na powszechny podmiot przestępstwa, jednakże judykatura wyraziła opinię, iż

³ Z. Gostyński, *Karnoprocesowe aspekty ustawy o ochronie obrotu gospodarczego*, Prok. i Pr. 1995, nr 6, s. 16–23.

wskazanie to ma formę jedynie pośredniej identyfikacji sprawcy czynu. Użycie w treści przepisu określenia „wierzyciel, tj. osoby, przeciwko której skierowane jest działanie sprawcy”, konkretyzuje już tę osobę jako podmiot indywidualny. Tezy stosownych judykatów sugerują bowiem, że pojęcie dłużnika – z pozoru oczywiste – cechuje się pewnym zróżnicowaniem kryteriów oceny tej osoby. Lektura dotychczasowych orzeczeń daje podstawę do wyodrębnienia trzech kategorii podmiotów przestępstwa udaremnienia egzekucji.

Pierwszą z nich jest dłużnik rzeczywisty (klasyczny, *sensu stricto*) zaciągający zobowiązanie, z którego się nie wywiązał, narażając się tym samym na odpowiedzialność cywilną za swój niezapłacony dług. Stanowisko sądów przyjmujące ten rodzaj podmiotów odpowiadających kar nie uformowało się zdecydowanie najwcześniej, bo już w okresie przedwojennym, i nadal zachowuje swoją aktualność. W świetle najstarszego rozstrzygnięcia odpowiedzialność za czyn udaremnienia prowadzonej egzekucji spoczywa na każdym, kto w celu udaremnienia egzekucji ukrywa mienie zajęte lub zagrożone takim zajęciem⁴. Pojęcie dłużnika rzeczywistego pojawia się także w innych orzeczeniach, w których wymieniane są oprócz niego kolejne osoby zaliczane do kategorii podmiotu tego przestępstwa.

Drugą kategorię sprawców, dosyć obszerną, obok wymienionego wcześniej dłużnika klasycznego, tworzą wszyscy ci, którzy na mocy zawartych umów odpowiadają za dług obok dłużnika klasycznego bądź zamiast niego. Właściwym określeniem tej kategorii dłużników powinien być termin „dłużnicy *sensu largo*”. Już w okresie dwudziestolecia międzywojennego zwrócono uwagę w jednym z wyroków, iż podmiotem przestępstwa może być nie tylko dłużnik (w ujęciu klasycznym – przyp. aut.), ale i każda osoba mająca u siebie zajęte lub zagrożone zajęciem mienie, o ile je ukrywa, usuwa, uszkadza, zbywa, obciąża celem udaremnienia egzekucji⁵.

⁴ Wyrok SN z dnia 12 czerwca 1934 r., II K 520/34, OSN 1935/1/18; wyrok SN z dnia 27 lutego 2002 r., V KKN 83/00, Lex nr 53056.

⁵ Wyrok SN z dnia 11 lipca 1935 r., II K 795/35, OSN 1936/2/77.

W kolejnym orzeczeniu rozwinięto ten wątek, zwracając uwagę na substitut dłużnika, za którego uważa się osobę odpowiedzialną, posiadającą status dozorczy mienia⁶. Podążając w tym kierunku, przyjęto założenie, według którego sprawcą przestępstwa typizowanego w art. 300 § 2 k.k. może być tzw. osoba godna zaufania. Sąd miał tu na myśli osobę, której powierzono na przechowanie rzeczy wydane lub znalezione w czasie przeszukania prowadzonego do sprawy karnej, będące uprzednio w dyspozycji sprawcy innego popełnionego przestępstwa. Źródłem obowiązków prowadzących do przypisania odpowiedzialności karnej osobie godnej zaufania, której przekazano takie rzeczy na czasowe przechowanie, jest art. 228 § 1 Kodeksu postępowania karnego⁷. Cięży na niej ustawowy obowiązek przedstawienia zabezpieczonych rzeczy na każde żądanie organu prowadzącego postępowanie karne. W ten sposób zapewnia się ochronę nie tylko pewności obrotu cywilno-prawnego, ale i powagi orzeczeń wydanych przez inny organ państwowy⁸, niekoniecznie będący sądem. Motywy takiego rozstrzygnięcia uzasadniano przyjęciem poglądu, w myśl którego oddanie na przechowanie w trybie art. 228 § 1 k.p.k. powoduje także powstanie stosunku zobowiązaniowego przechowania w znaczeniu nadanym przez art. 835 Kodeksu cywilnego⁹. Organ wydający zabezpieczoną rzecz na przechowanie (policja, prokuratura, ABW, CBA i inne – przyp. aut.) jest wierzycielem, a osoba godna zaufania – dłużnikiem¹⁰.

Podczas wydawania orzeczeń poświęconych tematyce zdefiniowania osoby dłużnika *sensu largo* zarysowały się spory dotyczące pewnych szczególnych zasad kształtowania odpowiedzialności karnej za czyn z art. 300 § 1 k.k. Ich wspólnym mianownikiem stało się założenie przyjmujące, iż w kontekście znamion „zagrożenia niewypłacalnością”, zawartych w wymienionym przepisie, podmiotem tego przestępstwa może zostać wyłącznie dłużnik

⁶ Wyrok SN z dnia 22 kwietnia 1936 r., I K 1161/35, OSN 1937/1/7.

⁷ Dalej: k.p.k.

⁸ Postanowienie SN z dnia 13 listopada 2002 r., II KKN 121/01, niepubl. [w:] Z. Kukuła, *Orzecznictwo Sądu Najwyższego i sądów apelacyjnych dotyczące przestępstw gospodarczych. Zbiór orzeczeń*, Toruń 2011, s. 65.

⁹ Dalej: k.c.

¹⁰ Wyrok SN z dnia 15 czerwca 2004 r., II KK 38/03, niepubl.

prowadzący działalność gospodarczą¹¹. Rozstrzygnięcie to okazało się na tyle kontrowersyjne, że uruchomiło zdecydowaną krytykę ze strony nauki prawa karnego¹². Wpłynęło to w pewnym stopniu na złagodzenie tak stanowczego podejścia w kolejnym rozstrzygnięciu nawiązującym do tego wątku. Przewidziano jednak warunek, a mianowicie – co najmniej jedna ze stron zobowiązania rodzącego wierzytelność musi prowadzić działalność gospodarczą¹³. Pomimo istniejących wątpliwości była to jednak w pewnym stopniu udana próba korekty poddanego krytyce wcześniejszego zapastrywania. Tym niemniej zrewidowany pogląd trudno uznać za całkowicie słuszny. Najważniejszy zarzut to bezpodstawne ustanowienie podziału na wierzycieli uprzywilejowanych, za sprawą prowadzenia przez nich działalności gospodarczej, oraz wierzycieli pozbawionych ochrony jedynie z tego powodu, że działalności tej nie prowadzą. Skoro ustawodawca w treści art. 300 k.k. takich ograniczeń nie ustanowił, to orzecznictwo nie posiada kompetencji, aby w sposób istotny zmieniać wolę ustawodawcy, bowiem może to rodzić obawy o przejęcie uprawnień zarezerwowanych w Konstytucji RP dla ustawodawcy. Należy w tym miejscu wspomnieć chociażby o upadłości konsumenckiej, która dotyczy osoby nieprowadzącej działalności gospodarczej, a mającej niezaspokojonych wierzycieli.

Ostatnią kategorię podmiotów odpowiedzialnych za udaremnienie egzekucji stanowią zarządzający w imieniu dłużnika jego majątkiem. Odnoszą się do nich rozwiązania oparte na klauzuli odpowiedzialności zastępczej, przewidzianej w art. 308 k.k., obejmujące odpowiedzialnością karną osoby zastępujące dłużnika. Można, stosując duże uproszczenie, nazwać ich *quasi*-dłużnikami, chociaż określenie to nie oddaje w pełni ich faktycznego statusu. Niemniej jednak dłużnik rzeczywisty jest w tym układzie zwolniony

¹¹ Uchwała SN z dnia 20 listopada 2000 r., I KZP 31/00, OSNKW 2001/1–2/5.

¹² Zob. glosy krytyczne: O. Górniok, OSP 2001/5/247–249; J. Majewski, OSP 2001/5/249–252; J. Skorupka, OSP 2001/10/489–491; S. Zabłocki, *Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego – Izba Karna*, Palestra 2001, nr 1–2, s. 201–203; R.A. Stefański, *Przegląd uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego materialnego, prawa karnego wykonawczego i prawa wykroczeń za 2000 r.*, Wojskowy Przegląd Prawniczy 2001, nr 1, s. 128–130.

¹³ Postanowienie SN z dnia 3 czerwca 2002 r., II KKN 320/00, Lex nr 55524.

z odpowiedzialności karnej, która została przesunięta na zarządcę jego majątku. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 5 stycznia 2000 r.¹⁴ słusznie założył, że norma art. 300 § 2 k.k. charakteryzuje nie tylko dłużnika, ale rozszerza także pole kryminalizacji na zachowania podjęte przez faktycznie zajmujących się sprawami majątkowymi tego dłużnika. Lektura przywołanego orzeczenia nie pozostawia więc wątpliwości co do sposobu wyłaniania podmiotu przestępstwa, którym okazuje się zarówno dłużnik, jak i pozostałe osoby powiązane w określony sposób węzłem prawnym z jego majątkiem.

5.

Kluczowym zagadnieniem dla wykładni każdego przepisu jest wytyczenie obszaru objętego jego ochroną. Przepis kryminalizujący zachowanie przewidziane w art. 300 § 1 k.k., co do zasady ogólnej, realizuje ochronę szeroko pojmowanego obrotu gospodarczego. Uwzględniając jednak w sposób kompleksowy opis jego ustawowych znamion, nie może budzić wątpliwości fakt, że indywidualnym przedmiotem ochrony obejmuje się interesy ogółu wierzycieli, tym samym gwarantując im wszystkim tę samą możliwość skutecznej egzekucji przysługujących im roszczeń majątkowych od swoich dłużników. Ponadto w sytuacjach przewidzianych w § 2 art. 300 k.k., przepis zapewnia dodatkowo ochronę orzeczeń sądowych i organów państwowych związanych funkcjonalnie z postępowaniem egzekucyjnym. Do obszaru ustawowej ochrony włączone zostały dodatkowo interesy obrotu konsumenckiego.

W dotychczasowym dorobku judykatury więcej uwagi skupiono jednak na drugiej odmianie tego przestępstwa – przewidzianej w § 2. Sąd wyraził opinię, w świetle której kryminalizacja została tu zawężona do tych sytuacji udaremniania egzekucji przez dłużnika, które prowadzą do skutku udaremnienia wykonania orzeczenia już w formie stadialnej

¹⁴ Wyrok SN z dnia 5 stycznia 2000 r., V KKN 192/99, OSN Prok. i Pr. 2000, nr 6, poz. 6.

usiłowania, a nie wyłącznie do faktycznego udaremnienia zaspokojenia¹⁵, z czym najczęściej można się zetknąć w praktyce. Spotkało się to z aprobatą doktryny prawa karnego¹⁶, która zasługuje na akceptację. Ponadto wystąpiły istotne rozbieżności, gdy ocenie poddano samo źródło zobowiązań dłużnika oraz przysługującą wierzycielom z tego tytułu prawno-karną ochronę. Zarysowały się na tym tle dwie zasadnicze płaszczyzny zapatrywań. Według pierwszej, ochroną § 2 objęto jedynie majątkowe interesy wierzyciela, ściśle powiązane ze zobowiązaniami w postaci wierzytelności powstałych w ramach obrotu gospodarczego (węższa ochrona). Uzasadniano ten pogląd treściową i funkcjonalną wykładnią tego przepisu, z powołaniem się na dobro prawne pod nazwą „obrotu gospodarczego”¹⁷. Stanowisko drugie – choć nie neguje, co do zasady, treści poprzedniego – to uzupełnia je, przyjmując, iż przysługująca z tego powodu ochrona należy się również wierzytelnościom niezwiązanym z obrotem gospodarczym, w tym wynikającym ze zobowiązań podatkowych (szeroka ochrona)¹⁸.

Należy przychylić się do drugiego z przedstawionych stanowisk jako bardziej przekonującego. Sam fakt umieszczenia danego przepisu w rozdziale dotyczącym przestępstw przeciwko obrotowi gospodarczemu nie przekreśla bowiem w sposób automatyczny gwarancji ochrony pozostałym wierzycielom, a jedynie zwraca uwagę na istnienie najczęściej spotykanych naruszeń prawa w tym właśnie obrocie. Za rozszerzeniem ochrony art. 300 § 2 k.k. także na obszar pozagospodarczych wierzytelności przemawia z pewnością wykładnia celowościowa tego przepisu. Sam przepis – co należy podkreślić – nie zawiera w swojej treści przesłanek sugerujących zawężenie kryminalizacji wyłącznie do tego właśnie obrotu.

Pozostała problematyka, która w pewnym stopniu łączy się z poruszanym wątkiem, a obejmująca uściślenie przedmiotu ochrony i ocenę materialnej zawartości popełnionego czynu, czyli – społeczną szkodliwość –

¹⁵ Postanowienie SN z dnia 4 listopada 2002 r., III KK 283/02, OSNKW 2003/3–4/34.

¹⁶ Zob. J. Skorupka, glosa, OSP 2003/10/529–531.

¹⁷ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 27 września 2011 r., II Aka 26/11, OSAW 2012/4/263.

¹⁸ Postanowienie SN z dnia 24 stycznia 2013 r., I KZP 22/12 [dostępne online: www.sn.pl/orzecznictwo/].

pozostawała do tej pory na obrzeżach zainteresowania judykatury. Trzeba jednak zauważyć, że w jednym z wydanych orzeczeń sąd apelacyjny przewartościował dotychczasowe założenia oceny kryminalizowanych przez omawiany przepis zachowań. Otóż, zdaniem sądu, przedmiotem ochrony art. 300 § 1 k.k. nie jest – majątek dłużnika jako taki, lecz samo zachowanie się dłużnika w odniesieniu do tego majątku – oceniane jako społecznie szkodliwe. Społeczna szkodliwość zachowań wynika tu nie z określonego stanu majątkowego, jaki się ukształtował, ale z faktu naruszenia uprawnień wierzyciela. Następstwem sprzecznego z prawem zachowania się sprawcy jest określony stan jego majątku¹⁹. Stan ten, zmniejszający w jakiejś mierze realną szansę zaspokojenia z niego pretensji wierzyciela, pociąga za sobą z jednej strony zagrożenie dla jego interesów, z drugiej natomiast inicjuje odpowiedzialność karną – równoległą i niezależną od odpowiedzialności cywilnej. Odpowiedzialność karna pełni tu funkcję odpowiedzialności uzupełniającej, a nawet zakamuflowanej presji wywieranej na dłużnika, w intencji prawidłowego wypełniania przez niego swoich obowiązków.

6.

Kryminalizacja przewidziana w art. 300 § 2 k.k. obejmuje czyny skierowane przeciwko mieniu „zajętemu lub zagrożonemu zajęciem”, prowadzące do skutku blokującego wykonanie orzeczenia. Z kolei czyn przewidziany w § 1 art. 300 k.k. został określony jako „grożąca niewypłacalność lub upadłość”, w której to dłużnik podejmuje swoje działanie. W związku z powyższym niezbędne staje się wyjaśnienie wykładni obu tych pojęć. Orzecznictwo sądowe przez długi czas nie poświęcało jednak tym zagadnieniom swojej uwagi. Pierwsze odnoszące się do tej kwestii orzeczenia zawierały w sobie duży stopień ogólności, potwierdzając jedynie, że przedmiotem działania sprawcy może być nie tylko

¹⁹ Wyrok SA w Szczecinie z dnia 13 listopada 2014 r., II Aka 194/14, Lex nr 1668660.

mienie zajęte, lecz także zagrożone zajęciem²⁰. Prawdopodobnie sądy nie zauważyły subtelnej różnicy w obrębie tych dwóch określeń. Należy przyznać, że zwrot „zagrożenie zajęciem” jest pojęciem nieostrym, wymagającym przeprowadzenia starannej wykładni, połączonej z wytyczeniem obszaru graniczącego z dozwolonymi jeszcze posunięciami majątkowymi. Wysiłki orzecznictwa sądowego dotyczące tej problematyki zostały w końcu podjęte, przyczyniając się w efekcie do budowy stabilnej definicji tego fragmentu czynu zabronionego.

W pierwszym nawiązującym do tego zagadnienia orzeczeniu wyjaśniono, że synonimem stanu zagrożenia zajęciem jest podejmowanie przez sprawcę działań w czasie, gdy nie istniało jeszcze orzeczenie sądu lub innego organu, którego wykonanie sprawca chce udaremnić²¹. Był to z pewnością krok wykonany we właściwym kierunku, jednak wciąż nie docierał do istoty diagnozowanego problemu. Niebawem jednak udało się to osiągnąć, przyjmując, że stan o którym tu mowa, formalizuje się w momencie podejmowania przez sprawcę rozporządzenia majątkowego, które ma na celu udaremnienie wykonania orzeczenia, jeśli jest ono tylko oczekiwane w danej sytuacji²². Nieco później doprecyzowano tę kwestię stwierdzeniem, w świetle którego czynu zabronionego można się dopuścić także wtedy, gdy egzekucja dopiero grozi, a więc w okresie, kiedy wierzyciel w sposób niedwuznaczny daje do zrozumienia dłużnikowi, że postanowił dochodzić swojej pretensji majątkowej na drodze sądowej. Tworzy to obiektywne, rzeczywiste i bezpośrednie niebezpieczeństwo zagrożenia zajęciem, z którym należy się liczyć²³ – egzekucja dopiero dłużnikowi grozi, skoro wierzyciel w tym czasie postanowił dochodzić swoich roszczeń

²⁰ Postanowienie SN z dnia 16 grudnia 1994 r., I KZP 30/94, OSN Prok. i Pr. 1995, nr 3, s. 69; wyrok SA w Łodzi z dnia 9 kwietnia 1996 r., II Aka 48/92, OSA 1999/11–12/85.

²¹ Uchwała SN z dnia 22 czerwca 1998 r., I KZP 9/98, OSNKW 1998/7–8/31; wyrok SA we Wrocławiu z dnia 12 kwietnia 2014 r., II Aka 36/14, Lex nr 1499092; wyrok SA w Białymstoku z dnia 13 marca 2016 r., II Aka 26/17, Lex nr 2039695; wyrok SN z dnia 14 marca 1935 r., 3K 45/35, OSN 1935/11/456.

²² Wyrok SN z dnia 8 stycznia 1999 r., V KKN 513/97, OSN Prok. i Pr. 1999, nr 6, poz. 6.

²³ Wyrok SN z dnia 17 listopada 2011 r., V KK 226/11, OSNKW 2012/2/21.

w sądzie²⁴. Otwarte pozostaje pytanie, w jaki sposób dłużnik powinien oceniać stopień prawdopodobieństwa zasadności takich roszczeń i odnieść go do podejmowania bieżących decyzji gospodarczych rzutujących na funkcjonowanie własnych interesów. Odpowiedź nie jest łatwa. Nie wchodząc w szczegóły wymagające prowadzenia odrębnych rozważań, można przyjąć, że będą to poparte wiarygodnymi dowodami roszczenia wierzyciela, w których doszło już co najmniej do uchybienia terminowi spełnienia świadczenia, a dłużnik nie podjął przewidzianych prawem sposobów podważenia ich słuszności, zastępując to działaniami zmniejszającymi wartość swojego majątku, z którego możliwe byłoby zaspokojenie pretensji wierzyciela.

W kwestii wykładni znamion obejmujących grożącą dłużnikowi niewypłacalność lub upadłość, orzecznictwo sądowe podjęło wysiłki zakończone powodzeniem, wyjaśniając narastające na tym tle wątpliwości. Na początku zdefiniowano znaczenie grożącej dłużnikowi niewypłacalności lub upadłości jako wszelkie sytuacje, w których pojawia się obiektywne niebezpieczeństwo nadejścia upadłości bądź niewypłacalności, z czym należy się liczyć. Zwrócono jednak uwagę, że realizacja tego znamienia w opisie ustawowym czynu nie musi się wiązać z nieuchronnością nadejścia któregoś z opisanych w tym przepisie zdarzeń, ani też z bardzo wysokim prawdopodobieństwem jego wystąpienia. Wystarczający dla uruchomienia odpowiedzialności karnej będzie już fakt, że pojawi się znaczne prawdopodobieństwo zaistnienia upadłości czy niewypłacalności, przy czym nie stawia się warunku, aby musiały one grozić rychłym nadejściem²⁵. Pomimo podjętych w judykaturze wysiłków, nie zdołano, w sposób satysfakcjonujący praktyków, określić symptomów świadczących o ryzyku zajęcia majątku dłużnika, co niewątpliwie deformuje granicę odpowiedzialności karnej. Zważywszy na ustawowy opis znamion czynu, uwzględniając przy tym realia życia codziennego oraz indywidualizację każdego przypadku,

²⁴ Wyrok SA w Łodzi z dnia 18 grudnia 2012 r., II Aka 269/12, OSN Prok. i Pr. 2013, nr 10, poz. 31.

²⁵ Wyrok SA w Katowicach z dnia 28 października 2016 r., II Aka 296/16, Lex nr 2202534.

można słusznie zakładać, że nie uda się w wystarczającym stopniu osiągnąć tego celu. Pozostaje więc w procesie prawnokarnego wartościowania sięgać po wspomniane wcześniej kryteria oceny, uwzględniające świadomość sprawcy o istnieniu długu, którego nie zdoła już uregulować, a który go obciąża, oraz szczególną postać motywacji, jaką kieruje się sprawca w momencie podejmowanych decyzji majątkowych. Cel, który mu przyświeca, a szczególnie skutek, jaki tym sposobem osiąga, może stanowić istotną wskazówkę udzielającą odpowiedzi na pytanie o zasadność postawienia sprawcy w stan oskarżenia.

7.

Przeglądając dotychczasowy dorobek orzecznictwa, poświęcony przestępstwu udaremnienia egzekucji, napotkano wiele rozstrzygnięć, których celem była charakterystyka strony przedmiotowej art. 300 k.k. W samym przepisie przewidziano osiem możliwych form zachowania sprawcy prowadzących do udaremnienia bądź uszczuplenia zaspokożenia wierzyciela oraz udaremnienia wykonania orzeczenia sądu lub innego organu państwowego. Dla przykładu, jako zbycie uznano sprzedaż przez dłużnika ruchomości nabytej na raty przed uiszczeniem całości przypadającej do zapłaty należności²⁶. Lektura orzeczeń uprawnia do przyjęcia, że samo zbycie wyjaśniane jest na tym gruncie dosyć obszernie i zasadniczo nie tworzy jakichś szczególnych problemów interpretacyjnych. Bez znaczenia pozostaje, czy zbycie nastąpiło w efekcie formalnej umowy czy w innej formie – wystarczające jest, aby z woli dłużnika mienie przeszło w posiadanie innej osoby, oczywiście w intencji udaremnienia egzekucji²⁷. Synteza całości dorobku judykatury prowadzi do konkluzji, w świetle której – zbycie będzie to każde zachowanie się dłużnika powodujące wyjęcie należącego do niego składnika majątkowego spod jego władztwa, dokonane w zamiarze osiągnięcia zabronionego skutku.

²⁶ Postanowienie SN z dnia 25 marca 1933 r., II k 42/33, [w:] L. Peiper, *Komentarz do kodeksu karnego, prawa o wykroczeniach, przepisów wprowadzających obie ustawy*, Kraków 1936, s. 592–593.

²⁷ Wyrok SN z dnia 2 października 1936 r., III K 1081/36, OSN 1937/3/76.

Ukrywanie mienia to kolejna forma strony przedmiotowej czynu, zapisana w dyspozycji przepisu karnego. Stanowisko judykatury skoncentrowało się na założeniu, według którego ukrywanie mienia może wystąpić w formie stadialnej usiłowania udaremnienia egzekucji²⁸, co zasadniczo nie budzi wątpliwości. Pojęciu ukrywania poświęcono więcej uwagi, szerzej wyjaśniając założenia tej koncepcji w kolejnych nawiązujących do tego tematu orzeczeniach. W opinii sądu na ukrywanie składa się szereg przedsięwzięć zmierzających do tego, aby przedmiot ukrywany uczynić nieosiągalnym dla osób, dla których z mocy prawa powinien on być dostępny. Po dokładniejszej analizie stosownych rozstrzygnięć powstaje opinia, w świetle której przez ukrywanie należy rozumieć „faktyczne i konkretnie zrealizowane nieudostępnienie rzeczy”²⁹. Przedstawione uwagi prowadzą do wniosku zbieżnego z wcześniejszymi ustaleniami w innym obszarze, a mianowicie, że pełne wyliczenie sposobów prowadzących do osiągnięcia tego celu nie jest możliwe. Zwrócono przy tym uwagę, iż jednym z takich sposobów będzie kłamliwe zapewnienie komornika, że poszukiwanych przedmiotów nie ma w pomieszczeniu³⁰. Pojawiło się również stwierdzenie, według którego sprawca nie musi podejmować właściwie żadnych wysiłków, ażeby rzecz poszukiwaną ukryć w taki sposób, by jej odnalezienie i odzyskanie nastroczało jakichkolwiek trudności organowi egzekucyjnemu. Doświadczenie praktyki podpowiada, że obok kłamliwego zapewnienia o braku takich rzeczy, dłużnicy wykorzystują podstęp w różnej formie, skutkiem czego komornik zostaje wprowadzony w błąd co do swojego przekonania o nieobecności składnika majątkowego w miejscu, w którym spodziewa się go znaleźć.

Rozwój współczesnych technik przemieszczania kapitału stwarza nowe, nieznane dotąd możliwości ukrywania majątku. Na jeden ze sposobów, z którym przyjdzie nam zetknąć się w praktyce, sąd zwrócił uwagę w związku z otwarciem przez dłużnika rachunku bankowego. Ocena sądu

²⁸ Wyrok SN 2K 673/33, ZOSN 1933/9/30 (brak daty wydania).

²⁹ Wyrok SN z dnia 12 czerwca 1934 r., II K 520/34, OSN 1935/1/18.

³⁰ Wyrok SN z dnia 16 grudnia 1935 r., II K 1433/35, OSN 1936/6/254.

proceedzi do przyięcia, że samo otwarcie rachunku bez transferu majątku, ale dokonane w celu przyszłego przeprowadzenia takiej operacji, może być rozpatrywane jako usiłowanie dokonania tego przestępstwa. Jednakże gdy na nowo otwartym koncie doszło już do zaksięgowania wpłaty, mamy do czynienia ze zrealizowaniem wszystkich znamion czynu opisanego w art. 300 k.k.³¹ Należy tak przedstawione stanowisko przyjąć jako słuszne, sugerując zachowanie ostrożności w kwestii postawienia zarzutu usiłowania dokonania przestępstwa, albowiem pozostawia ono pewien margines przyięcia korzystnego dla sprawcy rozstrzyięcia sprawy.

Usuwanie mienia – jako kolejnemu przykładowi strony przedmiotowej czynu – poświęcono uwagę jedynie w dorobku sądowym pochodzącym z okresu przedwojennego, i to w dosyć ograniczonym zakresie. Przyjęte wówczas stanowisko, oceniane z perspektywy obecnego stanu prawnego, nasuwa wątpliwości co do szans wykorzystania go w praktyce. Rozstrzyięcie dotyczyło przypadku zaspokojenia wierzyciela pomimo istniejącego zakazu wynikającego ze zgłoszenia pretensji przez kolejnego z wierzycieli³². Rozpatrując to od strony normatywnej, w ówczesnym stanie prawnym zachodziła podstawa karalności takiego działania. Obecnie tak opisane postępowanie stanowi odrębne przestępstwo, penalizowane przez art. 302 § 2 k.k., co wymaga podjęcia dodatkowych wysiłków dowodowych. W drugim ujawnionym przypadku sąd uznał za tożsame z usunięciem mienia zachowanie polegające na wywiezieniu zajętych rzeczy do innej miejscowości, bez uprzedniego powiadomienia o tym komornika³³. W świetle wywodów judykatury należy się zgodzić, że usunięcie mienia przez dłużnika to każda nieznaną organowi egzekucyjnemu zmiana położenia rzeczy objętej egzekucją. W świadomości działającego ma ona zadanie udaremnienia wykonania orzeczenia, niezależnie od tego, czy zamierzony skutek uda się zrealizować.

Przestępstwo udaremnienia zaspokojenia wierzyciela cechuje skutek powodujący brak szans zaspokojenia majątkowych pretensji wierzyciela lub też

³¹ Wyrok SA w Katowicach z dnia 22 stycznia 2009 r., II Aka 398/08, OSAKa 2010/1/10.

³² Wyrok SN z dnia 31 października 1934 r. (brak sygnatury), ZOSN 1935/199.

³³ Wyrok SN z dnia 18 marca 1937 r., II K 2511/36, OSN 1937/10/227.

zmniejszenie możliwości tego zaspokojenia w przyszłości. Z tej właśnie przyczyny utracił swoją przydatność dla praktyki – właściwy dla rozwiązań Kodeksu karnego z 1932 r. – pogląd, w świetle którego rzeczywiste wyrządzenie szkody wierzycielowi nie było konieczne dla bytu tego przestępstwa³⁴. Udaremnienie egzekucji to zdecydowanie najdotkliwszy ze skutków przestępczego działania przewidzianych w art. 300 k.k. Temu wątkowi odpowiedzialności karnej poświęcono nieco uwagi w dotychczasowym dorobku orzeczniczym. Wnikliwa jego ocena potwierdza, że wykładnia pojęcia udaremnienia faktycznie została ograniczona jedynie do wyjaśnienia, iż jest to efekt oszukańczych zabiegów dłużnika, polegających na podejmowaniu przez niego któregośkolwiek ze wskazanych w treści omawianego przepisu – sposobów przestępczego działania³⁵. Wykluczono jednakże możliwość popełnienia tego czynu w sytuacji, kiedy sprawca nie wpuszcza komornika do zamkniętego mieszkania³⁶. Postępowanie takie nie mieści się w którymkolwiek z przewidzianych przez ustawodawcę sposobów zachowania się sprawcy. Należy zwrócić uwagę, iż w obowiązującym stanie prawnym utracił też swoją aktualność pogląd, w świetle którego działanie zmierzające do tego, aby wyznaczona licytacja nie doszła do skutku, nawet gdyby samo postępowanie egzekucyjne mogło być w czasie późniejszym kontynuowane, wyczerpywało podstawę odpowiedzialności karnej za czyn z art. 300 k.k.³⁷ Tak opisane zachowanie dłużnika, mimo pewnej uciążliwości dla stron, nie generuje skutku przybierającego postać udaremnienia. Dokonane obecnie zmiany wyłączyły spod zakresu kryminalizacji proceder utrudniania egzekucji w tej akurat formie.

Staranna analiza wniosków płynących z opublikowanych dotychczas judykatów pozwala zaakceptować pogląd, że częściowe udaremnienie prowadzonej egzekucji, podjęte przez sprawcę za pomocą ukrycia tylko niektórych

³⁴ Zob. wyrok SN z dnia 11 lutego 1935 r., III K 1746/34, OSN 1935/9/394.

³⁵ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 23 października 2006 r., II Aka 224/06, OSAW 2008/1/74; wyrok SN z dnia 3 lipca 2007 r., II KK 336/06, OSN Prok. i Pr. 2007, nr 12, poz. 10.

³⁶ Wyrok SN z dnia 11 listopada 1967 r., OSNKW 1968/4/43.

³⁷ Wyrok SN z dnia 18 marca 1937 r., II K 2511/36, OSN 1937/10/227.

zajętych przedmiotów, stanowi czyn zabroniony³⁸. Sąd słusznie przyjął, iż prowadzi to w efekcie do powstania skutku nazywanego obecnie uszczupleniem zaspokojenia wierzyciela, który ujęto w opisie czynu z art. 300 k.k. w obydwu jego odmianach. Egzekucja prowadzona jest albo do całości majątku dłużnika, albo do poszczególnych jego składników, zajętych lub zagrożonych zajęciem. Przeciwno tym składnikom majątkowym musi zostać podjęta przez sprawcę jakakolwiek bezprawna akcja. Uszczuplenie zaspokojenia, jako alternatywny sposób przestępczego działania, nie daje już pełnej gwarancji wyegzekwowania przysługującego wierzycielowi roszczenia, narażając jego prawnie chroniony interes. Z satysfakcją przyjąć należy przedstawione przez judykaturę stanowisko, w którym poddawano ocenie stopień takiego uszczuplenia. Z przeprowadzonych przez judykaturę analiz uformował się stabilny pogląd oddziałujący na proces wykładni, w świetle którego nie każda czynność rozporządzająca majątkiem dłużnika w momencie egzekucji lub w chwili zagrożenia nią uruchamia podstawy odpowiedzialności karnej przewidziane w art. 300 § 2 k.k. Dopuszczają ją wyłącznie takie rozporządzenia składnikami majątkowymi, które zdolne są wywrzeć rzeczywisty wpływ na udaremnienie lub ograniczenie tego zaspokojenia³⁹.

Ustalenia wykładni sądowej czytelnie i konsekwentnie różnicują doniosłość praktyczną w obszarze skutków działań podejmowanych przez dłużnika w odniesieniu do posiadanego przezeń majątku. Przyjmuje się, iż przez uszczuplenie zaspokojenia należy również pojmować uniemożliwienie zaspokojenia roszczenia w jakiegokolwiek części. Jeśli w myśl przyjętej tu koncepcji czynność rozporządzająca majątkiem dłużnika nie miała realnego wpływu na zaspokojenie wierzyciela, to w obliczu braku szkodliwych następstw, za które przyjmujemy udaremnienie (uszczuplenie) takiego zaspokojenia, nie dojdzie do wypełnienia znamion przestępstwa⁴⁰.

³⁸ Wyrok SN z dnia 11 stycznia 1938 r., III K 319/35, OSN 1938/535.

³⁹ Wyrok SN z dnia 27 lipca 2002 r., V KKN 83/00, Lex nr 53056; postanowienie SN z dnia 4 listopada 2002 r., III KK 263/02, OSNKW 2003/3–4/34; postanowienie SN z dnia 1 grudnia 2015 r., V KK 351/15, OSN Prok. i Pr. 2016, nr 3, poz. 5.

⁴⁰ Wyrok SA w Katowicach z dnia 31 maja 2012 r., II Aka 148/12, OSAKa 2012/3/15; wyrok SA w Katowicach z dnia 28 listopada 2013 r., II Aka 350/13, OSAKa 2014/1/12; wyrok SA we Wrocławiu z dnia 18 czerwca 2014 r., II Aka 59/14, Lex nr 1621283.

Ostatnio pojawiło się stanowisko zakładające, że do popełnienia przestępstwa może dojść także wtedy, gdy dłużnik rozporządził mieniem, które mimo formalnego opuszczenia masy majątkowej dłużnika, w dalszym ciągu daje możliwość zaspokojenia się z tego składnika⁴¹. Dotyczy to wierzytelności zabezpieczonej hipoteką w stosunku do wierzycieli hipotecznych.

8.

Analizując całość opublikowanych dotąd orzeczeń, zwrócono uwagę na kwestię ustalenia chwili popełnionego czynu ze szkodą dla wierzycieli. Oprócz poruszanej wcześniej problematyki związanej z udaremnieniem grożącej dopiero egzekucji, a więc gdy orzeczenie zasądzające roszczenie w tej sprawie nie zostało jeszcze wydane, podnieść należy kilka szczegółowych okoliczności wpływających na uzupełnienie zakresu ochrony prawnokarnej. Pierwsza z nich nakazuje zwrócić uwagę na fakt, że z chwilą zajęcia składników majątkowych, wierzyciel chroniony jest przed szkodliwymi dla niego posunięciami majątkowymi dłużnika. Czas trwania tej ochrony bywa różnie rozłożony. Orzecznictwo sądowe już dawno rozstrzygnęło niektóre z pojawiających się wątpliwości, z jakimi możemy spotkać się w praktyce. Przede wszystkim zdefiniowano ramy czasowe ochrony prawnokarnej. Według stanowiska sądowego przedstawionego w czasie obowiązywania kodeksu z 1932 r., przepis chroni wierzyciela egzekwującego swoje należności, aż do chwili rzeczywistego zaspokojenia tego roszczenia z mienia zajętego lub zagrożonego zajęciem⁴². Jeśli nastąpiło zajęcie, a dłużnik uregulował ciążące na nim zobowiązania, np. z innych składników majątku, niekoniecznie do niego należących, to mimo formalnego istnienia wcześniejszego zajęcia, przestępstwo opisane w art. 300 k.k. nie może mieć już miejsca. Poprzez zapłatę długu zarówno wcześniejsze, jak i późniejsze usunięcie zajętego składnika bądź składników majątku dłużnika dekompletuje konstrukcję

⁴¹ Wyrok SA w Katowicach z dnia 20 maja 2015 r., II Aka 93/15, Lex nr 1809501.

⁴² Wyrok SN z dnia 23 maja 1938 r., II K 1623/37, OSN 1939/2/40.

ustawowych znamion czynu. W efekcie odpada niebezpieczeństwo udaremnienia lub uszczuplenia zaspokożenia wierzyciela, stanowiące znamię czynu zabronionego, który w świetle późniejszych decyzji został już zaspokojony. Nadal zachowuje aktualność stanowisko zakładające, iż z chwilą uregulowania długu, w intencji której dokonano zajęcia, zajęcie to upada samo przez się, a zatem przestępstwo w tym przypadku nie może już zostać popełnione⁴³.

Jak wiadomo, przestępstwo udaremnienia egzekucji ma charakter przestępstwa skutkowego, co zostało dowiedzione w prowadzonych rozważaniach⁴⁴. Może ono wyjątkowo przybrać również charakter przestępstwa trwałego, tj. takiego, w którym został wywołany, a następnie utrzymany stan sprzeczny z prawem. Kolejny wątek potwierdza, iż z sytuacją taką będziemy mieć do czynienia wówczas, kiedy sprawca, podejmując działanie w celu udaremnienia wykonania orzeczenia, ukrywa mienie zajęte lub zagrożone zajęciem i następnie ten stan bezprawny utrzymuje⁴⁵.

Na procesowy aspekt postępowania dowodowego w sprawach o przestępstwa udaremniania egzekucji – jako ostatnią kwestię z tej grupy zagadnień – zwrócono uwagę już w orzecznictwie okresu przedwojennego. Otóż przestępstwo, o którym mowa, zakończone zostaje z chwilą usunięcia mienia. To jednak samo w sobie nie eliminuje potencjalnych trudności dowodowych przy opisie popełnionego czynu w sytuacji, kiedy nie zdołano precyzyjnie ustalić, w którym momencie do tego doszło. Przedstawione w orzecznictwie stanowisko, zmierzające do wyjaśnienia nagromadzonych wątpliwości, nie zdołało usunąć powstałego dylematu. Podkreślono

⁴³ Wyrok SN z dnia 7 marca 1935 r., II KK 1846/34, OSN 1935/11/446.

⁴⁴ Wyrok SN z dnia 27 lutego 2001 r., V KKN 83/00, Lex nr 53056; postanowienie SN z dnia 4 listopada 2002 r., III KK 283/02, OSNKW 2003/3-4/34; postanowienie SN z dnia 20 lutego 2005 r. I KZP 31/04, OSN Prok. i Pr. 2005, nr 6, poz. 5; wyrok SN z dnia 22 września 2005 r., III KK 140/05, niepubl.; wyrok SN z dnia 3 lipca 2007 r., II KK 336/06, OSN Prok. i Pr. 2007, nr 12, poz. 10; wyrok SN z dnia 8 stycznia 2008 r., III KK 368/07, OSN Prok. i Pr. 2008, nr 11, poz. 12; wyrok SN z dnia 26 czerwca 2008 r., IV KK 42/06, OSNKW 2008/9/76; wyrok SA w Katowicach z dnia 31 maja 2012 r., II Aka 148/12, OSAKa 2012/3/15; wyrok SA w Warszawie z dnia 7 kwietnia 2014 r., II Aka 24/14, Lex nr 1455650.

⁴⁵ Uchwała SN z dnia 20 grudnia 1972 r., VI KZP 61/72, OSNKW 1973/2/23.

jedynie, że trudności związane z ustaleniem dokładnego czasu popełnienia przestępstwa nie mogą przybierać formy dowolnego przesuwania tego czasu na chwilę ujawnienia braku rzeczy zajętej w drodze stwierdzenia faktu usunięcia jej w terminie wyznaczonej licytacji⁴⁶. Pogląd wyrażony w tej sprawie powinien zostać zaaprobowany. Przemawia za tym reguła przeprowadzania i oceny dowodów wyrażona w art. 5 § 2 k.k. Przypomina ona, że wątpliwości, których nie usunięto w postępowaniu, należy rozstrzygać na korzyść oskarżonego. Jeśli nie zdołano wykazać rzeczywistego momentu przestępstwa, należy przyjąć, że zaistniało ono w chwili, gdy w sposób pewny potwierdzono brak zajętego przedmiotu. Okoliczność ta pozostaje kluczowa także do obliczenia terminu przedawnienia karalności czynu.

9.

Odpowiedzialność za udaremnienie egzekucji wymaga udowodnienia dłużnikowi świadomości pokrzywdzenia wierzyciela przy dokonywaniu którejkolwiek z wyszczególnionych w art. 300 k.k. dyspozycji majątkowej. Wpływają na to przesłanki formalne i faktyczne, o istnieniu których sprawca wie, a ponadto jest świadom ich bezprawności. Zajęcie ruchomości następuje formalnie poprzez wpis do protokołu zajęcia, a dopiero w dalszej kolejności umieszcza się znak ujawniający to zajęcie – przynajmniej taką praktykę stosowano od dawna. O dokonaniu zajęcia przesądza moment wpisania konkretnej rzeczy do protokołu, nie zaś jedynie umieszczenie na niej stosownego znaku. Brak umieszczenia odpowiedniego znaku na ruchomości nie wyłącza sam w sobie faktu jej zajęcia, natomiast bez znaczenia dla ponoszenia odpowiedzialności karnej pozostaje sprawa doręczenia dłużnikowi protokołu, skoro był przy tym obecny⁴⁷. Przepisy postępowania karnego przewidują oddanie na przechowanie przedmiotów mogących stanowić dowód w sprawie osobie

⁴⁶ Wyrok SN z dnia 9 marca 1938 r., II K 2067/37, OSN 1938/2/97.

⁴⁷ Wyrok SN 2K 259/33 (brak daty wydania), ZOSN 1933/11/3.

godnej zaufania. W tej sytuacji mamy do czynienia z analogicznym rozwiązaniem jak dotychczas. Czynność taka stanowi pod względem następstw prawnych zajęcie mienia w rozumieniu art. 300 § 2 k.k.⁴⁸

W dorobku orzecznictwa sądowego napotkano analizy dotyczące oceny celu działania sprawcy. Zapatrywanie judykatury zbudowane na fundamencie wszystkich dotychczasowych kodeksów świadczy na pewno o stabilności wykładni. Zgodnie przyjęto, że celem przyświecającym sprawcy jest zamiar udaremnienia egzekucji⁴⁹ – i to nie może budzić wątpliwości. Zwrócono jednak uwagę na wyjątek, kiedy przepis nie pozwala przypisać sprawcy odpowiedzialności karnej w razie dopuszczenia się tego czynu z zamiarem wynikowym⁵⁰. Z dotychczasowych ustaleń wynika, że w niewielkim stopniu orzecznictwo oddziaływało na wykładnię motywacji sprawcy czynu przewidzianego w § 2 art. 300 k.k. Tu bowiem celem przyświecającym sprawcy jest również skutek, z tym jednak zastrzeżeniem, że dotyczy on udaremnienia lub uszczuplenia zaspokojenia swojego wierzyciela⁵¹. Co do kwestii winy, a szczególnie rozróżnienia obydwu jej rodzajów, to w ostatnim czasie doszło w tym obszarze do rewizji utrwalonego stanowiska judykatury, przynajmniej w odniesieniu do przestępstwa zdefiniowanego w § 1 art. 300 k.k. Sąd dopuścił możliwość przypisania sprawcy zamiaru popełnienia przestępstwa zarówno z winy umyślnej, jak i nieumyślnej⁵². Zasygnalizowana zmiana zbiegła się ze stanowiskiem doktryny, akceptującej takie rozwiązanie⁵³.

⁴⁸ Uchwała SN z dnia 22 czerwca 1998 r., I KZP 9/98, OSNKW 1998/7–8/31.

⁴⁹ Wyrok SN z dnia 12 czerwca 1934 r., II K 520/34, OSN 1935/1/18; wyrok SN z dnia 26 sierpnia 1936 r., I K 520/35, OSN 1936/2/86; wyrok SN z dnia 27 listopada 1996, II KKN 116/96, Jurysta 1997, nr 7, s. 26; wyrok SA w Łodzi z dnia 3 kwietnia 1998 r., II Aka 48/98, OSA 1999/11–12/85; wyrok SN z dnia 18 października 1999 r., II KKN 230/99, OSN Prok. i Pr. 2000, nr 2, poz. 8; wyrok SN z dnia 22 września 2005 r., III KK 140/05, niepubl.; wyrok SA we Wrocławiu z dnia 23 października 2006 r., II Aka 224/06, OSAW 2008/1/74.

⁵⁰ Wyrok SN z dnia 26 sierpnia 1935 r., I KZP 520/35, OSN 1936/2/86.

⁵¹ Wyrok SN z dnia 18 października 1999 r., II KKN 230/99, OSN Prok. i Pr. 2000, nr 2, poz. 8; tak też: wyrok SN z dnia 22 września 2005 r., III KK 140/05, niepubl.

⁵² Wyrok SA w Szczecinie z dnia 17 marca 2016 r., II Aka 16/16, Lex nr 2149573.

⁵³ O. Górniok, *Prawo karno-gospodarcze*, Toruń 1997, s. 77; R. Zawłocki, *Przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu* [w:] *Komentarz do Kodeksu karnego*, t. 3, pod red. A. Wąska, Warszawa 2006, s. 1276.

Przedmiotem rozstrzygnięć w niektórych sprawach obejmowano kwestie uchybień proceduralnych pojawiających się podczas zajęć komorniczych, na które to uchybienia powoływali się później oskarżeni, budując linię swojej obrony, a także kwestie zasadności pretensji wierzyciela oraz wpływu tych przesłanek na ostateczny kształt odpowiedzialności karnej sprawcy. Co prawda, zagadnienia te zostały jedynie zasygnalizowane w pojedynczych rozstrzygnięciach, jednak ich doniosłość dla praktyki wymaga poświęcenia im nieco więcej uwagi. Otóż zajęcie niewłaściwych przedmiotów, innych niż te, które były do tego celu przeznaczone, mogło – zdaniem sądu – być podstawą do podjęcia działań prawnych w toku postępowania egzekucyjnego, zmierzających do skorygowania powstałego błędu. Pozostaje to jednak bez znaczenia⁵⁴ dla zasadności wdrożenia odpowiedzialności karnej i wydania wyroku skazującego za przestępstwo udaremnienia egzekucji. We wspomnianej sytuacji dłużnikowi przysługiwało jedynie prawo wytoczenia powództwa przeciwegzekucyjnego w trybie Kodeksu postępowania cywilnego, bez prawa samowolnego zbywania zajętych rzeczy. W obliczu grożącej dłużnikowi niepowetowanej szkody wynikającej z właściwości niesłusznie zajętego przedmiotu, któremu groziła szybka utrata wartości użytkowej, dłużnik może uzasadnić konieczność takiego zbycia, powołując się na kontratyp stanu wyższej konieczności dla uwolnienia się od grożącej mu z tego tytułu kary, np. utrata przydatności użytkowej przez substancję chemiczną przechowywaną przez dłuższy czas, powodująca *de facto* stratę dla obu stron (dłużnika i wierzyciela).

Jeśli chodzi o ocenę wiarygodności pretensji wierzyciela dochodzącego od dłużnika zaspokojenia w postępowaniu sądowym i egzekucyjnym, orzecznictwo zgodnie przyjęło, iż nie odgrywa ona znaczenia w procesie prawnokarnego wartościowania popełnionego czynu. Pretensja powstała na tym gruncie może być rzeczywista lub pozorna⁵⁵, a o jej zasadności i tak rozstrzygać może wyłącznie sąd cywilny⁵⁶. Wśród incydentalnie pojawiającej się problematyki związanej z rozstrzygnięciem spraw o przestępstwo

⁵⁴ Postanowienie SN z 28 czerwca 2001 r., II KKN 518/99, Lex nr 51876.

⁵⁵ Wyrok SN z dnia 23 września 1935 r., III K 852/35, OSN 1935/3/112.

⁵⁶ Wyrok SN z dnia 4 grudnia 1946 r., K 1585/46, OSN 1947/4/116.

udaremniania egzekucji, wypadałoby zasygnalizować istnienie jeszcze jednego zagadnienia, z jakim można się zetknąć w praktyce prawnej. Dotyczy to klauzuli odpowiedzialności zastępczej przewidzianej w art. 308 k.k. Sąd potwierdził słuszność powołania się na nią przy rozpatrywaniu spraw z art. 300 § 2 k.k.⁵⁷, gdy dyspozycji majątkowych sprzecznych z celami postępowania egzekucyjnego dokonuje podmiot działający w zastępstwie dłużnika rzeczywistego.

10.

Przedstawiony w niniejszym opracowaniu dotychczasowy, dość obszerny, dorobek orzecznictwa sądów polskich wnosi niewątpliwie znaczący wkład w proces trwającej wciąż wykładni przepisu kryminalizującego udaremnienie egzekucji. Oceniając rozstrzygnięcia w kwestiach budzących wątpliwości praktyków, należy stwierdzić, iż przedstawione przez sądy stanowiska świadczą o dużej stabilizacji wyrażonych poglądów. Jedynie w niewielu orzeczeniach dostrzeżono pewne rozbieżności, których istnienie, chociaż niewątpliwie poszerza dotychczasową wiedzę, to jednak nie pociąga za sobą konieczności znaczącej rewizji wyrażonych dotąd poglądów. Dotyczy to w szczególności kontrowersji przy określaniu związku przestępstwa udaremniania egzekucji z podmiotami prowadzącymi działalność gospodarczą. Przedstawione tu zapatrywania, pomimo dostrzeżonych różnic, także nie przemawiają za potrzebą wprowadzenia zmian w dotychczasowej konstrukcji znamion tego przepisu karnego. Lektura całości dorobku orzeczniczego potwierdza, że zdecydowana większość orzeczeń została wydana przy aktualnym Kodeksie karnym, potwierdzając przy okazji przydatność tego przepisu dla praktyki prawniczej. Dbłość o skuteczną egzekucję wierzytelności służy bowiem nie tylko interesom wierzycieli, ale też wzmacnia przeświadczenie o skuteczności wymiaru sprawiedliwości, którego wyroki są wykonywane w należyty sposób.

⁵⁷ Wyrok SN z dnia 5 stycznia 2000 r., V KKN 192/99, OSN Prok. i Pr. 2000, nr 6, poz. 6.

STRESZCZENIE **Charakter prawny powództw służących obronie przed egzekucją uregulowanych w Kodeksie karnym wykonawczym**

Przedmiotem artykułu jest analiza problematyki związanej z powództwami służącymi obronie przed egzekucją, uregulowanymi w sposób szczególny w Kodeksie karnym wykonawczym. Ze względu na ich jedynie fragmentaryczną regulację w ramach k.k.w., w zakresie trybu postępowania w istotnej części zastosowanie znajduje regulacja ogólna zawarta w Kodeksie postępowania cywilnego. W pozostałej części należy odwołać się jednak do unormowań szczególnych, pozwalających na wyodrębnienie i scharakteryzowanie trzech rodzajów powództw umożliwiających merytoryczną obronę uprawnionego podmiotu – małżonka skazanego lub też innej osoby trzeciej, przed prowadzoną przeciwko nim egzekucją należności orzeczonych w postępowaniu karnym. Punkt wyjścia do zrekonstruowania charakteru prawnego szczególnych rodzajów powództw stanowią odpowiednie przepisy k.p.c., odnoszące się do powództwa ekscydencyjnego (zwanego również interwencyjnym), którego celem jest zwolnienie zajętych rzeczy lub praw od egzekucji sądowej lub administracyjnej. Przeprowadzone rozważania pozwalają na ustalenie charakteru prawnego tych powództw, które pomimo odmiennie uregulowanych przesłanek wytoczenia, a także innego zakresu podmiotowego i przedmiotowego, należy zakwalifikować jako szczególne rodzaje powództwa o zwolnienie od egzekucji przewidzianego w Kodeksie postępowania cywilnego.

Słowa kluczowe: postępowanie cywilne, egzekucja, powództwo przeciwegzekucyjne, ekscydencyjne, interwencyjne, zwolnienie od egzekucji, Kodeks karny wykonawczy

SUMMARY **Legal Nature of Adverse Actions to Enforcement Regulated by the Executive Penal Code**

The subject of this article is the analysis of some issues related to adverse actions to enforcement particularly regulated by the Executive Penal Code. Due to their only fragmentary regulation within the EPC, as far as the procedure mode is concerned,

the general regulation contained in the Civil Procedure Code is used in its considerable part. In the remaining part however, specific regulations should be referred to, which will allow for distinction and description of three kinds of actions which enable meritorious defense of an entitled subject (a sentenced spouse or another third person) against debt enforcement which is proceeded against them as ordered in a penalty procedure. The starting point for the reconstruction of the legal nature of particular kinds of actions are the relevant Civil Procedure Code regulations which refer to the interpleader claim whose aim is exemption of the attached things or rights from court or administrative enforcement. The considerations which have been carried out allow for establishing legal nature of such actions which, in spite of variously regulated prerequisites for bringing them as well as a different subject and object scope, should be qualified as specific kinds of action for exemption from enforcement specified in the Civil Procedure Code.

Keywords: *civil procedure, enforcement, adverse action to enforcement, interpleader claim, action for exemption from enforcement, Executive Penal Code*

Charakter prawny powództw służących obronie przed egzekucją uregulowanych w Kodeksie karnym wykonawczym

1. W Kodeksie karnym wykonawczym¹ zamieszczono kilka przepisów dotyczących szczególnych sposobów obrony przed egzekucją należności orzeczonych albo zasądzonych w procesie karnym. Do przepisów tych należy zaliczyć art. 28–29b k.k.w. Nie wszystkie spośród tych przepisów stanowią o powództwie. Z tego względu jednak, że w myśl tych przepisów obrona przed wspomnianą egzekucją odbywa się przed sądem, jedynym sposobem zastosowania tej obrony jest wytoczenie powództwa². Jeżeli zaś powództwa te służą obronie przed egzekucją, to mamy do czynienia z powództwami przeciwegzekucyjnymi. Przyjęcie jednak, że obrona przed egzekucją w świetle wskazanych przepisów k.k.w. powinna odbywać się przez wytoczenie powództwa, nie usuwa jeszcze wątpliwości, o jaki rodzaj powództw tu chodzi, a zatem – jaki

¹ Dalej: k.k.w.

² Por. na tle art. 28 k.k.w.: W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2016, s. 552.

jest ich charakter prawny. Grupa powództw przeciwegzekucyjnych ma bowiem złożony i zróżnicowany charakter³.

Omawiana w niniejszym artykule materia nie została do tej pory kompleksowo opracowana. W dorobku piśmiennictwa brakuje bowiem systemowego podejścia do problematyki postępowań z powództw uregulowanych w Kodeksie karnym wykonawczym. Zagadnienie to stanowi z reguły przedmiot jedynie powierzchownej, jednopłaszczyznowej analizy, w oderwaniu od pozostałych aspektów problematyki. Z jednej strony bywa podnoszone przez przedstawicieli doktryny specjalizujących się w prawie karnym wykonawczym, z drugiej zaś przez autorów zajmujących się naukowo prawem postępowania cywilnego. W przypadku analiz pierwszej grupy autorów, szczególnie nacisk kładziony jest wyłącznie na aspekty istotne z perspektywy celu postępowania karnego wykonawczego, zaś w przypadku analiz dokonywanych przez procesualistów cywilnych – wyraźnie widoczne jest dystansowanie się od niuansów związanych ze specyfiką prawnokarną⁴.

Problematyka podstaw powództw przeciwegzekucyjnych, uregulowanych w sposób szczególny w Kodeksie karnym wykonawczym, w swej istocie sytuuje się niejako na granicy kilku gałęzi prawa, ponieważ unormowanie tej materii zostało z woli ustawodawcy „rozszczepione” i fragmentarycznie rozlokowane w kilku odrębnych aktach prawnych. Podstawowym aktem normatywnym, przesądzającym o zakresie przedmiotowym oraz podmiotowym powództw, wyznaczającym wyjątkowe, nieznane prawu postępowania cywilnego, przesłanki umożliwiające prowadzenie merytorycznej obrony przed egzekucją należności zasądzonych albo orzeczonych w postępowaniu karnym, jest Kodeks karny wykonawczy. Przy szczegółowej analizie omawianych powództw konieczne

³ Por. W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 548–552.

⁴ Przeciwnie na gruncie poprzednio obowiązującego stanu prawnego, tj. Kodeksu karnego wykonawczego z 1969 r. – ówcześni autorzy, na czele z wybitnymi przedstawicielami doktryny, tj. E. Wengerkiem oraz F. Zedlerem, podjęli próbę całościowego omówienia problematyki powództw przeciwegzekucyjnych uregulowanych w dawnym Kodeksie karnym wykonawczym (zob. E. Wengerek, F. Zedler, *Przeciwegzekucyjne powództwa w postępowaniu karnym wykonawczym*, Palestra 1972, nr 7–8, s. 73 i n.).

jest również sięgnięcie do przepisów usytuowanych w Kodeksie karnym (k.k.), Kodeksie karnym skarbowym (k.k.s.) oraz w węższym zakresie – w Kodeksie postępowania karnego (k.p.k.)⁵.

2. Punkt wyjścia do szczegółowej analizy poszczególnych rodzajów powództw przeciwegzekucyjnych, uregulowanych w Kodeksie karnym wykonawczym, powinno stanowić rozstrzygnięcie problematyki wzajemnego stosunku postępowania cywilnego do postępowania karnego w zakresie egzekucji należności zasądzonych w postępowaniu karnym. Na pierwszy plan wysuwa się kwestia stosunku postępowania egzekucyjnego w sprawach cywilnych do postępowania karnego wykonawczego. Postępowanie karne wykonawcze służy wykonywaniu orzeczeń zapadłych w postępowaniu karnym, w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe oraz w postępowaniu w sprawach o wykroczenia oraz kar porządkowych i środków przymusu powodujących pozbawienie wolności (por. art. 1 k.k.w.).

Szczególny rodzaj postępowania karnego wykonawczego stanowi postępowanie egzekucyjne⁶. Zgodnie z dyspozycją art. 25 § 1 k.k.w., egzekucję zasądzonych roszczeń cywilnych, orzeczonej grzywny, świadczenia pieniężnego oraz należności sądowych prowadzi się według przepisów Kodeksu postępowania cywilnego⁷. Oznacza to, że do wykonania orzeczeń karnych w zakresie należności wskazanych w art. 25 § 1 k.k.w. właściwy jest tryb sądowego postępowania egzekucyjnego⁸. W konsekwencji, to przepisy Kodeksu postępowania cywilnego określają sposób i zasady prowadzenia egzekucji wymienionych wyżej roszczeń, świadczeń, należności i grzywien⁹. Zdaniem K. Dąbkiewicza Kodeks karny wykonawczy odsyła do Kodeksu postępowania cywilnego dlatego, że zbędne byłoby powtarzanie *in extenso* zawartych tam przepisów.

⁵ Dalej: k.k.; k.k.s.; k.p.k.

⁶ Zob. tytuł oddziału 3 rozdziału IV Kodeksu karnego wykonawczego obejmującego art. 25–31.

⁷ Dalej: k.p.c.

⁸ A. Marciniak, *Sądowe postępowanie egzekucyjne*, Warszawa 2013, s. 84.

⁹ Por. Z. Merchel, *Egzekucja należności sądowych według nowego kodeksu karnego wykonawczego*, PES 1999, nr XXXVI, s. 34; *idem*, *Ruchomość jako przedmiot egzekucji*, So-pot 2006, s. 216.

Odesłanie to dotyczy jedynie zamieszczonych w k.p.c. przepisów regulujących postępowanie egzekucyjne, nie zaś całego systemu prawa postępowania cywilnego¹⁰. Powyższy pogląd znajduje potwierdzenie w bogatym orzecznictwie Sądu Najwyższego, zgodnie z którym odesłanie następuje do przepisów o egzekucji świadczeń pieniężnych¹¹, a więc dotyczy samych metod i zasad prowadzenia egzekucji¹². Stanowisko takie, że wspomniane odesłanie dotyczy wyłącznie postępowania egzekucyjnego, prezentuje w nauce również S. Lelental. Zdaniem tego autora, ponieważ w przepisie art. 25 § 1 k.k.w. chodzi o egzekucję należności pieniężnych, to należy przyjąć, że w grę wchodzi przepisy art. 758–1040 k.p.c., mimo iż przepis ten nie wskazuje wprost konkretnych przepisów k.p.c., które mają być stosowane¹³. Warto jednak podkreślić, że przepisy prawa karnego wykonawczego wprowadzają pewne odrębności co do określonych przepisami k.p.c. zasad prowadzenia egzekucji sądowej. Poszczególne przypadki odejścia od zasad ogólnych na rzecz szczególnych rozwiązań przewidzianych w przepisach k.k.w. omawia wyczerpująco A. Marciniak¹⁴.

Jednocześnie należy zwrócić uwagę, że mocą art. 27 k.k.w. ustawodawca wyłączył spod egzekucji sądowej egzekucję przepadku oraz nawiązki orzekanej na rzecz Skarbu Państwa. Kodeks karny wykonawczy zachowuje więc dualizm postępowań i organów w zakresie egzekucji orzeczeń karnych. We wskazanym zakresie egzekucję, co do zasady, prowadzi naczelnik urzędu skarbowego według przepisów ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji¹⁵.

3. Charakter powództw przeciwegzekucyjnych unormowanych w Kodeksie karnym wykonawczym wzbudza w nauce wiele kontrowersji.

¹⁰ Por. K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 158.

¹¹ Zob. tytuł II i odpowiednie przepisy tytułu I części trzeciej Kodeksu postępowania cywilnego.

¹² Uchwała SN z dnia 9 czerwca 2006 r., I KZP 12/06, OSNKW 2006/7–8/66; postanowienie SN z dnia 29 sierpnia 2007 r., I KZP 22/07, KZS 2008/1/56; uchwała (7) SN z dnia 20 grudnia 2007 r., I KZP 35/07, OSNKW 2008/1/1.

¹³ S. Lelental, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 132–133.

¹⁴ A. Marciniak, *Sądowe...*, *op. cit.*, s. 85–88.

¹⁵ T.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 1201 ze zm.; dalej jako: u.p.e.a.

Liczne wątpliwości co do zakresu zastosowania przepisów k.p.c. regulujących powództwa przeciwegzekucyjne pojawiały się już na gruncie poprzednio obowiązującego Kodeksu karnego wykonawczego z 1969 r.¹⁶, a nawet na gruncie jeszcze wcześniejszej ustawy z dnia 21 stycznia 1958 r. o ochronie mienia społecznego przed szkodami wynikającymi z przestępstwa¹⁷. Obszerny przegląd ówczesnie zajmowanych stanowisk prezentują E. Wengerek oraz F. Zedler¹⁸, ponieważ jednak wraz z uchwaleniem nowego k.k.w. przepisy regulujące poszczególne powództwa przeciwegzekucyjne uległy istotnej zmianie, niniejszy artykuł ogranicza się do omówienia poglądów, które pozostają aktualne również w obecnym stanie prawnym.

4. Przechodząc do wstępnej analizy charakteru prawnego poszczególnych rodzajów powództw przeciwegzekucyjnych przewidzianych w k.k.w., należy zacząć od pierwszego z nich, dla którego podstawą jest art. 28 § 3 k.k.w. Mianowicie, dotyczy ono uprawnienia przysługującego małżonkowi skazanego, który może żądać ograniczenia lub wyłączenia egzekucji orzeczonych w stosunku do drugiego małżonka, pozostającego we wspólności majątkowej, kary grzywny, nawiazki i należności sądowych, skierowanej do majątku wspólnego. W literaturze przedmiotu sporne jest zagadnienie dotyczące określenia procesowego sposobu realizacji wyłączenia lub ograniczenia odpowiedzialności z majątku wspólnego na podstawie art. 28 § 2 lub § 3 k.k.w. Zdaniem części autorów żądanie małżonka skazanego, zmierzające do ograniczenia lub wyłączenia egzekucji z majątku wspólnego, jest realizowane w drodze powództwa przeciwegzekucyjnego w trybie art. 841 k.p.c. w zw. z art. 843 k.p.c.¹⁹ Autorzy ci wskazują między innymi, iż zgodnie z treścią art. 841

¹⁶ Dz.U. z 1969 r. Nr 13, poz. 98 ze zm.

¹⁷ Dz.U. z 1958 r. Nr 4, poz. 11.

¹⁸ E. Wengerek, F. Zedler, *Przeciwegzekucyjne...*, *op. cit.*, s. 76–80.

¹⁹ Z. Merchel, *Egzekucja...*, *op. cit.*, s. 43–44; *idem*, *Ruchomość...*, *op. cit.*, s. 223; W. Dadak, *Grzywna samoistna w stawkach dziennych*, Warszawa 2011, s. 204; H. Pietrkowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom IV. Komentarz. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2012, s. 307–308; S. Kozik [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, pod red. Z. Szczurka, Warszawa 2013, s. 504–505, A. Marciniak, *Sądowe...*, *op. cit.*, s. 291, M. Uliasz, [w:] *Komentarz do spraw z zakresu postępowania zabezpieczającego*

k.p.c. małżonek skazanego to osoba trzecia, ponieważ nie jest on stroną właściwego postępowania egzekucyjnego, bowiem nie jest wymieniony w tytule wykonawczym jako dłużnik, współdłużnik, ani jako odpowiadający za zobowiązania majątkiem objętym wspólnością ustawową na podstawie art. 787 k.p.c.²⁰ Bez względu zatem na tryb egzekwowania należności wskazanych w art. 28 k.k.w., jedynym środkiem ochrony praw małżonka skazanego będzie powództwo o zwolnienie od egzekucji przewidziane w art. 841 k.p.c.²¹ Ze względu na to, że egzekucja w trybie art. 28 k.k.w. może być prowadzona z majątku wspólnego, a jedynym warunkiem jej wszczęcia jest stwierdzenie bezskuteczności egzekucji z majątku osobistego skazanego, zdaniem A. Pokory (powołującego się w tym względzie na analogię do poglądu F. Zedlera²²) należy uznać, iż skierowanie egzekucji do majątku wspólnego nie powinno być traktowane jako naruszenie przepisów procesowych i tym samym nie może być zwalczane przez małżonka skazanego za pomocą skargi na czynności komornika lub zażalenia²³. Powyższe stanowisko podziela K. Postulski, dodając, że w administracyjnym postępowaniu egzekucyjnym (w przypadku egzekucji nawiazki na rzecz Skarbu Państwa) jedynym sposobem ochrony praw małżonka skazanego również jest powództwo o zwolnienie od egzekucji (art. 842 k.p.c.)²⁴, z tym że – ponieważ sąd jest jedynym organem uprawnionym do orzekania o ograniczeniu lub wyłączeniu odpowiedzialności majątkiem wspólnym – bezprzedmiotowe będzie zwracanie się tego małżonka do organu administracyjnego

i egzekucyjnego, pod red. J. Ignaczewskiego, Warszawa 2013, s. 359–360; R. Kulski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom III. Postępowanie nieprocesowe, w razie zaginięcia lub zniszczenia akt, zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do artykułów 730–1088*, t. 3, pod red. K. Piaseckiego i A. Marciniaka, Warszawa 2015, s. 483; K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 296.

²⁰ Por. E. Wengerek, *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1978, s. 130; J. Jankowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, pod red. K. Piaseckiego, Warszawa 2006, s. 821.

²¹ Por. A. Pokora, *Odpowiedzialność majątkowa małżonków i przymusowe dochodzenie od nich roszczeń*, Warszawa 2014, s. 149.

²² F. Zedler, *Dochodzenie roszczeń majątkowych od małżonków*, Warszawa 1976, s. 175.

²³ A. Pokora, *op. cit.*, s. 150.

²⁴ K. Postulski, *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 266.

z wnioskiem o wyłączenie od egzekucji (art. 38 u.p.e.a.), skoro i tak nie jest on kompetentny do orzekania w tej kwestii²⁵.

W przedstawionym zagadnieniu prezentowane jest jednak również inne stanowisko, według którego w sytuacji opisanej w art. 28 § 3 k.k.w. procesową formą realizacji uprawnień małżonka dłużnika jest powództwo opozycyjne przewidziane w art. 840 k.p.c.²⁶

Jeszcze inny pogląd wyraził S. Lelental, stwierdzając, iż w razie skierowania egzekucji do majątku wspólnego, małżonek skazanego może podnieść zarzuty, o których mowa w art. 28 § 3 k.k.w., w powództwie opozycyjnym na podstawie art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. albo w drodze skargi na czynności komornika, jeżeli komornik dokonał zajęcia przedmiotów wchodzących w skład majątku wspólnego dłużnika (skazanego) i jego małżonka z naruszeniem przepisów k.p.c. o tym zajęciu (art. 767 § 1 k.p.c.)²⁷. K. Dąbkiewicz zwraca ponadto uwagę, że małżonek dłużnika z chwilą nadania przeciwko niemu klauzuli wykonalności staje się dłużnikiem egzekwowanym. Przysługuje mu więc obrona za pomocą środków przewidzianych dla takiego dłużnika w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym. Ma on w szczególności możliwość wniesienia powództwa opozycyjnego (art. 840 k.p.c.) oraz złożenia wniosku o umorzenie egzekucji (art. 825 pkt 3 k.p.c.). Nie może natomiast przeciwdziałać prowadzeniu egzekucji z określonego przedmiotu, naruszającej jego prawo, gdyż przestał już być osobą trzecią w rozumieniu art. 841 k.p.c.²⁸

5. Kolejnym rodzajem powództwa przeciwegzekucyjnego uregulowanego w k.k.w. jest powództwo o ograniczenie lub wyłączenie w całości wykonania przepadku w sytuacji, gdy dotyczy on składników majątku wspólnego małżonków, przysługujące małżonkowi stosownie do uregulowań art. 29 § 1 w zw. z art. 28 § 3 k.k.w. Postępowanie wykonawcze

²⁵ F. Zedler, *Dochodzenie...*, *op. cit.*, s. 176–177; Z. Merchel, *Egzekucja...*, *op. cit.*, s. 59.

²⁶ J. Misztal-Konecka, *Zabezpieczenie majątkowe w postępowaniu karnym na składnikach majątku wspólnego małżonków*, M.Prawn. 2007, nr 10, s. 556; K. Dąbkiewicz, *op. cit.*, s. 171.

²⁷ S. Lelental, *op. cit.*, s. 136.

²⁸ K. Dąbkiewicz, *op. cit.*, s. 171. Por. także: wyrok SN z dnia 14 stycznia 1977 r., I CR 26/77, OSNCP 1977/11/215.

w przedmiocie przepadku oraz nawiązki na rzecz Skarbu Państwa prowadzi naczelnik urzędu skarbowego według przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (art. 27 k.k.w.). Odpowiednie stosowanie przepisów o wystąpieniu z żądaniem określonym w art. 28 § 3 k.k.w. do sytuacji, gdy jest wykonywany przepadek, powinno zatem uwzględniać specyfikę związaną z wykonaniem przepadku, a zarazem różnice występujące w stosunku do egzekucji należności pieniężnych, o których mowa w art. 28 § 1 k.k.w.²⁹ Powództwo z art. 29 w zw. z art. 28 § 3 k.k.w. z natury rzeczy może być wytoczone jedynie wówczas, gdy orzeczenie o przepadku jest prawomocne, a zatem – gdy Skarb Państwa stał się już współwłaścicielem określonych przedmiotów. W tej sytuacji żądanie ograniczenia lub wyłączenia w całości wykonania przepadku musi odnosić się do tej fazy postępowania wykonawczego, która dotyczy przejęcia udziału Skarbu Państwa w przedmiocie, a następnie jego spieniężenia, prowadzonej stosownie do przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji³⁰. Konsekwencją tego jest zgodne stanowisko doktryny, że powództwo z art. 29 w zw. z art. 28 § 3 k.k.w. jest rodzajem powództwa o zwolnienie zajętego przedmiotu od egzekucji administracyjnej, uregulowanego co do zasady w art. 842 k.p.c.³¹

6. Ostatnią grupę szczególnych powództw przeciwegzekucyjnych stanowią powództwa, o których mowa w art. 29a k.k.w. oraz art. 29b § 1 k.k.w. Przepisy te dotyczą zarówno powództwa o obalenie domniemania określonego w art. 45 § 3 k.k. oraz w art. 33 § 3 k.k.s., którego podstawę stanowi odpowiednio art. 293 § 7 k.p.k. i art. 33 § 4 k.k.s., jak też powództwa o wyłączenie przedmiotów z zakresu tego domniemania i zwolnienia ich od egzekucji lub dokonanego zabezpieczenia, którego podstawą jest art. 29a § 3 k.k.w.³² W literaturze przedmiotu zwrócono

²⁹ Por. K. Postulski, *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 268.

³⁰ K. Postulski, M. Siwek, *Przepadek w polskim prawie karnym*, Zakamycze 2004, s. 352.

³¹ Por. Z. Merchel, *Egzekucja...*, *op. cit.*, s. 59; K. Postulski, M. Siwek, *Przepadek...*, *op. cit.*, s. 352; R. Kulski [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 512–513; K. Dąbkiewicz, *op. cit.*, s. 172; P. Gensikowski [w:] *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, pod red. J. Lachowskiego, Warszawa 2015, s. 131.

³² K. Postulski, *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 272–273.

uwagę, że przytoczone wyżej przepisy odróżniają od powództw o zwolnienie od egzekucji samodzielne powództwa o obalenie domniemania (tzn. o ustalenie, że domniemanie nie ma zastosowania), niebędące powództwami ekscydencyjnymi, do których można zaliczyć:

- powództwo dłużnika o obalenie domniemania z art. 29a k.k.w., które może być wytoczone niezależnie od powództwa o zwolnienie od egzekucji, jeżeli jej jeszcze nie wszczęto;
- powództwo o obalenie domniemania przewidziane w art. 293 § 7 k.p.k. w zw. z art. 45 § 3 k.k. lub w art. 33 § 4 k.k.s., jednakże wytoczone jeszcze przed nadaniem klauzuli wykonalności, ponieważ wówczas nie można jeszcze nawet mówić o egzekucji, a tym bardziej o zwolnieniu od egzekucji³³.

W obydwu wypadkach w żądaniu pozwu powód powinien domagać się ustalenia, że domniemanie nie ma do niego zastosowania. Odpowiednikami wymienionych powództw na gruncie poprzedniego Kodeksu karnego wykonawczego (d.k.k.w.) były powództwa z art. 137 w zw. z art. 134 d.k.k.w. W literaturze przedmiotu przyjmowano wówczas, że są to powództwa o ustalenie, których uwzględnienie może wywołać odmowę wszczęcia postępowania egzekucyjnego. Z chwilą wszczęcia egzekucji osoba trzecia nie może już skorzystać z tego powództwa, gdyż powód traci interes w ustaleniu, może bowiem za pomocą powództwa o zwolnienie od egzekucji wprost domagać się usunięcia naruszenia prawa³⁴. W obowiązującym stanie prawnym chodzi właśnie o powództwa o obalenie domniemań określonych w art. 29a § 1 k.k.w., art. 45 § 3 k.k. oraz art. 33 § 3 k.k.s., w wypadku ich wytoczenia przed wszczęciem egzekucji. Z tego też powodu samodzielne powództwa o obalenie domniemań, niebędące powództwami przeciwegzekucyjnymi, nie stanowią przedmiotu dalszych rozważań w niniejszym artykule.

Rozbieżności w literaturze dotyczą charakteru powództwa przewidzianego w art. 29a § 3 k.k.w. Z jednej strony przyjmuje się, że wskazany

³³ E. Wengerek, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części II i III k.p.c.* (wyd. uaktualnione), pod red. M. Romańskiej, Warszawa 2009, s. 351.

³⁴ E. Wengerek, F. Zedler, *Przeciwegzekucyjne...*, *op. cit.*, s. 83–84.

przepis stanowi podstawę powództwa o wyłączenie określonych przedmiotów z zakresu domniemania ustanowionego w art. 45 § 3 k.k. oraz art. 33 § 3 k.k.s. i zwolnienie tych przedmiotów spod egzekucji lub dokonanego zabezpieczenia, które należy ujmować jednolicie, a w konsekwencji zalicza się je do tzw. powództw przeciwegzekucyjnych, do których zastosowanie znajdują przepisy art. 841–843 k.p.c.³⁵ Jako uzasadnienie dla powyższego stanowiska A. Adamczuk wskazuje, iż powództwo o obalenie domniemania ustanowionego w art. 45 § 3 k.k. oraz art. 33 § 3 k.k.s. realizuje cele postępowania interwencyjnego³⁶.

Zgodnie natomiast z drugą grupą poglądów, powództwo uregulowane w art. 29a § 3 k.k.w. zawiera dwa żądania, z których jedno, zmierzające do wyłączenia przedmiotów z zakresu domniemania, nie pozwala na określenie zawierającego je powództwa jako przeciwegzekucyjnego³⁷. Żądanie określone w art. 29a § 3 k.k.w. wyłączenia przedmiotów z zakresu domniemania należy bowiem do kategorii żądań o ustalenie, których uwzględnienie stanowi przeszkodę w wykonaniu przepadku. Dopiero zaś w rezultacie wyłączenia rzeczy z zakresu domniemania z art. 45 § 3 k.k., zainteresowana osoba fizyczna może żądać zwolnienia przedmiotów od egzekucji lub dokonanego zabezpieczenia (art. 29a § 3 *in fine* k.k.w.). To żądanie odpowiada natomiast żądaniu powództwa ekscydencyjnego z art. 842 k.p.c.³⁸

7. Zestawienie stanowisk prezentowanych przez przedstawicieli doktryny w przedmiocie charakteru prawnego powództw o zwolnienie od egzekucji przewidzianych w k.k.w. oraz zakresu zastosowania do nich przepisów k.p.c. pozwala na sformułowanie generalnej konkluzji, zgodnie z którą powództwa te są rodzajem powództw o zwolnienie zajętego przedmiotu od egzekucji w rozumieniu art. 841–843 k.p.c. Jest to uzasadnione zarówno tym, że Kodeks karny wykonawczy nazywa część z nich powództwami

³⁵ A. Marciniak, *Sądowe...*, *op. cit.*, s. 291; S. Lelental, *op. cit.*, s. 138.

³⁶ A. Adamczuk [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. M. Manowskiej, Warszawa 2013, s. 674.

³⁷ Por. na gruncie k.k.w. z 1969 r.: E. Wengerek, F. Zedler, *Przeciwegzekucyjne...*, *op. cit.*, s. 81 i n.

³⁸ Z. Merchel, *Egzekucja...*, *op. cit.*, s. 59; K. Dąbkiewicz, *op. cit.*, s. 174; K. Postulski, *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 272; P. Gensikowski, *op. cit.*, s. 134.

o zwolnienie od egzekucji (zob. art. 29 § 3 k.k.w.), a w przypadku niektórych stanowi o wyłączeniu określonych składników majątkowych od egzekucji (zob. art. 28 § 3 k.k.w. i art. 29 § 1 w zw. z art. 28 § 3 k.k.w.), jak i tym, że przepisy k.k.w. normują tylko fragmentarycznie powództwa o zwolnienie od egzekucji, nie stanowiąc jednocześnie nic w przedmiocie właściwości sądu, sposobu przytaczania zarzutów, zabezpieczenia powództwa czy terminu na jego wytoczenie³⁹. W szczególności zaś należy wskazać, że skoro zgodnie z treścią art. 25 k.k.w. oraz poczynionymi wyżej rozważaniami do egzekucji należności zasądzonych albo orzeczonych w postępowaniu karnym właściwy jest tryb sądowego postępowania egzekucyjnego w sprawach cywilnych, to wobec braku przepisu wyłączającego stosowanie art. 841–843 k.p.c., przepisy te mają zastosowanie również w postępowaniu służącym przeprowadzeniu tej egzekucji. Podobnie, skoro w zakresie egzekucji przepadku oraz nawiązki zastosowanie znajdują przepisy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, należy uznać, że również przepis art. 842 k.p.c. przewidujący powództwo o zwolnienie od egzekucji administracyjnej będzie miał zastosowanie w tym przypadku. Przepisy art. 841–843 k.p.c. będą miały pełne zastosowanie także w egzekucji orzeczeń zapadłych w postępowaniu karnym z uwagi na to, że przepisy art. 28 § 3, art. 29 w zw. z art. 28 § 3 oraz art. 29a § 2 i 3, art. 29b i art. 30 k.k.w. stanowią tylko *leges speciales* w stosunku do k.p.c., a w zakresie przepadku i nawiązki na rzecz Skarbu Państwa – w stosunku do u.p.e.a., nie uchylając jednocześnie w żaden sposób mocy tych przepisów w sprawach nieuregulowanych odrębnie⁴⁰. Również – zdaniem W. Siedleckiego – powództwa przewidziane w k.k.w. stanowią rodzaj powództw unormowanych w art. 841 k.p.c. Autor ten wskazuje ponadto, że przepisy szczególne dotyczące powództw z k.k.w. nie eliminują stosowania odpowiednio przepisów art. 840–843 k.p.c. o powództwach przeciwegzekucyjnych⁴¹.

³⁹ Por. E. Wengerek, F. Zedler, *Przeciwegzekucyjne...*, *op. cit.*, s. 82.

⁴⁰ Por. E. Wengerek, *Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 351.

⁴¹ W. Siedlecki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. Z. Resicha i W. Siedleckiego, Warszawa 1976, s. 1178–1179.

Do rdzenia przedmiotowej regulacji należy zatem zaliczyć także odpowiednie przepisy Kodeksu postępowania cywilnego, odnoszące się do powództwa ekscydencyjnego (zwanego również interwencyjnym⁴²), którego celem jest zwolnienie zajętych rzeczy lub praw od egzekucji (sądowej lub administracyjnej). Przepisy art. 841–843 k.p.c. stanowią więc punkt wyjścia do zrekonstruowania charakteru prawnego szczególnych rodzajów omówionych wyżej powództw, zaś w dalszej kolejności – wyznaczają tryb oraz zasady postępowania w zakresie nieuregulowanym odmiennie w przepisach szczególnych, a zwłaszcza we wspomnianych wyżej przepisach k.k.w., k.k., k.k.s. i k.p.k.

8. Zaznaczyć należy, że powód występujący z powództwem ekscydencyjnym nie zwalcza w ten sposób tytułu wykonawczego i jego wykonalności, a jedynie broni się przed skierowaniem egzekucji do określonego składnika swego majątku. Powództwo to jest zaliczane do powództw o ukształtowanie stosunku prawnego lub prawa⁴³. Jako cechy charakterystyczne tego rodzaju powództw należy wymienić:

- zmierzanie do utworzenia nowego stanu prawnego lub zmiany stanu istniejącego;
- szczególnie charakter – mogą być bowiem wytoczone tylko w wypadkach przewidzianych w ustawie⁴⁴;
- wyrok wydany na skutek takich powództw ma charakter konstytutywny;
- wyrok taki nie podlega wykonaniu w drodze egzekucji⁴⁵.

Wytoczenie powództwa interwencyjnego staje się aktualne w razie naruszenia prawa osoby trzeciej wskutek skierowania egzekucji do

⁴² W niniejszym artykule terminy „powództwo ekscydencyjne” i „powództwo interwencyjne” są używane zamiennie, jako terminy synonimiczne. Dotyczy to zwłaszcza wypadków, gdy w artykule przytaczane są wypowiedzi orzecznictwa albo nauki.

⁴³ T. Żyznowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom IV. Artykuły 730–1088*, pod red. H. Doleckiego i T. Wiśniewskiego, Warszawa 2014, s. 367; Z. Szczurek [w:] *Egzekucja sądowa w prawie polskim*, pod red. Z. Szczurka, Sopot 2015, s. 376; W. Broniewicz, I. Kunicki, A. Marciniak, *Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 213, R. Kulski [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 483.

⁴⁴ Por. R. Kulski [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 215.

⁴⁵ Por. R. Kowalkowski [w:] *Encyklopedia egzekucji sądowej*, pod red. Z. Szczurka, Sopot 2002, s. 377. Por. także: W. Broniewicz, I. Kunicki, A. Marciniak, *Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 35–36.

określonych składników majątku. Przyjmuje się, że chodzi tu o naruszenie prawa materialnego (a zwłaszcza prawa własności), mimo prawidłowego działania organu egzekucyjnego, w zgodzie z przepisami prawa procesowego⁴⁶. Powództwo ekscydencyjne nie jest bowiem środkiem służącym do usuwania uchybień proceduralnych organów egzekucyjnych. W wypadku czynności egzekucyjnych komornika dokonanych z naruszeniem przepisów postępowania, osobie trzeciej przysługiwać będą środki prawne umożliwiające obronę jej praw na zasadach ogólnych za pomocą skargi na czynności komornika⁴⁷. W ramach powództwa ekscydencyjnego powód domaga się zwolnienia określonych rzeczy lub praw od egzekucji. Uwzględnienie zgłoszonego żądania oznacza, że sąd wskutek wydanego wyroku ustanawia zakaz prowadzenia konkretnej egzekucji z przedmiotu, którego wyłączenie uzyskał powód, a także uchyla skutki procesowe zajęcia⁴⁸.

Kolejną cechą charakterystyczną powództwa ekscydencyjnego są jego ramy czasowe, warunkujące w pierwszej kolejności dopuszczalność jego wytoczenia od uprzedniego wszczęcia egzekucji⁴⁹ (nie zaś postępowania egzekucyjnego⁵⁰). Wynika to z samej istoty powództwa, którą stanowi żądanie zwolnienia zajętego przedmiotu od egzekucji. Wszczęcie egzekucji następuje natomiast przez dokonanie pierwszej czynności egzekucyjnej, którą w wypadku egzekucji świadczeń pieniężnych jest zajęcie rzeczy lub prawa⁵¹. Z tego wynika, że do chwili zajęcia przedmiotu powództwo byłoby przedwcześnie⁵².

Powództwo interwencyjne staje się natomiast bezprzedmiotowe po prawomocnym zakończeniu egzekucji, tj. z chwilą zaspokojenia wierzyciela.

⁴⁶ Z. Szczurek [w:] *Egzekucja...*, *op. cit.*, s. 378.

⁴⁷ A. Marciniak, *Sądowe...*, *op. cit.*, s. 288.

⁴⁸ F. Zedler, *Powództwo o zwolnienie od egzekucji*, Warszawa 1973, s. 35.

⁴⁹ M. Romańska, O. Leśniak [w:] *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, pod red. J. Ignaczewskiego, Warszawa 2013, s. 786; K. Golinowska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 730–1217*, pod red. J. Jankowskiego, Warszawa 2015, s. 613; R. Kulski [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 504.

⁵⁰ J. Jankowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, pod red. K. Piaseckiego, Warszawa 2006, s. 819.

⁵¹ K. Golinowska [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 613.

⁵² M. Romańska, O. Leśniak [w:] *Postępowanie...*, *op. cit.*, s. 786.

Wynika to z jego celu, którym jest wyjęcie rzeczy lub prawa spod egzekucji, a więc zapobieżenie możliwości zaspokojenia się przez wierzyciela. Bez znaczenia jest przy tym ewentualna okoliczność braku wiedzy powoda o egzekucji skierowanej wobec określonego przedmiotu⁵³. Po zakończeniu egzekucji uprawniony podmiot może jedynie żądać zwrotu wyegzekwowanego świadczenia lub naprawienia szkody wyrządzonej egzekucją z przedmiotu, do którego miał prawo⁵⁴. Rozstrzygnięcie tego rodzaju żądań nie jest jednak dopuszczalne w sprawie z powództwa o zwolnienie zajętego przedmiotu spod egzekucji ze względu na treść art. 321 § 1 k.p.c., zgodnie z którym sąd nie może wyrokować co do przedmiotu nieobjętego żądaniem ani zasądzać ponad żądanie⁵⁵. Sąd Najwyższy stwierdził natomiast, że w sprawie o zwolnienie zajętej rzeczy od egzekucji powód może, po dokonaniu przez komornika sprzedaży tej rzeczy, zmienić zgłoszone roszczenie na żądanie zwolnienia od egzekucji kwoty pieniężnej uzyskanej ze sprzedaży⁵⁶. W rozwinięciu tego stanowiska K. Golinowska wskazuje, iż powództwo ekscydencyjne można skutecznie wytoczyć aż do chwili przekazania środków pieniężnych uzyskanych ze sprzedaży zajętej rzeczy uprawnionemu wierzycielowi, ponieważ skutek efektywnej egzekucji dochodzi do przekształcenia przedmiotu egzekucji, bowiem z chwilą sprzedaży przestaje nim być zajęta rzecz lub prawo, a staje się nim jego pieniężny substrat. W konsekwencji oznacza to, że po sprzedaży zajętej rzeczy powód ma prawo również żądać zwolnienia od egzekucji uzyskanej sumy pieniężnej w odrębnym postępowaniu, które może być wszczęte aż do chwili przekazania tej sumy wierzycielowi⁵⁷.

9. Przeprowadzona analiza charakteru prawnego powództw służących obronie przed egzekucją uregulowanych w Kodeksie karnym wykonawczym pozwala na sformułowanie generalnej konkluzji, popartej

⁵³ Por. K. Golinowska [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 613.

⁵⁴ R. Kulski [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 504.

⁵⁵ Wyrok SN z dnia 18 lutego 2004 r., V CK 233/03, Legalis nr 108791.

⁵⁶ Wyrok SN z dnia 24 października 2007 r., IV CSK 271/07, OSNC 2009/1/14.

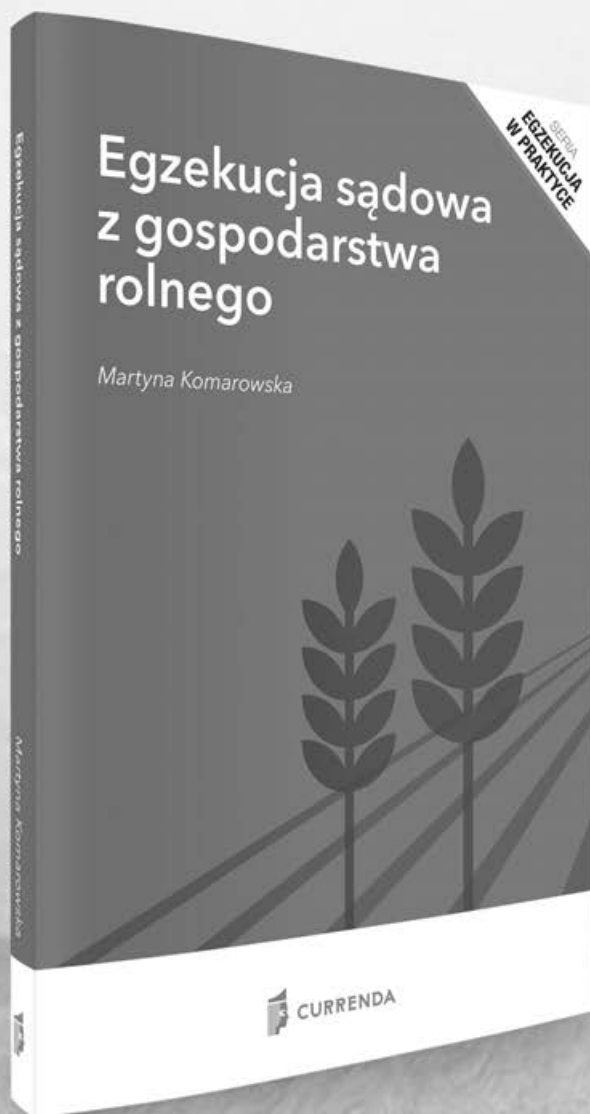
⁵⁷ K. Golinowska [w:] *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 613.

stanowiskiem większości przedstawicieli doktryny, iż scharakteryzowane wyżej powództwa, oparte na szczególnych podstawach określonych w k.k.w., stanowią odrębne rodzaje powództw o zwolnienie od egzekucji przewidzianych, co do zasady, w k.p.c. Powództwa te pozwalają na merytoryczną obronę uprawnionego podmiotu – małżonka skazanego lub też osoby trzeciej objętej zakresem określonego domniemania, przed prowadzoną przeciwko nim egzekucją należności orzeczonych w postępowaniu karnym. Możliwe jest przy tym wyodrębnienie i scharakteryzowanie trzech szczególnych rodzajów powództw ekscydencyjnych uregulowanych w k.k.w., z których pierwszy (art. 28 § 3 k.k.w.) w swej istocie odpowiada żądaniu zwolnienia zajętych przedmiotów od egzekucji sądowej, drugi zaś (art. 29 § 1 k.k.w.) stanowi swoistą odmianę powództwa o zwolnienie od egzekucji administracyjnej. O wiele więcej wątpliwości wiąże się z trzecim rodzajem powództwa, w ramach którego można z kolei wyróżnić dwie niezależne odmiany – jedną opartą na przepisie art. 29a § 3 k.k.w., drugą zaś rekonstruowaną w oparciu o przepisy art. 293 § 7 k.p.k. oraz art. 33 § 4 k.k.s. w związku z art. 45 § 3 k.k. oraz art. 33 § 3 k.k.s. Ze względu na jedynie fragmentaryczną regulację tych postępowań w ramach k.k.w., m.in. w zakresie warunków formalnych pozwu, właściwości sądu, systemu prekluzji czy też rozliczenia kosztów postępowania, zastosowanie znajdują przepisy Kodeksu postępowania cywilnego dotyczące procesu (na podstawie art. 13 § 2 k.p.c.) oraz unormowania przewidziane w art. 841–843 k.p.c.

Warto przy tym podkreślić, że wyraźnie zaznacza się niemalże całkowity brak jakiegokolwiek dorobku orzeczniczego, uniemożliwiający krytyczną, z punktu widzenia praktyki, ocenę wykładni omawianych przepisów dokonywaną przez poszczególnych autorów. Zauważalny deficyt judykatów stanowi najprawdopodobniej efekt niskiej świadomości istnienia wyżej wymienionych unormowań, umożliwiających osobom trzecim złagodzenie skutków majątkowych wydanych wyroków skazujących. Niewątpliwie znaczny stopień zawiłości tej regulacji również negatywnie wpływa na możliwość szerszego jej wykorzystania w praktyce.

Martyna Komarowska

EGZEKUCJA SĄDOWA Z GOSPODARSTWA ROLNEGO

Książka zawiera omówienie takich zagadnień jak:

- ✓ ograniczenia w obrocie nieruchomościami rolnymi,
- ✓ składniki gospodarstwa rolnego podlegające egzekucji,
- ✓ egzekucja sądowa przez zarząd przymusowy nad gospodarstwem rolnym,
- ✓ egzekucja sądowa przez sprzedaż gospodarstwa rolnego.

Tylko!
89 PLN

KSIAŻKĘ MOŻESZ ZAMÓWIĆ NA

WWW.SKLEP.CURRENDA.PL

STRESZCZENIE **Obowiązki sądowego i administracyjnego organu egzekucyjnego w postępowaniu o wpis do księgi wieczystej w egzekucji z nieruchomości**

W artykule podjęto próbę scharakteryzowania pozycji procesowej oraz będących jej funkcją uprawnień i obowiązków sądowych oraz administracyjnych organów egzekucyjnych w postępowaniu o wpis o wszczęciu egzekucji z nieruchomości do księgi wieczystej, z uwzględnieniem zmian wprowadzonych ustawą z dnia 15 stycznia 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r., poz. 218 ze zm.). Autor, porównując regulacje sądowego i administracyjnego postępowania egzekucyjnego, odnosi się do obowiązków komornika sądowego, naczelnika urzędu skarbowego oraz wierzyciela w zakresie poprawiania i uzupełniania braków formalnych wniosku o wpis o wszczęciu egzekucji, przyłączeniu się do niej kolejnego wierzyciela oraz wykreślenia wpisu, po zakończeniu bądź umorzeniu postępowania egzekucyjnego. W kilku miejscach, wytykając ustawodawcy brak systemowego podejścia, odniesiono się krytycznie do zaniechania wprowadzenia stosownych zmian w administracyjnym postępowaniu egzekucyjnym, które byłyby analogiczne i spójne z rozwiązaniami zastosowanymi w procedurze cywilnej.

Słowa kluczowe: egzekucja sądowa z nieruchomości, egzekucja administracyjna z nieruchomości, wniosek o wpis o wszczęciu egzekucji do księgi wieczystej, wykreślenie wpisu w księdze wieczystej, obowiązki komornika sądowego, obowiązki naczelnika urzędu skarbowego

SUMMARY **Duties of a Court and Administrative Enforcement Officer in the Proceedings of an Entry into Land and Mortgage Register in Enforcement against Immovable Property**

The article is an attempt to characterize the procedural position and the resulting court and administrative rights and duties of enforcement bodies in the proceedings related to a request to have an application to commence enforcement against immovable property recorded in Land and Mortgage Register, taking into

account amendments introduced by the Act dated 15th of January 2015 on amendment to the Civil Procedure Code Act and some other Acts (Journal of Laws 2015, item 218 with amendments). The author, comparing court and administrative regulations of enforcement proceedings, refers to the duties of a Judicial officer, head of tax office as well as a creditor within the scope of correcting and completing any formal defects in the request to have an application to commence enforcement recorded, or joining enforcement proceedings by another creditor, or deleting an entry after the enforcement procedure is terminated or discontinued. In a few points, the author criticizes the legislator for the lack of systematic attitude and the fact that no appropriate amendments in the administrative enforcement proceedings, which would be identical and consistent with the solutions used in the civil procedure, have been implemented.

Keywords: *court enforcement against immovable property, administrative enforcement against immovable property, request to have an application to commence enforcement recorded, removal of an entry in Land and Mortgage Register, Judicial Officer duties, Head of Tax Office duties*

Obowiązki sądowego i administracyjnego organu egzekucyjnego w postępowaniu o wpis do księgi wieczystej w egzekucji z nieruchomości

I. Wprowadzenie

Zajęcie nieruchomości, zarówno w postępowaniu administracyjnym, jak i sądowym, nie pozbawia dłużnika własności zajętego mienia i – co do zasady – władztwa nad tym mieniem. Przepisy nie przewidują ogólnego zajęcia nieruchomości mającego służyć wszystkim wierzycielom – zajęcie ma charakter indywidualny. W egzekucji administracyjnej zajęcie nieruchomości następuje przez wezwanie zobowiązanego, aby zapłacił egzekwowaną należność pieniężną wraz z odsetkami z tytułu niezapłacenia jej w terminie i kosztami egzekucyjnymi w terminie 14 dni od dnia doręczenia wezwania, pod rygorem przystąpienia do opisu i oszacowania wartości nieruchomości¹.

¹ Art. 110c § 2 ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1201 ze zm.; dalej: ustawa egzekucyjna, u.p.e.a.

Regulacji tej, w sądowym postępowaniu egzekucyjnym, odpowiada art. 923 Kodeksu postępowania cywilnego², zgodnie z którym wskutek wniosku wierzyciela o wszczęcie egzekucji z nieruchomości wymienionej we wniosku komornik wzywa dłużnika, aby zapłacił dług w ciągu dwóch tygodni pod rygorem przystąpienia do opisu i oszacowania. Przepisy obu ustaw nakazują organowi egzekucyjnemu, równocześnie (jednocześnie) z wysłaniem zobowiązanemu (dłużnikowi) wezwania do zapłaty, złożenie do sądu właściwego do prowadzenia księgi wieczystej wniosku o wpis o wszczęciu egzekucji lub o złożenie tego wniosku do zbioru dokumentów³. Administracyjny organ egzekucyjny nie ma obowiązku przesyłania wierzycielowi zawiadomienia o zajęciu, podobnie jak nie ma obowiązku zawiadamiania o wszczęciu egzekucji innych uczestników postępowania⁴. W egzekucji sądowej istnieje wymóg zawiadomienia wierzyciela, co podyktowane jest głównie wnioskowym trybem dalszych czynności (w postaci opisu i oszacowania) – w egzekucji administracyjnej są one podejmowane z urzędu.

Uwidocznienie zajęcia w księdze wieczystej prowadzonej dla podanej egzekucji nieruchomości służy zabezpieczeniu pewności obrotu gospodarczego. W egzekucji administracyjnej skierowanie wniosku do sądu prowadzącego księgę wieczystą powinno nastąpić niezwłocznie po otrzymaniu od wierzyciela zaliczki (chyba że egzekucja dotyczy podatków budżetowych lub należności wierzycieli zwolnionych z tego obowiązku), i – co do zasady – równocześnie z wysłaniem zobowiązanemu wezwania do zapłaty, o czym stanowi *expressis verbis* § 3 art. 110c ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji. Dokonanie tych czynności w tym samym czasie uzależnione jest od tego, czy nie ma żadnych przeszkód do przesłania wniosku, a więc czy organ egzekucyjny dysponuje takimi danymi, jak numer księgi wieczystej⁵. Równoczesność

² Dalej: k.p.c.

³ Art. 110c § 3 ustawy egzekucyjnej; art. 924 § 1 k.p.c.

⁴ Wymóg przesyłania wierzycielowi odpisu wezwania zobowiązanego do zapłaty istniał w egzekucji administracyjnej do dnia 1 lipca 2016 r.

⁵ J. Świeczkowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, wyd. 3, pod red. Z. Szczurka, Sopot 2005, s. 545.

wysłania zobowiązanemu wezwania do zapłaty i wniosku o wpis do księgi wieczystej oznacza, że czynności te powinny być dokonane w tym samym momencie (w tym samym dniu). Możliwe jest też wysłanie wniosku do sądu dopiero po jakimś czasie, jeżeli usprawiedliwiają to okoliczności, ale należy liczyć się z tym, że dłużnik po otrzymaniu wezwania może zbyć nieruchomość albo ją obciążyć, udaremniając tym samym egzekucję. Dopóki w księdze wieczystej nie pojawi się wzmianka o zajęciu, nabycie egzekwowanej nieruchomości – w świetle przepisów o rękoi wiary publicznej ksiąg wieczystych – będzie skuteczne, chyba że uda się udowodnić pozytywną wiedzę nabywcy o zajęciu, co jednak wydaje się mało prawdopodobne. Artykuł 930 k.p.c. (art. 110f § 1 u.p.e.a.), dotyczący bezskuteczności nabycia zajętej nieruchomości, nie wyłącza działania rękoi wiary publicznej ksiąg wieczystych⁶.

Zawieszenie postępowania, jak też nieprawomocne jego umorzenie (po przesłaniu do sądu wniosku), nie stanowią przeszkody do dokonania wpisu, który do czasu jego uprawomocnienia nie wywołuje żadnych skutków⁷. Obowiązująca w administracyjnym postępowaniu zasada wykonalności postanowień od momentu ich wydania skłania jednak – w przypadku umorzenia postępowania – do zastanowienia się nad zasadnością jednoczesnego wystąpienia o wycofanie wniosku bądź ewentualnie o wykreślenie wpisu.

Niedoręczenie wezwania do zapłaty długu nie ma wpływu na dokonanie wpisu wzmianki o wszczęciu egzekucji z nieruchomości. Wpis może nastąpić również przed doręczeniem dłużnikowi wezwania do zapłaty, a nawet w sytuacji, kiedy doręczenia dokonano w sposób nieprawidłowy, np. na skutek błędnego awizowania, czy też wysłania przesyłki na adres, pod którym dłużnik nie zamieszkuje.

⁶ Wyrok SA w Poznaniu z dnia 22 września 2005 r., I ACa 124/05, Lex nr 175184.

⁷ R. Kowalkowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, wyd. 2, pod red. Z. Szczurka, Sopot 1996, s. 376.

2. Podstawa dokonania wpisu w księdze wieczystej

Jak wspomniano, niedoręczenie zobowiązanemu wezwania do zapłaty nie stanowi przeszkody do dokonania w księdze wieczystej wpisu o wszczęciu egzekucji. Regułą jest, że wniosek o dokonanie wpisu zostaje wysłany, zanim zobowiązany odbierze wezwanie do zapłaty. Dla skuteczności tego żądania nie jest wymagany tytuł wykonawczy, ale odpis wezwania do zapłaty, przekazywany do sądu w ślad za wnioskiem złożonym w systemie teleinformatycznym. Przepis art. 110c § 3 u.p.e.a. nie stanowi samoistnej podstawy wpisania do księgi wieczystej ostrzeżenia o wszczęciu egzekucji. Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 7 maja 2009 r.⁸ stwierdził, że zasadą postępowania wieczystoksięgowego jest dokonywanie wpisu lub wykreślenia na podstawie dokumentu urzędowego, a wykorzystanie przepisu prawa jako wyłącznej podstawy do dokonania wpisu może mieć jedynie charakter wyjątkowy, ściśle wynikający z treści takiej regulacji. Dlatego też podstawą wpisania do księgi wieczystej wzmianki o wszczęciu egzekucji musi być dokument w postaci wezwania do zapłaty – mający walor dokumentu urzędowego.

Należy zauważyć, że z żadnego przepisu ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji nie wynika, aby do wniosku o wpis do księgi wieczystej musiał być dołączony odpis wezwania do zapłaty. Podobnego przepisu, który nakazywałby komornikowi dołączanie do wniosku o wpis odpisu wezwania do zapłaty, do niedawna nie było również w Kodeksie postępowania cywilnego. Obowiązek taki nakładało na komornika Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 marca 1968 r.⁹ w sprawie czynności komorników, które w § 124 ust. 2 stanowiło wprost o dołączeniu odpisu wezwania do zapłaty do wniosku o wpis ostrzeżenia do księgi wieczystej. Przepis ten utracił moc obowiązującą w związku z uchyleniem art. 772 k.p.c., który stanowił – razem z kilkoma

⁸ Uchwała SN z dnia 7 maja 2009 r., III CZP 15/09, BSN 2009, nr 5, s. 6–7.

⁹ Dz.U. Nr 10, poz. 52; z 1971 r., poz. 239; z 1994 r., poz. 577; z 1997 r., poz. 882; z 2004 r., poz. 1804; z 2007 r., poz. 796; z 2016 r., poz. 1311.

innymi przepisami Kodeksu – delegację do wydania wskazanego rozporządzenia. Nie ulega wątpliwości, że wymieniony przepis rozporządzenia w sprawie czynności komorników miał charakter instruktażowy i jego uchylenie nic nie zmieniło w kwestii podstawy prawnej (czy też obowiązku) załączania do wniosku odpisu wezwania do zapłaty. Kluczowe w tej materii były i są przepisy o postępowaniu wieczystoksięgowym, a zwłaszcza art. 626² § 3 k.p.c., według którego podstawą wpisu do księgi wieczystej są załączane do wniosku dokumenty (np. akt notarialny dotyczący sprzedaży nieruchomości). Takim dokumentem jest także wezwanie do zapłaty, mające moc dokumentu urzędowego, o którym mowa w art. 244 § 1 k.p.c.¹⁰ Nowelizacją z dnia 15 stycznia 2015 r.¹¹ art. 924 § 1 k.p.c. otrzymał nowe brzmienie, zgodnie z którym komornik składa do sądu właściwego do prowadzenia księgi wieczystej wnioski o wpis o wszczęciu egzekucji wraz z odpisem wezwania do zapłaty. Pomimo iż tą samą ustawą zmieniane były przepisy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji dotyczące egzekucji z nieruchomości, to analogicznego unormowania do ustawy egzekucyjnej nie wprowadzono. Nie oznacza to jednak, że administracyjny organ egzekucyjny nie ma obowiązku załączyć tego dokumentu – jest on niewątpliwie wymagany jako podstawa wpisu w myśl przepisów postępowania wieczystoksięgowego. Na konieczność dołączenia dokumentu, będącego podstawą wpisu, wskazują art. 626² § 3 oraz art. 626⁴ § 3 k.p.c. W przypadku gdy dokument taki nie będzie dołączony, wniosek o wpis – jako niekompletny – zostanie przez sąd oddalony, bez wzywania do uzupełnienia braków formalnych. W realiach stosowania systemu teleinformatycznego oddalenie wniosku także nastąpi, o ile wezwanie do zapłaty nie zostanie przekazane do sądu w terminie 3 dni od złożenia wniosku o wpis – chociaż sądy, z pragmatycznych głównie względów, zapewne łaskawie będą traktować niewielkie uchybienia temu terminowi.

¹⁰ Zgodnie z tym przepisem dokumenty urzędowe, sporządzone w przepisanej formie przez powołane do tego organy władzy publicznej i inne organy państwowe w zakresie ich działania, stanowią dowód tego, co zostało w nich urzędowo zaświadczone.

¹¹ Dz.U. z 2015 r., poz. 218 i 1311 oraz z 2016 r., poz. 394.

3. Postępowanie wieczystoksięgowe

3.1. Uwagi ogólne

Wszczęcie egzekucji z nieruchomości powinno być uwidocznione w księdze wieczystej poprzez dokonanie stosownego wpisu. Księgi wieczyste i postępowanie regulujące ich prowadzenie mają na celu zabezpieczenie pewności obrotu nieruchomościami, tak aby nie było wątpliwości, kto i na jakiej podstawie jest właścicielem nieruchomości oraz jakimi prawami jest ona obciążona. Szczególne znaczenie ma rękojmia wiary publicznej ksiąg wieczystych, zgodnie z którą – w razie niezgodności między stanem prawnym nieruchomości ujawnionym w księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym – treść księgi rozstrzyga na korzyść tego, kto z osobą uprawnioną według treści księgi nabył własność lub inne prawo rzeczowe (art. 5 ustawy o księgach wieczystych i hipotece¹²). Mogą więc być ważne i skuteczne rozporządzenia nieruchomością dokonane przez osobę nieuprawnioną, pod warunkiem że nastąpią w drodze odpłatnej czynności prawnej, a nabywca działać będzie w dobrej wierze (art. 6 ust. 1 i 2 u.k.w.h.). Dzięki rękojmi wiary publicznej ksiąg wieczystych – będącej wyłomem od rzymskiej zasady *nemo plus iuris in alium transferre potest quam ipse habet* – gwarantowane jest przede wszystkim to, że nabywca nieruchomości nie zostanie oszukany, tj. nabędzie nieruchomość według stanu prawnego ustalonego zgodnie z treścią księgi wieczystej. Księgi wieczyste pełnią bowiem funkcję nie tylko informacyjną, ale też gwarancyjną.

Postępowanie wieczystoksięgowe toczy się w trybie nieprocesowym. Ograniczone jest do złożenia wniosku przez wnioskodawcę i oceny sądu, czy wniosek ten spełnia kryteria przewidziane prawem – jeżeli tak, to następuje wpis do księgi wieczystej. Zasadą jest rozpoznawanie spraw na posiedzeniu niejawnym (art. 626¹ § 1 k.p.c.). Uczestnicy, jak również sąd,

¹² Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1007 ze zm.; Dz.U. z 2017 r., poz. 624 oraz z 2018 r., poz. 106 i 431); dalej: u.k.w.h.

mają możliwość wyrażenia swego stanowiska wyłącznie na piśmie, stąd niezwykle istotne jest precyzyjne określenie żądania, w szczególności jego przedmiotu – nie ma bowiem okazji doprecyzowania wniosku na posiedzeniu jawnym. Postępowanie wieczystoksięgowe jest z informatyzowane, wnioski składa się na urzędowych formularzach, co pozwala na ujednolicenie i skonkretyzowanie informacji przedstawionych we wnioskach. Zgodnie z art. 626⁸ § 2 k.p.c. sąd wieczystoksięgowy rozpoznaje wnioski o wpis jedynie w oparciu o jego treść, dołączonych do wniosku dokumentów i treść księgi wieczystej.

Zgodnie z dyspozycją art. 626⁹ k.p.c. sąd oddala wniosek o wpis, jeżeli brakuje podstaw albo stwierdzi się istnienie przeszkody do jego dokonania. Powody oddalenia mogą być różne, np. to, że właściciel nieruchomości nie został ujawniony w księdze wieczystej, albo do wniosku nie załączono odpowiednich dokumentów. Przykładem takiej przeszkody do dokonania wpisu jest sytuacja, gdy osoba, której prawo ma zostać dotknięte wpisem, staje się właścicielem wskutek dziedziczenia, ale nie jest jak dotąd ujawniona w księdze wieczystej jako uprawniona, zaś do wniosku nie załączono dokumentów urzędowych wykazujących następstwo tej osoby po osobie wpisanej jako właściciel (spadkobiercy). Wpis o wszczęciu egzekucji może nastąpić dopiero po ujawnieniu praw dłużnika, tzn. jego własności, ale – nie czekając na to – sąd z urzędu czyni wzmiankę o niezgodności treści księgi z rzeczywistym stanem prawnym. Przyczyną oddalenia wniosku może być błędne wskazanie nieruchomości, do której ma nastąpić wpis o wszczęciu czy przyłączeniu się do egzekucji, bądź też okoliczność, że dłużnik jest właścicielem jedynie udziału we własności, nie zaś całej nieruchomości, jak wskazano we wniosku. W sytuacji, gdy sąd, na skutek wniosku komornika, stwierdzi, że prawo własności dłużnika nie jest w księdze wieczystej ujawnione, a będzie dysponował tytułem własności do przedmiotowej nieruchomości, dokona z urzędu wpisu ostrzeżenia o niezgodności, w trybie art. 626¹³ § 1 k.p.c., ale wpis o wszczęciu egzekucji – przed zmianą treści księgi

– nie nastąpi. Należy zauważyć, że w przypadku wniosków składanych przez system teleinformatyczny, weryfikacja w zakresie uprawnień zobowiązanego do zajmowanej nieruchomości następuje automatycznie, w momencie przesyłania wniosku. W przypadku oddalenia wniosku o wpis sąd wydaje postanowienie. Rozstrzygnięcie negatywne nie jest ujawniane w elektronicznym systemie księgi wieczystej. Sąd o dokonanym wpisie zawiadamia wierzyciela i dłużnika, pouczając o przysługujących środkach zaskarżenia. Podobne skutki jak odmowa wpisu spowoduje również zwrot wniosku z uwagi na nieuzupełnienie w terminie jego braków formalnych, np. niewskazanie wszystkich uczestników postępowania, czy też złożenie wniosku na niewłaściwym formularzu.

Brak wpisu ostrzeżenia w związku z koniecznością usunięcia przeszkody, dającej się usunąć, albo nieukończone postępowanie wieczystoksięgowe, nie są podstawą do wstrzymania się przez komornika z dokonaniem następnych czynności egzekucyjnych; podobnie jest w przypadku, gdy trwa postępowanie o założenie księgi wieczystej. Wynika to z faktu, że egzekucję z nieruchomości można prowadzić także w stosunku do nieruchomości, która nie ma założonej księgi wieczystej¹³. Nie dotyczy to oczywiście sytuacji, gdy postępowanie wieczystoksięgowe wykaże, że przedmiotowa nieruchomość nie stanowi własności dłużnika. Ostateczna odmowa wpisania wzmianki o wszczęciu egzekucji nie musi skutkować koniecznością umorzenia postępowania egzekucyjnego, o ile nie okaże się, że egzekucję skierowano do nieruchomości należącej do osoby niebędącej zobowiązanym. Wtedy, rzecz jasna, należy uchylić dokonane zajęcie nieruchomości, chyba że zachodzą podstawy do umorzenia całego postępowania ze względu na brak innego majątku. Po poprawieniu wniosku czy usunięciu przeszkody, wniosek o wpis może być złożony ponownie. Nowela k.p.c. ze stycznia 2015 r., z mocą obowiązująca od dnia 1 lipca 2016 r., przy okazji wprowadzenia przymusu pośrednictwa systemu teleinformatycznego, uporządkowała

¹³ R. Kowalkowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego ...*, op. cit., s. 547.

kwestie charakteru, w jakim działa komornik, jego pozycji procesowej i obowiązków w postępowaniu wieczystoksięgowym, czego nie można już powiedzieć o statusie naczelnika urzędu skarbowego jako organu egzekucyjnego.

3.2. Wniosek o dokonanie w księdze wieczystej wpisu o wszczęciu egzekucji

Zgodnie z art. 626⁴ § 1 k.p.c. notariusz i komornik składa wniosek o wpis tylko za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, natomiast w myśl § 1¹ dla naczelnika urzędu skarbowego ta droga pozostaje wyłącznie właściwą, zawsze kiedy składa on wniosek o wpis w dziale III i IV księgi wieczystej¹⁴. W § 4 przepis stanowi, że w przypadku wniosków składanych przez notariuszy i komorników, obowiązek poprawienia lub uzupełnienia wniosku spoczywa odpowiednio na stronie czynności notarialnej lub wierzycielu. O zobowiązaniu wierzyciela do poprawienia lub uzupełnienia wniosku sąd jednocześnie zawiadamia za pośrednictwem systemu teleinformatycznego komornika, wskazując rodzaj braków formalnych, które uniemożliwiają nadanie wnioskowi prawidłowego biegu.

Należy podkreślić, że jeszcze przed zmianą przepisów w piśmienictwie wskazywano, iż do uzupełnienia braków formalnych wniosku należy wezwać wierzyciela. Obowiązek działania wierzyciela podkreślany był także w orzecznictwie. Zgodnie z uchwałą Sądu Najwyższego z dnia 12 stycznia 2001 r.¹⁵, kierując do sądu wniosek o dokonanie wpisu, organ egzekucyjny nie jest uczestnikiem tego postępowania, a jedynie działa w interesie i na wniosek wierzyciela, tym samym nie jest obciążony obowiązkami związanymi z udziałem w postępowaniu wieczystoksięgowym,

¹⁴ Zmiana wprowadzona ustawą z dnia 16 listopada 2016 r. – przepisy wprowadzające ustawę o Krajowej Administracji Skarbowej (Dz.U. z 2016 r., poz. 1948), z mocą obowiązującą od dnia 1 marca 2017 r. Do tego dnia przymus systemu teleinformatycznego obejmował naczelników urzędów skarbowych działających jako organy egzekucyjne.

¹⁵ Uchwała SN z dnia 12 stycznia 2001 r., III CZP 48/00, Rejent 2001, nr 3, s.110.

jak usunięcie ewentualnych przeszkód do dokonania wpisu. Realizacja tych powinności jest rolą wierzyciela. W doktrynie prawa egzekucyjnego zauważono, że również w sytuacji, gdy wniosek o dokonanie w księdze wieczystej wpisu o wszczęciu egzekucji zawiera braki formalne, należy wymagać aktywności wierzyciela, a nie organu egzekucyjnego¹⁶. Podstawą do działania sądu jest art. 130 k.p.c., zgodnie z którym, jeżeli pismo procesowe nie może otrzymać prawidłowego biegu wskutek niezachowania warunków formalnych lub jeżeli od pisma nie uiszczono należnej opłaty, przewodniczący wzywa stronę – pod rygorem zwrócenia pisma – do poprawienia, uzupełnienia lub opłacenia go w terminie tygodniowym. Konsekwentnie wierzyciel będzie miał także uprawnienia związane z postępowaniem wieczystoksięgowym, m.in. do zaskarżania orzeczeń wydanych w toku postępowania dotyczącego dokonania wpisu. Komornikowi nie przysługuje apelacja od postanowienia odmawiającego uwzględnienia przesłanego przez niego wniosku o dokonanie w księdze wieczystej wpisu o wszczęciu egzekucji z nieruchomości¹⁷. Apelacja przysługuje uczestnikom postępowania – np. wierzycielowi lub dłużnikowi.

W świetle obowiązujących przepisów postępowania wieczystoksięgowego nie ma przeszkód nawet do tego, aby wierzyciel sam złożył w sądzie wieczystoksięgowym wniosek o dokonanie w księdze wieczystej wpisu o wszczęciu egzekucji. Pozwala na to art. 626² § 5 k.p.c. stanowiący, że wniosek o dokonanie wpisu mogą złożyć właściciel nieruchomości, użytkownik wieczysty, osoba, na rzecz której wpis ma nastąpić, albo wierzyciel, jeżeli przysługuje mu prawo, które ma być wpisane w księdze wieczystej. W uchwale z dnia 24 września 1986 r.¹⁸ Sąd Najwyższy stwierdził, że wierzyciel może być wnioskodawcą w postępowaniu o założenie księgi wieczystej, wszczętym w związku z koniecznością dokonania w księdze wieczystej wpisu wniosku o wszczęciu egzekucji z tej nieruchomości.

¹⁶ S. Dalka, J. Świeczkowski, *Rola stron i organów egzekucyjnych w zakresie ujawnienia wszczęcia egzekucji nieruchomości w księdze wieczystej*, PPE 2003, nr 6–8, s. 7.

¹⁷ Uchwała SN z dnia 4 lutego 1997 r., III CZP 65/96, Pr.Gosp. 1997, nr 3, s. 2.

¹⁸ Uchwała SN z dnia 24 września 1986 r., III CZP 63/86, Legalis nr 25510.

Uprawniona jest zatem teza, że skoro wierzyciel może, zgodnie z przytoczonym stanowiskiem SN, złożyć wniosek o założenie księgi wieczystej w celu dokonania w niej wpisu o wszczęciu egzekucji, to tym bardziej uprawniony jest do złożenia takiego wniosku, kiedy księga wieczysta już istnieje (*argumentum a maiori ad minus*). W tym celu musi uzyskać od organu egzekucyjnego odpis wezwania dłużnika do zapłaty i dołączyć go do wniosku o wpis.

Organ egzekucyjny ma szczególne prawo do złożenia wniosku o wpis o wszczęciu egzekucji, ale nie czyni go to uczestnikiem postępowania. Jest nim wierzyciel, który powinien być jako uczestnik wskazany we wniosku o wpis o toczącej się egzekucji do księgi wieczystej. Przepis art. 924 k.p.c. (110c § 3 u.p.e.a.) jest przepisem szczególnym w stosunku do art. 626² § 5 i upoważnia organ egzekucyjny do przesłania wniosku o dokonanie wpisu o wszczęciu egzekucji¹⁹.

W razie zaistnienia przeszkody, to wierzyciel powinien dokonać czynności usuwających przeszkodę do dokonania wpisu, np. uzyskać tytuł wykonawczy przeciwko obojgu małżonkom²⁰. Jako analogię wskazuje się przepis art. 897 § 1 k.p.c., stanowiący, iż w celu zajęcia wierzytelności, której zabezpieczenie jest ujawnione przez wpis w księdze wieczystej lub przez złożenie dokumentów do zbioru, komornik jednocześnie z zawiadomieniem i wezwaniem dłużników (egzekwowanego i zajętej wierzytelności) przesyła sądowi właściwemu do prowadzenia księgi wieczystej wnioski o dokonanie w niej wpisu o zajęciu. Zgodnie z art. 897 § 2 i 3 k.p.c., jeżeli w księdze wieczystej znajdują się wpisy stanowiące przeszkodę do uwzględnienia wniosku, sąd właściwy do prowadzenia księgi zawiadomi o tym komornika i wierzyciela. Usunięcie przeszkody należy do wierzyciela. W tym celu wierzyciel może wykonywać prawa przysługujące dłużnikowi. Natomiast w myśl art. 897 § 3 k.p.c., po bezskutecznym upływie wyznaczonego terminu, sąd oddali wniosek

¹⁹ Tak uchwała SN z dnia 17 czerwca 2003 r., III CZP 31/03, OSP 2004/7–8/94.

²⁰ K. Flaga-Gieruszyńska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. A. Zielińskiego, Warszawa 2014, s. 1463.

komornika, a komornik umorzy egzekucję. Jeżeli jednak wierzyciel w terminie wyznaczonym przez sąd wytoczy powództwo w celu usunięcia przeszkody, oddalenie wniosku i umorzenie egzekucji nie może nastąpić przed prawomocnym oddaleniem powództwa. Określenie wprost takiego skutku musi oznaczać, że komornikowi nie przysługuje możliwość kwestionowania zasadności oddalenia jego wniosku. Nawet jeśli trafne byłoby przyjęcie, że komornik może być wnioskodawcą w postępowaniu wieczystoksięgowym, nie oznacza to, iż staje się on uczestnikiem tego postępowania z taką konsekwencją, że przysługuje mu uprawnienie do zaskarżenia odmowy uwzględnienia złożonego wniosku. Jak wyjaśniają zwolennicy tego rozumowania, choć analizowany przepis dotyczy wprawdzie egzekucji z wierzytelności, to jednak na podstawie odesłania wynikającego z art. 909 k.p.c. ma zastosowanie do egzekucji z nieruchomości (przepisy o egzekucji z wierzytelności stosuje się odpowiednio do egzekucji z innych praw majątkowych, jeżeli przepisy poniższe nie stanowią inaczej). Pogląd ten zakłada, że egzekucja z nieruchomości jako prawa własności jest egzekucją z innych praw majątkowych, zatem wywodzić należy *per analogiam*, że i w tym przypadku to wierzyciela – a nie komornika – obciążają obowiązki związane z udziałem w postępowaniu wywołanym wnioskiem złożonym przez komornika²¹.

Trudno zgodzić się z poglądem o możliwości, nawet odpowiedniego, stosowania przepisów o egzekucji z wierzytelności do egzekucji z nieruchomości (potraktowanych na potrzeby tego stanowiska jako prawa majątkowe) z mocy odesłania z art. 909 k.p.c., choćby z tego względu, że egzekucja z nieruchomości jest zupełnie innym, w szczególności sposób uregulowanym środkiem egzekucyjnym. Wierzytelności czy też inne prawa majątkowe należą do odrębnej – względem nieruchomości – kategorii mienia podlegającego egzekucji. Niemniej jednak, powołany przepis określa rolę komornika i wierzyciela w postępowaniu wieczystoksięgowym, determinującą

²¹ H. Pietrzkowski, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Część III. Postępowanie egzekucyjne*, t. 4, pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2007, s. 367.

ich prawa i obowiązki, które uznać trzeba za analogiczne, gdy chodzi w wpis o wszczęciu egzekucji z nieruchomości.

Status prawny naczelnika urzędu jako organu egzekucyjnego i wierzyciela publicznoprawnego, na rzecz którego jest prowadzona egzekucja administracyjna, nie jest do końca ustalony w sądowym postępowaniu wieczystoksięgowym. Naczelnik urzędu skarbowego jako organ egzekucyjny – mówimy o klasycznej sytuacji, kiedy nie jest jednocześnie wierzycielem – nie ma przymiotu wnioskodawcy (uczestnika postępowania) w rozumieniu przepisów o postępowaniu wieczystoksięgowym, a jedynie składa wnioski o wpis, do czego upoważniony jest z mocy przepisów szczególnych. W praktyce sądy wieczystoksięgowe zawiadomienia i postanowienia w przedmiocie wpisu przesyłają administracyjnym organom egzekucyjnym jako wnioskodawcom, a nawet rozpatrują niekiedy wniesione przez nich środki zaskarżenia. Referendarze i sędziowie (przynajmniej część z nich) postępują tak, jak gdyby utożsamiali w każdej sprawie naczelnika urzędu – organ egzekucyjny z wierzycielem. Tymczasem egzekucję administracyjną z nieruchomości prowadzi się na rzecz wierzyciela i *de facto* na jego wniosek, który wyraża się poprzez zapłatę zaliczki. Organ egzekucyjny nie jest ani pełnomocnikiem, ani przedstawicielem wierzyciela. Działa w interesie i na jego rzecz, ale nie może domagać się dokonania w księdze wieczystej innego wpisu niż wszczęcie egzekucji, chociażby zmierzał on do usunięcia przeszkód w kontynuowaniu postępowania, np. zmiany nazwy właściciela nieruchomości. Zatem we wniosku o wpis organ egzekucyjny powinien być wskazany jako wnioskodawca, a wierzyciel wymieniony jako uczestnik postępowania, aby – jako taki – mógł korzystać ze swoich praw, choćby do zaskarżania orzeczeń (jeżeli sąd w praktyce przyzna to prawo organowi egzekucyjnemu, nie oznacza wcale, że wierzyciel nie zechce samodzielnie, we własnym imieniu, chronić swoich interesów).

Od ustalenia, czy administracyjny organ egzekucyjny jest wnioskodawcą, czy też jedynie działa w takim charakterze na mocy szczególnego upoważnienia ustawowego, nie będąc nim jednak, zależy odpowiedź

na pytanie, czy sąd powinien wymagać uiszczenia opłaty sądowej od naczelnika urzędu skarbowego, kiedy ten składa wniosek o wpis o wszczęciu egzekucji na rzecz wierzyciela, który wprowadzie korzysta z drogi administracyjnej, dochodząc przymusowo swoich należności, ale nie jest, tak jak Skarb Państwa, z kosztów sądowych zwolniony²². Gdyby tak było, wówczas administracyjny organ egzekucyjny powinien uzależnić wszczęcie egzekucji od zapłaty przez wierzyciela, tytułem zaliczki, także kwoty na pokrycie opłaty sądowej od wpisu – w wysokości 60 zł²³. Należy zwrócić uwagę, że naczelnik urzędu skarbowego nie działa w tym przypadku jako *statio fisci*, realizując interes majątkowy Skarbu Państwa w sferze *dominium*, ale wykonuje władztwo publiczne (*imperium*) na rzecz nie tylko „państwowych”, bo – z mocy przepisów szczególnych – czasem także „prywatnych” wierzycieli. Pomimo że składa wniosek, to nie jako Skarb Państwa – podmiot ustawowo zwolniony z opłat (jak to ma miejsce chociażby w przypadku hipoteki przymusowej) – ale wyposażony w uprawnienia władcze organ państwowy, i w tym sensie – przynajmniej w aspekcie postępowania wieczystoksięgowego – jego status zbliżony jest do pozycji ustrojowej i procesowej komornika sądowego.

Sytuacja prawna naczelnika urzędu skarbowego, działającego jako organ egzekucyjny w postępowaniu wieczystoksięgowym, w sposób raczej niezamierzony, skomplikowała się jeszcze bardziej w wyniku wspomnianej nowelizacji k.p.c., a przedstawiona wyżej analiza sytuacji prawnej komornika sądowego nie będzie odnosić się *par excellence* do obowiązków administracyjnego organu egzekucyjnego. Powołany przepis art. 626⁴ § 4 k.p.c., dotyczący poprawienia lub uzupełnienia wniosku o wpis o wszczęciu egzekucji przez wierzyciela, swoim zakresem nie obejmuje wniosków składanych przez naczelnika urzędu skarbowego.

²² Art. 94 ust. 1 pkt 6 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 300 ze zm.; Dz.U. z 2018 r., poz. 914) zwalnia z opłat sądowych Skarb Państwa, ale nie korzystają z tego przywileju jednostki samorządu terytorialnego czy niektóre instytucje państwowe, np. Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

²³ Art. 44 ust. 1 pkt 6 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 300 ze zm.; Dz.U. z 2018 r., poz. 914).

Może to zatem oznaczać, że na organie egzekucyjnym jako wnioskodawcy spoczywać będą wymienione obowiązki (np. w przypadku złożenia wniosku dotkniętego jakimiś brakami formalnymi). Prawdopodobnie sąd wieczystoksięgowy stanie na takim właśnie stanowisku i nie będzie wierzyciela zawiadamiał o tego rodzaju przeszkodach do dokonania wpisu. W tym przypadku naczelnik urzędu skarbowego, działający jako organ egzekucyjny, siłą rzeczy stanie się uczestnikiem postępowania wieczystoksięgowego, choć żaden przepis takiego przymiotu mu nie nadaje (zgodnie z art. 626¹ § 2 k.p.c. uczestnikami postępowania wieczystoksięgowego, oprócz wnioskodawcy, są tylko te osoby, których prawa zostały wykreślone lub obciążone, bądź na rzecz których wpis ma nastąpić). Wnioskodawcą natomiast może być właściciel nieruchomości, użytkownik wieczysty, osoba, na rzecz której wpis ma nastąpić, albo wierzyciel, jeżeli przysługuje mu prawo, które może być wpisane w księdze wieczystej²⁴.

Nie jest pozbawiona racjonalnych podstaw także taka argumentacja, że gdyby ustawodawca zamierzał obarczyć administracyjny organ egzekucyjny obowiązkami w zakresie poprawiania czy uzupełniania wniosku o wpis, uregulowałyby to *expressis verbis* w ustawie, jak to uczynił w znowelizowanym art. 924 § 2 k.p.c., zobowiązując komornika do poprawiania wniosków o wykreślenie wpisów²⁵.

Dychotomia wprowadzonych w ustawach egzekucyjnych rozwiązań – jeżeli założyć celowość działań ustawodawcy²⁶ – wynika zapewne z odmiennego charakteru postępowania cywilnego, opartego na zasadach

²⁴ Art. 626² § 5 k.p.c.

²⁵ Zgodnie z art. 924 § 2 k.p.c., w przypadku umorzenia postępowania egzekucyjnego lub ukończenia egzekucji w inny sposób niż przez umorzenie, komornik składa wniosek o wykreślenie w księdze wieczystej wpisu o wszczęciu egzekucji lub o usunięcie wniosku o wszczęcie egzekucji ze zbioru dokumentów. Obowiązek poprawiania lub uzupełniania wniosku spoczywa na komorniku.

²⁶ Art. 626⁴ § 1 k.p.c. wymienia notariusza i komornika, zaś § 1¹ dotyczy naczelnika urzędu skarbowego – natomiast w § 4 tego samego artykułu mowa jest już tylko o notariuszu i komorniku. Trudno przypuszczać, że jest to wynik niedopatrzeń (umiejscowienie tych przepisów w jednym artykule wyklucza raczej takie przeoczenie przy ich redagowaniu).

dyspozycyjności, skargowości, kontradiktoryjności, gdzie rola wierzyciela jest znacznie bardziej doniosła, w przeciwieństwie do egzekucji administracyjnej, w której większość działań organu egzekucyjnego podejmowana jest z urzędu. Oprócz przepisów odnoszących się do poprawienia lub uzupełnienia wniosku o wpis i wykreślenie, żadne inne nie różnicują statusu sądowych i administracyjnych organów egzekucyjnych w postępowaniu wieczystoksięgowym dotyczącym egzekucji z nieruchomości. Czas pokaże, jaka będzie praktyka sądów wieczystoksięgowych. Zapewne, jak zwykle, niejednolita – trzeba liczyć się z tym, że obowiązek poprawiania czy uzupełniania wniosków będzie należał do naczelnika urzędu – co wcale nie musi być złym rozwiązaniem, ponieważ podmiot sporządzający wniosek sprawniej i szybciej dokona jego korekty.

Zgoła inaczej rzecz się przedstawia, gdy przeszkodą do dokonania wpisu nie są braki formalne, które można usunąć poprzez poprawienie czy uzupełnienie wniosku, a przeszkody tego rodzaju, że wniosek musi zostać oddalony, np. ze względu na treść księgi wieczystej. Przyznanie organowi egzekucyjnemu prawa do działania za wierzyciela w zakresie usuwania przeszkód do dokonania wpisu – np. ujawnienia spadkobiercy jako aktualnego właściciela nieruchomości, w celu wszczęcia wobec niego egzekucji – oznaczałoby nadanie mu kompetencji wykraczających poza ustrojową rolę organu wykonawczego, i wydaje się, że praktyka orzecznicza nie pójdzie w tym kierunku. Obowiązek (a nie uprawnienie) naczelnika do poprawiania czy uzupełniania własnego wniosku, wywodzony *a contrario* z art. 626⁴ § 4 w związku z § 1, ograniczać się będzie do błędów czy uchybień samego wniosku, a nie przeszkód uniemożliwiających dokonanie wpisu, tkwiących w księdze wieczystej.

3.3. Wniosek o wykreślenie wpisu

Przez wiele lat konsekwentnie przyjmowano, że żaden przepis o postępowaniu egzekucyjnym czy też wieczystoksięgowym nie nakłada na komornika obowiązku, ani nie daje uprawnienia do składania wniosku

o wykreślenie wpisu o wszczęciu egzekucji w księdze wieczystej. Podkreślano, że z wnioskiem takim mogą występować uprawnione podmioty, np. dłużnik, jeśli przedstawi dokument na okoliczność, że w stosunku do jego nieruchomości nie jest prowadzone żadne postępowanie egzekucyjne²⁷. Nie było wątpliwości, że po uprawomocnieniu się postanowienia o przysądzeniu własności lub postanowienia o umorzeniu postępowania egzekucyjnego, wniosek przysługuje wierzycielowi, dłużnikowi oraz nabywcy nieruchomości – ale na pewno nie komornikowi²⁸. W wyniku zmian w k.p.c. z dnia 16 września 2011 r. znowelizowano art. 924, który w § 2 (w nowym brzmieniu) stwierdzał, że w razie umorzenia postępowania egzekucyjnego komornik składa wniosek o wykreślenie w księdze wieczystej wpisu o wszczęciu egzekucji. Dotyczy to spraw, w których wniosek o wszczęcie egzekucji z nieruchomości został złożony do komornika po dniu 3 maja 2012 r. Ustawodawca, wprowadzając taki obowiązek, dał wyraz swemu dążeniu do uporządkowania stanu księgi wieczystej, tak aby wpisy tam widniejące odpowiadały rzeczywistości stanowi prawnemu. Przepis ten nałożył na komornika obowiązek wystąpienia z wnioskiem o wykreślenie wpisu o wszczęciu, ale tylko w razie umorzenia postępowania egzekucyjnego, a przecież egzekucja z nieruchomości nie zawsze kończy się jej umorzeniem, chociażby wtedy, kiedy w wyniku sprzedaży nastąpi zmiana właściciela nieruchomości (obowiązek doprowadzenia do usunięcia wpisu ciąży wtedy na nabywcy nieruchomości).

Kolejna zmiana art. 924 § 2 k.p.c., dokonana nowelizacją ze stycznia 2015 r., rozszerzyła obowiązek komornika w zakresie żądania wykreślenia wpisu także na przypadki, kiedy egzekucja zakończyła się w inny sposób niż umorzenie postępowania. Oczywiście z wnioskiem takim komornik występuje dopiero po uprawomocnieniu się postanowienia o umorzeniu czy ukończeniu postępowania egzekucyjnego, na nie bowiem przysługuje skarga do właściwego sądu rejonowego.

²⁷ K. Flaga-Gieruszyńska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego...*, *op. cit.*, s. 1463.

²⁸ H. Pietrzkowski, *Kodeks postępowania cywilnego...*, *op. cit.*, s. 368.

Istotne *novum* stanowi to, że komornik ma obowiązek poprawienia lub uzupełnienia wniosku o wykreślenie wpisu z księgi wieczystej. Z pewnością sądy wieczystoksięgowe podobnym obowiązkiem będą obarczać naczelników urzędów skarbowych – i jest to jak najbardziej uzasadnione, chociaż znowu ustawa o postępowaniu egzekucyjnym w administracji nie doczekała się analogicznego unormowania w tym przedmiocie. Prawdopodobnie wynika to z tego, że stosownych poprawek nie zaproponowało Ministerstwo Finansów, a Minister Sprawiedliwości nie czuł się w obowiązku działania na polu ustawy egzekucyjnej, jako domeny Ministra Finansów.

Komornik nie jest uczestnikiem postępowania wieczystoksięgowego, bowiem nie jest wymieniony w art. 626² § 5 k.p.c., podobnie jak naczelnik urzędu skarbowego. Zgodnie z art. 130 i n. k.p.c., stosowanymi odpowiednio do postępowania wieczystoksięgowego z mocy art. 13 § 2, do uzupełnienia braków formalnych zobowiązana jest strona postępowania, czyli wnioskodawca i uczestnicy. Komornik nie jest wnioskodawcą, skoro na mocy przepisu szczególnego (art. 924 § 2 k.p.c.) zobowiązano go do uzupełniania braków wniosku (gdyby nim był, przepis ten byłby zbędny). Przepisy art. 924 § 1 i 2 k.p.c. oraz art. 110c § 3 są przepisami szczególnymi w stosunku do wspomnianych przepisów ustalających krąg uczestników postępowania wieczystoksięgowego. Wyrażane są też poglądy, według których organ egzekucyjny jest wnioskodawcą – bo chociaż działa w interesie i na rzecz wierzyciela – to on sam sporządza wniosek i przesyła go sądowi, zatem z mocy art. 924 § 2 uzyskał przymiot strony.

Zawiadomienie o wykreśleniu wpisu doręczane jest komornikowi, dłużnikowi oraz wierzycielowi, na rzecz którego ujawniony był wykreślony wpis. Podstawą wykreślenia (dokumentem urzędowym) będzie postanowienie o umorzeniu postępowania egzekucyjnego lub postanowienie o ukończeniu postępowania w inny sposób, ewentualnie zawiadomienie o uchyleniu zajęcia nieruchomości. Na komorniku spoczywa obowiązek poprawienia czy uzupełnienia wniosku, i w tym zakresie

posiada on legitymację do złożenia środka zaskarżenia na rozstrzygnięcie sądu, np. w przedmiocie zwrotu wniosku.

Komornik powinien też wystąpić z wnioskiem o wykreślenie wpisu w sytuacji, kiedy postępowanie egzekucyjne umorzone zostaje z mocy samego prawa w myśl *art. 823 k.p.c.* Przepis ten w wyniku nowelizacji *k.p.c.* z dnia 10 lipca 2015 r. został uchylony, a w jego miejsce wprowadzono pkt 4 do *art. 824 § 1 k.p.c.*, który przewiduje umorzenie postępowania egzekucyjnego w całości lub części z urzędu, jeżeli wierzyciel w ciągu 6 miesięcy nie dokonał czynności potrzebnej do dalszego prowadzenia postępowania lub nie zażądał podjęcia zawieszonego postępowania²⁹. Postępowania wprowadzie nie umarza się z mocy samego prawa, ale komornik ma obowiązek wydać w tym przypadku postanowienie o umorzeniu postępowania i po jego uprawomocnieniu się wystąpić do sądu o wykreślenie wpisu o wszczęciu egzekucji. Do takich sytuacji najczęściej będzie dochodzić, kiedy wierzyciel nie złożył wniosku o dokonanie opisu i oszacowania wartości nieruchomości, albo kiedy egzekucję skierowano do majątku objętego wspólnością majątkową małżeńską na podstawie tytułu wykonawczego tylko przeciwko jednemu z małżonków. Stosownie do *art. 923¹ § 1 k.p.c.*, na podstawie takiego tytułu wykonawczego możliwy jest wpis o wszczęciu egzekucji, ale dalsze czynności mogą być podjęte wyłącznie po uzyskaniu przez wierzyciela klauzuli wykonalności także przeciwko małżonkowi niebędącemu dłużnikiem. Wydaje się, że wiele takich wpisów w księgach wieczystych nadal figuruje, choć w myśl powołanych przepisów powinny one ulec wykreśleniu na wniosek komornika. Zatem – już na etapie wszczęcia egzekucji – naczelnik urzędu powinien się upewnić, czy wpisy o zajęciu nieruchomości uwidocznione w księdze wieczystej powinny w dalszym ciągu tam figurować, i ewentualnie podjąć stosowne kroki w celu skłonienia komornika do realizacji obowiązków „porządkujących” treść działu III księgi wieczystej. Nie inaczej przedstawia się sprawa, jeśli chodzi o nieaktualne

²⁹ Regulacja ma zastosowanie do postępowań wszczętych po wejściu w życie nowych przepisów.

wpisy o wszczęciu egzekucji administracyjnej. Przystępując do zajęcia, należy zażądać przynajmniej informacji lub zaświadczenia o umorzeniu postępowania egzekucyjnego, może bowiem dochodzić do pozornego zbiegu egzekucji sądowej i administracyjnej. Niewyjaśnienie kwestii aktualności zalegających wpisów – wątpliwych zwłaszcza ze względu na datę ich zamieszczenia – może powodować mylne przeświadczenie o zbiegu egzekucji i niepotrzebne przekazywanie akt do sądu w celu rozstrzygnięcia według „starych” przepisów, czy też od razu do komornika (względnie naczelnika) – „po nowemu”. Z pewnością istniejących wpisów o wszczęciu egzekucji komorniczej bądź administracyjnej nie można zignorować, niezależnie bowiem od ewidentnego uchybienia przepisom postępowania, mogłoby dojść do naruszenia interesów wierzyciela, co z kolei skutkowałoby odpowiedzialnością odszkodowawczą organu egzekucyjnego.

Wnioskodawcą w sprawie wykreślenia może być też dłużnik – jako zainteresowany uporządkowaniem stanu prawnego wynikającego z księgi wieczystej należącej do niego nieruchomości, wierzyciel – i to nie tylko ten, na którego rzecz uczyniony został wpis, a także nabywca nieruchomości.

Ponownie mamy do czynienia z sytuacją niewprowadzenia analogicznego unormowania do ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, a przecież chodziło o to, aby księgi wieczyste – w dziale III – odzwierciedlały rzeczywisty stan prawny. Nie ma żadnych uzasadnionych powodów, aby przyjmować, że naczelnik urzędu jest zwolniony z obowiązku inicjowania postępowania w przedmiocie eliminacji z księgi wieczystej nieaktualnych wpisów zamieszczonych na jego wniosek. Pomimo iż organ egzekucyjny działa w interesie wierzyciela, to jednak powinien zachować bezstronność wobec wszystkich uczestników postępowania, również wobec zobowiązanego czy też byłego zobowiązanego. Rezygnacja ustawodawcy z zamieszczenia odpowiedniej podstawy w ustawie o postępowaniu egzekucyjnym w administracji nie będzie z pewnością powodować oddalania wniosków w tych sprawach. Warto przypomnieć, że wnioski o wykreślenie, składane przez naczelnika jako

organ egzekucyjny w stanie prawnym sprzed nowelizacji, powinny podlegać oddaleniu, a mimo to niektóre sądy nie brały pod uwagę braku legitymacji naczelnika i aprobowwały wnioski „wykreślające” – oszczędzając tym samym dłużnikom czy też nowym właścicielom wydatków na opłaty sądowe, które – na skutek dołączania kolejnych wierzytelności czy kolejnych wierzycieli – mogły być całkiem wysokie. Należy przypuszczać, że mimo braku w ustawie egzekucyjnej przepisu szczególnego pozwalającego naczelnikowi wystąpić z takim wnioskiem, sądy wieczystoksięgowe będą tak samo traktować wnioski pochodzące od administracyjnego i sądowego organu egzekucyjnego. Niemniej jednak, wspomnianą nowelizacją taki obowiązek został nałożony na komorników sądowych, zaś na naczelników urzędów skarbowych – już nie. Wygląda na to, że kierując się zasadą praworządności czy zaufania obywateli do organów państwa, należy – w przypadku umorzenia postępowania czy też jego zakończenia – doprowadzić je do stanu zgodnego z prawem, również poprzez odzwierciedlenie tego w treści księgi wieczystej. Naczelnik urzędu (podobnie jak komornik sądowy) nie będzie miał prawa do zaskarżania orzeczeń zapadłych w postępowaniu wieczystoksięgowym w sprawach o wykreślenie wpisu, z wyjątkiem tych, które odnoszą się do poprawienia bądź uzupełnienia wniosku. Komornik czy naczelnik urzędu składający wniosek o wykreślenie będzie musiał korzystać z systemu teleinformatycznego.

3.4. Przyłączenie się kolejnego wierzyciela

W związku z przyłączeniem się kolejnego wierzyciela do egzekucji komornik (podobnie naczelnik urzędu skarbowego) ma obowiązek wezwać dłużnika do zapłaty długu. Zgodnie z aktualnym brzmieniem art. 927 § 2 k.p.c. komornik składa do sądu właściwego do prowadzenia księgi wieczystej wnioski o wpis o przyłączeniu się wierzyciela do egzekucji, natomiast w myśl § 1 wierzyciel, który skierował egzekucję do nieruchomości, po jej zajęciu przez innego wierzyciela przyłącza się do

postępowania wszczętego wcześniej i nie może żądać ponowienia czynności już dokonanych. W pozostałym zakresie ma jednak takie same uprawnienia jak pierwszy wierzyciel. Z tego względu, tylko na rzecz pierwszego wierzyciela, który skierował egzekucję do danej nieruchomości dłużnika, ujawniony zostanie w księdze wieczystej wpis o wszczęciu postępowania egzekucyjnego. Celem ochrony kolejnego przyłączającego się wierzyciela wprowadzona została zmiana do ww. przepisu, która dopuszcza możliwość ujawniania wpisów o przyłączeniu kolejnych wierzycieli do postępowania egzekucyjnego. Zgodnie z art. 927 k.p.c. dalsi wierzyciele, przez przyłączenie się do już wszczętego postępowania egzekucyjnego, nabywają te same prawa co pierwszy wierzyciel. Będą zatem korzystać ze wszystkich dobrodziejstw, jakie niósł pierwszy wpis informujący o wszczęciu egzekucji z nieruchomości. Jednym z nich pozostaje wyłączenie korzystania z pierwszeństwa zaspokojenia przewidzianego dla należności zabezpieczonych hipotecznie, przez hipotekę przymusową wpisaną po zajęciu nieruchomości³⁰.

Należy zauważyć, że na gruncie znowelizowanych przepisów brakuje prawnego obowiązku komornika do złożenia wniosku o wykreślenie w księdze wieczystej wpisu o przyłączeniu się wierzyciela do wszczętej egzekucji, w sytuacji kiedy postępowanie egzekucyjne z jego wniosku zostanie umorzone bądź zakończone³¹. Przepis art. 924 § 2 stanowi tylko o wykreśleniu wpisu o wszczęciu egzekucji. Wydaje się, że mimo braku stosownej podstawy, w drodze analogii, konieczne jest również i w stosunku do wierzycieli przyłączających się dokonanie aktualizacji treści księgi wieczystej w razie zakończenia egzekucji. Wykładnia celowościowa przemawia za rozszerzeniem tego obowiązku i na te przypadki, mając na uwadze także *ratio legis* przepisu nakazującego komornikowi działanie z urzędu, a więc uporządkowanie treści ksiąg wieczystych, zwiększenie przejrzystości wpisów dla potencjalnych nabywców

³⁰ P. Klecha, M. Jaroń-Wąsowska, *Egzekucja z nieruchomości – praktyczny komentarz*, Sopot 2016, s. 125.

³¹ E. Helis-Otasevici, R. Seweryn, *Wieczystoksięgowe aspekty sądowego postępowania egzekucyjnego*, PPE 2015, nr 12, s. 45.

i innych wierzycieli. Funkcja gwarancyjna ksiąg wieczystych zakłada, iż figurować tam powinny wyłącznie wpisy aktualne, zwłaszcza że korzystają z istotnych domniemań prawnych. Nie ma żadnego powodu, aby nieaktualne wpisy o przyłączeniu się do egzekucji miały się ostać, zarówno w przypadku wpisów dokonanych na wniosek sądowego, jak i administracyjnego organu egzekucyjnego.

W sytuacji przystępowania kolejnych wierzycieli, sąd zawsze będzie dokonywał wpisu o przyłączeniu się, a nie wpisu o wszczęciu egzekucji. Gdy postępowanie egzekucyjne zostanie umorzone na rzecz ostatniego z przyłączających się wierzycieli, komornik będzie miał obowiązek złożenia wniosku o wykreślenie zarówno wpisu o wszczęciu, jak i wpisu o przyłączeniu wszystkich kolejnych wierzycieli³². Komornik nie powinien po umorzeniu postępowania na rzecz pierwszego z wierzycieli występować z wnioskiem o wykreślenie wpisu dokonanego na jego rzecz, gdy postępowanie egzekucyjne toczy się nadal na rzecz dalszych wierzycieli. Dopiero prawomocne umorzenie wszystkich postępowań prowadzonych przez komornika w odniesieniu do konkretnej nieruchomości skutkuje powstaniem po stronie tego organu obowiązku wystąpienia z żądaniem wykreślenia wpisu o wszczęciu egzekucji wraz z jednoczesnym żądaniem wykreślenia wszystkich wpisów o przyłączeniu do egzekucji, które pozostawały dotąd aktywne³³. Wniosek o wykreślenie wpisu, samodzielnie złożony przez wierzyciela albo dłużnika – z powodu umorzenia egzekucji dotyczącej tego wierzyciela, na rzecz którego nastąpił wpis o wszczęciu (pierwszy, inicjujący) – zostanie oddalony, z uwagi na konieczność ochrony dalszych wierzycieli, nadal prowadzących postępowanie egzekucyjne. Wpis o wszczęciu egzekucji jest dokonywany jednokrotnie, ma on istotne znaczenie i podlega szczególnej ochronie przez cały czas toczącego się postępowania egzekucyjnego. Przedstawione uwagi będą się odnosić również do wniosków naczelnika urzędu skarbowego o wpis (wykreślenie) przyłączenia się kolejnego

³² P. Klecha, M. Jaroch-Wąsowska, *Egzekucja ...*, *op. cit.*, s. 126.

³³ *Ibidem*, s. 125.

wierzyciela do wszczętej egzekucji, mimo że zagadnienia te nie są przez ustawę egzekucyjną uregulowane.

3.5. Wnioski w systemie teleinformatycznym

Głównym celem nowelizacji k.p.c. ze stycznia 2015 r. była dalsza informatyzacja postępowania wieczystoksięgowego, polegająca na wprowadzeniu obowiązku składania za pośrednictwem systemu teleinformatycznego wniosków o wpis do księgi wieczystej. Wprowadzono regulacje dotyczące elektronicznego postępowania wieczystoksięgowego (EPW) do przepisów k.p.c. poprzez nowelizację dotychczasowych uregulowań zawartych w rozdziale 6 „Postępowanie wieczystoksięgowe”.

Wprowadzone zmiany to pierwszy etap wdrażania elektronicznego postępowania wieczystoksięgowego, który objął notariuszy, komorników sądowych i naczelników urzędów skarbowych jako organy egzekucyjne (od dnia 1 marca 2017 r. także jako wierzyciele hipoteczni). System obsługujący elektroniczne postępowanie wieczystoksięgowe jest systemem centralnym, zarządzanym przez Ministra Sprawiedliwości. Minister Finansów uczestniczy w procesie identyfikacji osób posiadających kompetencje do składania wniosków w EPW, czyli naczelników urzędów skarbowych (ich zastępców), poprzez zamieszczenie konkretnych osób w bazie danych udostępnionej sądom (system weryfikuje dane identyfikacyjne uprawnionego)³⁴. Formularz inicjujący EPW (wniosek) ma postać interaktywnego formularza dostępnego w systemie teleinformatycznym. Naczelnik podpisuje wniosek podpisem bezpiecznym, weryfikowanym ważnym kwalifikowanym certyfikatem. O fakcie złożenia wniosku inicjujący postępowanie jest powiadamiany poprzez przesłanie na jego konto użytkownika potwierdzenia złożenia wniosku oraz poprzez potwierdzenie zamieszczenia wzmianki w księdze wieczystej.

³⁴ Minister Finansów zobowiązany został przez art. 13 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 10 lipca 2015 r. o administracji podatkowej (Dz.U. z 2015 r., poz.1269).

Następnie zostaje on poinformowany w drodze doręczenia elektronicznego o numerze dziennika księgi wieczystej (sygnatura akt). Wniosek złożony w systemie teleinformatycznym w EPW jest weryfikowany przez system teleinformatyczny pod względem formalnym, przede wszystkim w zakresie istnienia księgi wieczystej wskazanej we wniosku oraz kompletności wymaganych danych.

Tryb zakładania i udostępniania konta w systemie teleinformatycznym obsługującym postępowanie sądowe określony został w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 kwietnia 2016 r.³⁵ Naczelnik urzędu skarbowego składa wnioski za pomocą formularza elektronicznego, w sytuacji kiedy przepisy szczególne nakładają na niego obowiązek złożenia wniosku o wpis w księdze wieczystej, w tym jako organ egzekucyjny (art. 90 i art. 110c § 3 ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji). Na podstawie art. 626⁴ § 2 k.p.c. do wniosku o dokonanie wpisu składanego za pośrednictwem systemu teleinformatycznego naczelnik (podobnie jak notariusz i komornik sądowy) dołącza dokumenty stanowiące podstawę wpisu w księdze wieczystej, jeżeli zostały sporządzone w postaci elektronicznej. Natomiast dokumenty nieposiadające takiej formy, a więc tradycyjne, papierowe (takie jak wezwanie zobowiązanego do zapłaty), muszą zostać przesłane do sądu w ślad za elektronicznym wnioskiem, w terminie 3 dni od jego złożenia. Należy przyjąć, że jest to termin instrukcyjny, jednak przy jego uchybieniu istnieje ryzyko, że sąd wieczystoksięgowy oddali wniosek jako niekompletny, ze względu na brak podstaw do dokonania wpisu. Wniosek, po jego zarejestrowaniu i automatycznym zamieszczeniu wzmianki, będzie oczekiwał na dołączenie wymaganych dokumentów. Kolejność składania wniosku w EPW decyduje o określeniu pierwszeństwa praw ujawnionych w księdze wieczystej. Chwilą wpływu wniosku o wpis do właściwego sądu za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, zgodnie z art. 626⁶ § 1 k.p.c., jest godzina, minuta

³⁵ Dz.U. z 2016 r., poz. 673.

i sekunda zamieszczenia wniosku w tym systemie. Niezwłocznie po zarejestrowaniu wniosku, w dzienniku ksiąg wieczystych – w odpowiednim dziale – zostanie zamieszczona informacja o wniosku (wzmianka). Nie jest zatem możliwa sytuacja, że dwa wnioski wpłyną jednocześnie – zawsze któryś będzie pierwszy. Należy podkreślić, że zamieszczenie wzmianki o wniosku wyłącza rękojmię wiary publicznej ksiąg wieczystych. Korespondencja do uczestników EPW jest doręczana drogą tradycyjną. Środki zaskarżenia (skarga na orzeczenie referendarza, zażalenie lub apelacja na postanowienie sądu) składane są także drogą tradycyjną.

4. Podsumowanie

Komornik sądowy obligatoryjnie inicjuje EPW w razie składania wniosku o dokonanie w księdze wieczystej wpisu o wszczęciu egzekucji z nieruchomości (art. 924 k.p.c.), wpisu o zajęciu wierzytelności zabezpieczonej hipoteką (art. 897 § 1, art. 898 k.p.c.), a także wykreślenia powyższych wpisów, a ponadto w razie składania wniosku o przyłączenie się kolejnego wierzyciela do egzekucji z nieruchomości (art. 927 k.p.c.). Ustawa o postępowaniu egzekucyjnym w administracji nakłada na naczelnika urzędu skarbowego obowiązek składania wniosku o wpis do księgi wieczystej tylko w przypadku wszczęcia egzekucji z nieruchomości oraz w sytuacji zajęcia wierzytelności, która zabezpieczona jest poprzez wpis hipoteki. Do ustawy egzekucyjnej nie wprowadzono natomiast – z niezrozumiałych względów – regulacji analogicznych do aktualnych rozwiązań procedury cywilnej. Nie oznacza to jednak, że naczelnik w przypadku przyłączenia się kolejnego wierzyciela (bądź nowych tytułów wykonawczych wierzyciela egzekwującego), nie będzie zobligowany do złożenia do sądu wniosku o ujawnienie rozszerzenia podmiotowego czy przedmiotowego dokonanego zajęcia (oczywiście drogą teleinformatyczną). Do ustawy egzekucyjnej nie wprowadzono wprawdzie podstawy prawnej do żądania ujawnienia w księdze wieczystej zajęcia nieruchomości na rzecz kolejnego wierzyciela czy następnej

wierzytelności, ale z tego faktu nie może wynikać brak uprawnień (obowiązku) zajęcia nieruchomości na rzecz dalszych wierzycieli, ze skutkiem *erga omnes*, co może nastąpić poprzez wpis w księdze wieczystej o przyłączeniu się do wszczętej już egzekucji. Brak przepisu, nakazującego naczelnikowi ujawnienie przyłączenia do księgi wieczystej, nie oznacza też, że w takiej sytuacji przymus żądania za pośrednictwem systemu teleinformatycznego nie istnieje. W każdym wypadku wniosek naczelnika jako organu egzekucyjnego o wpis do księgi wieczystej musi odbywać się za pośrednictwem systemu teleinformatycznego. Wniosek o wykreślenie wpisu o wszczęciu egzekucji w przypadku jej umorzenia czy też uchylenia zajęcia nieruchomości również powinien być składany elektronicznie, bowiem wykreślenie wpisu jest także wpisem (art. 626⁸ § 7 k.p.c.). Pomimo iż równolegle uchwalano odpowiednie zmiany do ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, nie wprowadzono obowiązku żądania wykreślenia nieaktualnego wpisu. Zaniechanie to należy ocenić negatywnie, jako przejaw niekonsekwencji ustawodawcy, bowiem deklarowanym – *nota bene* godnym uznania – celem nałożenia obowiązku wykreślenia z urzędu miało być eliminowanie wpisów nieaktualnych i doprowadzenie do najbardziej pożądanego stanu, czyli takiego, kiedy treść księgi wieczystej odzwierciedla rzeczywisty stan prawny. W przypadku egzekucji administracyjnej obowiązek taki wydaje się bardziej uzasadniony, zważywszy na oficjalność prowadzonego postępowania, przy zredukowanej roli wierzyciela. Organ egzekucyjny z urzędu nie tylko wszczyna egzekucję, ale dokonuje opisu i oszacowania, wyznacza termin licytacji, a nawet – w zakresie poprawiania czy uzupełniania wniosku o wpis – działa zamiast wierzyciela (a więc inaczej niż w przypadku komornika). No cóż, w tej sytuacji to praktyka działania organów egzekucyjnych i sądów – nie po raz pierwszy – naprawiać będzie niedoskonałości legislacyjne, w myśl zasady *usus est unus legum corrector*.

STRESZCZENIE **Kognicja sądu w postępowaniu
klauzulowym z art. 788 k.p.c. Glosa do uchwały Sądu
Najwyższego z dnia 13 maja 2015 r., III CZP 15/15**

Glosowana uchwała przesądza dopuszczalność nadania klauzuli wykonalności na rzecz następcy wierzyciela na podstawie wyciągu z umowy cesji wierzytelności objętej tytułem egzekucyjnym. Została ona oceniona krytycznie, głównie ze względu na zbyt szerokie ujęcie tezy w swojej sentencji, co może łatwo prowadzić do automatyzmu przy uwzględnianiu wniosków o nadanie klauzuli wykonalności opierających się o wyciągi z umów cesji. Dla uzasadnienia tego stanowiska autor wskazał na zakres kognicji sądu w postępowaniu klauzulowym, o którym mowa w art. 788 k.p.c. W szczególności zaś podkreślił, że dla uwzględnienia tego wniosku konieczne jest udowodnienie, iż na gruncie prawa materialnego doszło do cesji wierzytelności, i skrytykował tendencje do ograniczenia kognicji sądu klauzulowego w tych sprawach. W przekonaniu autora możliwe jest nadanie klauzuli wykonalności na podstawie wyciągu z umowy cesji wierzytelności, jednakże nie sposób zaakceptować uczynienia z takiej możliwości reguły.

Słowa kluczowe: *klauzula wykonalności, cesja wierzytelności*

SUMMARY **The Jurisdiction of the Court in the
Enforceability Clause's Proceedings Regulated in Article
788 of Civil Procedure Code. Comment to the Supreme
Court Resolution Dated 13th of May 2015, III CZP 15/15**

The Supreme Court Resolution dated 13th of May 2015, III CZP 15/15, determines the admissibility of the provision of the enforceability clause to the creditor's successor on the basis of an extract from the receivable assingment agreement. It has been assessed critically, mainly because of the broad interpretation of the thesis in its dictum, what can easily lead to making the enforceability clause based on the extracts from those contracts. To justify this position, the author pointed out the court's jurisdiction in the proceedings set on basis of article 788 of civil procedure code. What is more, he stressed that it was necessary to prove that receivable had been ceded in the substantive law's meaning and criticized the tendency to limit the jurisdiction of a court in such cases. In his opinion, it is feasible to make a enforceability clause on the basis of an extract from the debt assingment agreement, however, it is unacceptable to treat this possibility as a rule.

Keywords: *enforceability clause, receivable assingment agreement*

Kognicja sądu w postępowaniu klauzulowym z art. 788 k.p.c. Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2015 r., III CZP 15/15

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2015 r., III CZP 15/15¹:

Dokument zawierający oświadczenie notariusza o istnieniu podpisów notarialnie poświadczonych na oryginale umowy, na podstawie której uprawnienie wierzyciela lub obowiązek dłużnika przeszły po powstaniu tytułu egzekucyjnego na inną osobę, złożone na poświadczeniu zgodności wyciągu z tej umowy z jej oryginałem, jest dokumentem prywatnym z podpisem urzędowo poświadczonym w rozumieniu art. 788 § 1 k.p.c.²

¹ OSNC 2016/5/56, BSN 2015, nr 5, s. 12.

² Wskazana uchwała Sądu Najwyższego zawiera w swojej sentencji dwie tezy, jednak przedmiotem glosy będzie jedynie twierdzenie oznaczone w uchwale numerem drugim, dlatego wyłącznie ono zostało w tym miejscu przytoczone.

1. Okoliczności sprawy

Głosowana uchwała została wydana na skutek zagadnienia prawnego przedstawionego do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu przez Sąd Okręgowy w Krakowie postanowieniami³ z dnia 18 września 2014 r. W sprawach, w których zagadnienie to zostało przedstawione, wierzyciel – „A.” sp. z o.o. w S. – żądał nadania klauzuli wykonalności na swoją rzecz na podstawie art. 788 k.p.c. Do wniosku dołączył on wyciągi z umów cesji wierzytelności zawartych pomiędzy wierzycielem jako nabywcą i „A.I.” S.a.r.l. w Luksemburgu jako zbywcą oraz wyciągi z umów cesji wierzytelności zawartych pomiędzy „A.I.” S.a.r.l. w Luksemburgu jako nabywcą i Spółdzielczą Kasą Oszczędnościowo-Kredytową im. F. w G. jako zbywcą.

Sąd Rejonowy dla Krakowa-Krowodrzy w Krakowie odmówił nadania klauzuli wykonalności, wskazując, że wierzyciel nie dołączył do wniosków dokumentów, o których mowa w art. 788 k.p.c., gdyż dołączył jedynie wyciągi z umów cesji wierzytelności, w dodatku podpisane przez strony już po dacie zawarcia umowy.

Rozpoznając zażalenia wierzyciela na wskazane postanowienia Sądu Rejonowego, Sąd Okręgowy w Krakowie przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozpoznania zagadnienie prawne: „Czy w świetle art. 788 § 1 k.p.c. za dokument prywatny z podpisem urzędowo poświadczonym można uznać wyciąg z dokumentu będącego umową cesji wierzytelności, z podpisami notarialnie poświadczonymi złożonymi pod wyciągiem w innej dacie niż zawarcie umowy, oraz czy w takiej sytuacji oświadczenie notariusza w ramach sporządzenia poświadczenia zgodności wyciągu z oryginałem umowy o istnieniu na oryginale dokumentu podpisów notarialnie poświadczonych może zastąpić przedstawienie dokumentu prywatnego z podpisem urzędowo poświadczonym?”.

³ Postanowienia SO w Krakowie z dnia 18 września 2014 r.: II Cz 2048/14, II Cz 2043/14, II Cz 2044/14, II Cz 2353/14, II Cz 2017/14, II Cz 2531/14, II Cz 2036/14, II Cz 2047/14, II Cz 2533/14, II Cz 2302/14 oraz II Cz 2303/14 – wszystkie niepubl.

2. Stanowisko Sądu Najwyższego

Rozważania nad zagadnieniem przedstawionym przez Sąd Okręgowy, Sąd Najwyższy rozpoczął od przesądzenia, że art. 788 k.p.c. jest przepisem o charakterze procesowym. Jak podkreślił Sąd Najwyższy, wskazuje na to zarówno systematyka tego przepisu, a więc fakt, że znalazł się on w ustawie procesowej, jak i cel – służy on bowiem zapewnieniu urzeczywistnienia prawa podmiotowego skonkretyzowanego w tytule wykonawczym. Jego funkcją jest ustanowienie podwyższonych wymagań dowodowych poprzez – cytując – „reglamentację dowodową”.

Powyższe uwagi poczynił Sąd Najwyższy, aby podkreślić, że nietrafne jest stanowisko, jakoby art. 788 k.p.c. stanowił przepis prawa materialnego, ustanawiający formę szczególną dla czynności przeniesienia wierzytelności *ad eventum*, dla celów określonych w dyspozycji tegoż przepisu.

Z konkluzji tej wywiedziono kolejną, a mianowicie – skoro przepis ten stanowi jedynie procesowe ograniczenie środków dowodowych, których można użyć dla wykazania przejścia praw lub obowiązków, to brakuje podstaw, żeby temu środkowi nadawać dodatkowe cechy, konieczne, by mógł on stanowić dowód przejścia uprawnień, o czym mowa w art. 788 k.p.c. Aby więc możliwe było nadanie klauzuli wykonalności w tym trybie, wystarczy, że dokument spełnia dwa warunki, tj. stanowi dowód przejścia praw lub obowiązków oraz ma formę dokumentu urzędowego lub prywatnego z podpisami urzędowo poświadczonymi.

W szczególności – w ocenie Sądu Najwyższego – brakuje podstawy dla twierdzenia, że przedstawione w załączeniu do wniosku o nadanie klauzuli wykonalności w trybie art. 788 k.p.c. dokumenty muszą mieć charakter dokumentów utrwalających bezpośrednio zdarzenie prawne, którego skutkiem było przejście praw lub obowiązków. Sąd przyjął stanowisko, że takim dokumentem może być także dokument relacyjny, zawierający jedynie oświadczenie wiedzy.

Na gruncie przytoczonych powyżej rozważań Sąd Najwyższy za oczywistą uznał konkluzję, że dokumentem, który może stanowić podstawę

nadania klauzuli wykonalności na mocy art. 788 k.p.c., jest wyciąg z umowy cesji wierzytelności, jeśli zawiera oświadczenie notariusza o zgodności z oryginałem dokumentu, a także dokument podpisany przez strony już po zawarciu umowy, o ile podpisy te zostaną urzędowo poświadczone.

3. Ocena stanowiska Sądu Najwyższego

W pierwszej kolejności nie sposób nie zauważyć, że sama treść przedmiotowej uchwały została sformułowana dość niefortunnie. Można z niej bowiem wywieść, iż Sąd Najwyższy rozważał, czy wyciąg z dokumentu prywatnego z podpisami urzędowo poświadczonymi stanowi dokument prywatny z podpisami urzędowo poświadczonymi, i to w rozumieniu art. 788 k.p.c. Tymczasem powyższy przepis nie ustanawia żadnej definicji dokumentu prywatnego odmiennej od tej, którą można wywieść z treści art. 245 k.p.c., ani definicji urzędowego poświadczenia podpisu odmiennej od wynikającej z treści art. 96 i nast. ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie⁴. Żaden więc dokument nie może stanowić takiegoż w rozumieniu art. 788 k.p.c., albowiem przepis ten nie wprowadza szczególnego sposobu rozumienia pojęcia dokumentu prywatnego z podpisem urzędowo poświadczonym. W istocie rozważania skupiały się wokół nieco innej kwestii, a mianowicie Sąd Najwyższy rozstrzygał, czy urzędowo sporządzony wyciąg dokumentu prywatnego z podpisami urzędowo poświadczonymi może być podstawą nadania klauzuli wykonalności w trybie art. 788 k.p.c.

Głosowane orzeczenie podejmuje kwestię mającą istotną wartość w praktyce orzeczniczej, albowiem ze wzrostem znaczenia cesji wierzytelności w obrocie profesjonalnym (zwłaszcza w odniesieniu do wierzytelności bankowych tzw. niepracujących, a więc nieregulowanych przez kredytobiorców zgodnie z warunkami umów)⁵ liczba wniosków o nadanie klauzuli

⁴ T.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 2291 ze zm.; dalej: Pr.Not.

⁵ *Raport z prac Grupy ds. sekurytyzacji wierzytelności bankowych*, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa 2013, s. 6; dostępny na stronie internetowej Komisji Nadzoru Finansowego: https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/Raport_sekurytyzacja_1.pdf [dostęp: 22.05.2018 r.].

wykonalności na podstawie art. 788 k.p.c., z uwagi na przejście wierzytelności w drodze cesji, jest bardzo duża. Ze zjawiskiem tym powiązanych jest kilka zagadnień procesowych, z którymi musiała się zmierzyć judykatura.

Jednym z nich było zagadnienie dopuszczalności dołączenia do wniosku o nadanie klauzuli wykonalności nie tylko oryginału dokumentu stwierdzającego przejście wierzytelności lub jego odpisu sporządzonego bądź to przez notariusza, bądź przez występującego w sprawie pełnomocnika profesjonalnego (tę drugą możliwość dopuścił SN w uchwale z dnia 21 grudnia 2010 r.⁶, choć już wcześniej nie budziła ona większych kontrowersji w doktrynie⁷), ale także wyciągu z umowy cesji wierzytelności. Tym właśnie problemem zajął się Sąd Najwyższy w glosowanym orzeczeniu.

Aby ocenić poprawność konkluzji poczynionej przez Sąd Najwyższy, trzeba przede wszystkim ustalić, jaki jest charakter urzędowo poświadczonego wyciągu z dokumentu prywatnego z podpisem urzędowo poświadczonym. Warto w tym miejscu podkreślić, że dokument taki zawiera odzwierciedlenie (najczęściej w formie kserokopii) części dokumentu prywatnego z podpisem urzędowo poświadczonym oraz odnoszącą się do owego odzwierciedlenia klauzulę poświadczającą.

Rozważania należy rozpocząć od drugiej spośród tych części, a więc klauzuli poświadczającej. Poświadczenia zgodności wyciągu z poświadczonym dokumentem dokonuje notariusz na podstawie art. 96 pkt 2 Pr.Not. w ten sposób, że stwierdza tę zgodność (art. 98 Pr.Not.). Natomiast według art. 2 § 2 Pr.Not. czynności notarialne dokonane przez notariusza zgodnie z prawem mają charakter dokumentu urzędowego. Zatem klauzula poświadczająca – o ile została sporządzona zgodnie z prawem – ma moc dokumentu urzędowego.

Istota całego dokumentu – urzędowo poświadczonego wyciągu z dokumentu prywatnego z podpisem urzędowo poświadczonym – sprowadza się więc do tego, iż jest to dokument urzędowy stwierdzający

⁶ Uchwała SN z dnia 21 grudnia 2010 r., III CZP 98/10, OSNC 2011/9/92, BSN 2010, nr 12, s. 12.

⁷ Patrz np. K. Markiewicz, *Czy w świetle art. 788 k.p.c. podstawą nadania klauzuli wykonalności może być poświadczony odpis dokumentu?*, PPC 2010, nr 1, s. 83–89.

istnienie dokumentu prywatnego z podpisem urzędowo poświadczonym, którego częścią jest treść znajdująca się w tym wyciągu. Nie jest to zatem bezpośrednio dokument prywatny z podpisem urzędowo poświadczonym, ale dokument relacyjny, wskazujący w formie dokumentu urzędowego, że w rzeczywistości istnieje dokument prywatny z podpisem urzędowo poświadczonym, którego treść została w części umieszczona w wyciągu.

Mając na względzie powyższe rozważania, należy dojść do przekonania, że poświadczony urzędowo wyciąg z dokumentu prywatnego z podpisami urzędowo poświadczonymi, będący dokumentem urzędowo poświadczającym istnienie dokumentu prywatnego z podpisem urzędowo poświadczonym, jest dokumentem urzędowym lub prywatnym z podpisami urzędowo poświadczonymi, spełniającym co do swojej formy wymagania art. 788 k.p.c. W tym zakresie należy podzielić przytoczony powyżej pogląd, wywiedziony przez Sąd Najwyższy.

Problematiczny jest jednak fakt, że – co już zasygnalizowano wcześniej – w orzeczeniu tym Sąd Najwyższy wysnuł jeszcze dalej idącą tezę. Otóż stwierdził *de facto* nie tylko tyle, iż dokument taki spełnia wymogi formalne, jakie stawia art. 788 k.p.c., ale również to, że może być podstawą nadania klauzuli wykonalności, a więc spełnia także wymogi merytoryczne niezbędne do pozytywnego rozstrzygnięcia w przedmiocie wniosku o nadanie klauzuli wykonalności.

Przesłanka nadania tej klauzuli w trybie art. 788 k.p.c. została precyzyjnie określona we wzmiankowanym przepisie. Sąd może pozytywnie orzec w przedmiocie wniosku o nadanie klauzuli wykonalności z zaznaczeniem przejścia uprawnień, jeśli – *verba legis* – przejście to będzie wykazane dokumentem urzędowym lub prywatnym z podpisem urzędowo poświadczonym. Wnioskodawca w toku postępowania klauzulowego musi – mając środki dowodowe ograniczone jedynie do dokumentów urzędowych i prywatnych z podpisem urzędowo poświadczonym – udowodnić, że wierzytelność przeszła na niego. Jeśli zaś nie jest w stanie tego uczynić, bo nie dysponuje takim dokumentem, to droga sądowa nie

jest dla niego w żaden sposób zamknięta, gdyż może wytoczyć powództwo o ustalenie przejścia wierzytelności⁸ na podstawie art. 189 k.p.c.

W uzasadnieniu głosowanej uchwały Sąd Najwyższy zauważył, że ograniczenie swobody sądu (możliwość dowodzenia tylko określonymi środkami dowodowymi) nie oznacza, że dowody „narzucone” przez ustawodawcę nie podlegają ocenie sądu pod kątem ich autentyczności, wiarygodności oraz przydatności dla rozstrzygnięcia sprawy. Jest to twierdzenie trafne, niezwykle cenne i bardzo często pomijane przy opisie postępowania, o którym mowa w art. 788 k.p.c. Wynika to z faktu, że konstrukcyjnie jest to postępowanie klauzulowe, zaś w tego typu postępowaniach – co do zasady – nie prowadzi się postępowania dowodowego⁹. Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 19 marca 2009 r.¹⁰ uznał nawet, że w postępowaniu klauzulowym, o którym mowa w art. 788 k.p.c., zabronione jest w ogóle badanie, czy w rzeczywistości doszło do wydarzeń będących podstawą nadania klauzuli wykonalności. Dla uzasadnienia twierdzenia przywołano niemal jednolitą linię orzecniczą Sądu Najwyższego w kontekście nadania klauzuli wykonalności bankowemu tytułowi egzekucyjnemu (tak np. SN w uchwale z dnia 16 marca 2006 r.¹¹), czy aktowi notarialnemu (tak np. SN w uchwale z dnia 7 marca 2008 r.¹²).

Nie można jednak nie zauważyć, że treść art. 788 k.p.c. różni się w sposób zasadniczy od art. 782 § 1 w zw. z art. 777 § 1 pkt 4 k.p.c., czy art. 97 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe¹³ w brzmieniu obowiązującym do dnia 26 listopada 2015 r. Wśród przesłanek nadania klauzuli wykonalności bankowemu tytułowi egzekucyjnemu, czy aktowi notarialnemu, ustawodawca nie wymaga (w przypadku bankowego tytułu egzekucyjnego

⁸ M. Muliński, *Postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności krajowemu tytułowi egzekucyjnemu*, Warszawa 2005, s. 197.

⁹ *Ibidem*, s. 13, 95 i n.; J. Turek, *Czynności klauzulowe*, Warszawa 2014, s. 87.

¹⁰ Uchwała SN z dnia 19 marca 2009 r., III CZP 5/09, OSNC 2010/1/3, BSN 2009, nr 3, s. 7.

¹¹ Uchwała SN z dnia 16 marca 2006 r., III CZP 4/06, Wokanda 2006, nr 9, s. 4 i n., BSN 2006, nr 3, s. 7.

¹² Uchwała SN z dnia 7 marca 2008 r., III CZP 155/07, OSNC 2009/3/42, BSN 2008, nr 3, s. 6.

¹³ T.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1896 ze zm.

– nie wymagał) wykazania żadnej okoliczności, w szczególności zaś zasadności roszczenia. Stąd niewątpliwie trafne były przywołane wyżej stanowiska Sądu Najwyższego w zakresie niemożliwości badania w postępowaniu klauzulowym tego, czy roszczenie jest zasadne. Treść art. 788 k.p.c. zakłada jednak, że należy nie tylko powołać się na okoliczność przejścia wierzytelności, ale także ją wykazać. Użyte w treści przepisu pojęcie wykazania przejścia wierzytelności jednoznacznie wskazuje, że chodzi o rygor dowodowy identyczny jak w postępowaniu rozpoznawczym.

Dowodzenie jest czynnością zmierzającą do ustalenia prawdziwości lub nieprawdziwości pewnych twierdzeń o faktach¹⁴. Za udowodniony należy zaś uznać taki fakt, co do którego skład orzekający, po przeprowadzeniu dowodów, wyrobił w sobie całkowite przekonanie o prawdziwości danego twierdzenia¹⁵. Oceniając je, powinien mieć na względzie treść art. 233 § 1 k.p.c., który znajduje – w postępowaniu zainicjowanym wnioskiem o nadanie klauzuli wykonalności na podstawie art. 788 k.p.c. – odpowiednie zastosowanie na mocy art. 13 § 2 k.p.c. Zatem ocena ta powinna przebiegać według własnego przekonania, na podstawie wszechstronnego rozważenia zebranego materiału. Oczywiście o przekonaniu tym należy mówić jedynie w aspekcie subiektywnym, ponieważ poznanie dowodowe w procesie, polegające – co do zasady – na wnioskowaniu o nieznanym zdarzeniu na podstawie znanych jego następstw, a więc rozumowaniu redukcyjnym, nie stanowi dowodu z logicznego punktu widzenia¹⁶. Zatem z obiektywnego punktu widzenia daną okoliczność należy uznać za udowodnioną, kiedy stopień jej prawdopodobieństwa jest na tyle wysoki, że u człowieka prawidłowo oceniającego i rozumującego wywołuje głębokie przekonanie co do jej wystąpienia¹⁷.

¹⁴ Patrz: W. Siedlecki, Z. Świeboda, *Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 1998, s. 219; Ł. Błaszczak [w:] *Dowody i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych. Komentarz praktyczny z orzecznictwem. Wzory czynności sądowych i pism procesowych*, pod red. Ł. Błaszczaka, K. Markiewicza, Warszawa 2015, s. 31–32.

¹⁵ Patrz: I. Adrych-Brzezińska, *Ciężar dowodu w prawie i procesie cywilnym*, Warszawa 2015, s. 127; K. Piasecki, *Praktyka dowodu prima facie w procesach mankowych*, NP 1960, nr 1, s. 57.

¹⁶ M. Cieślak, *Dowody w postępowaniu sądowym, arbitrażowym i administracyjnym*, Warszawa 1968, s. 13.

¹⁷ M. Cieślak, *Zagadnienia dowodowe w procesie karnym*, Warszawa 1955, s. 65–66.

Warto podkreślić, iż nie ma żadnych uzasadnionych przyczyn, dla których należałoby twierdzić, że takie podejście do standardu dowodu¹⁸ nie będzie miało zastosowania w postępowaniu klauzulowym, w sytuacji gdy ustawodawca wprost posłużył się w art. 788 k.p.c. pojęciem wykazania.

Przedstawiony przez stronę materiał dowodowy musi temu standardowi podołać i wyrobić w sądzie przekonanie, że na gruncie prawa materialnego doszło do cesji wierzytelności¹⁹. Co więcej, wobec faktu, że odpisu wniosku o nadanie klauzuli wykonalności na następcę nie doręcza się dłużnikowi, nie sposób zastosować odpowiednio art. 230 k.p.c. Wszelkie okoliczności mające znaczenie dla rozstrzygnięcia należy więc uznawać *a priori* za sporne.

Odnosząc powyższe rozważania do głosowanej uchwały, należy wskazać, że uznanie pozytywnego orzekania na podstawie wyciągu z umowy za dopuszczalne jest teoretycznie możliwe. Powinno ono jednak stanowić – wbrew stanowisku Sądu Najwyższego w głosowanej uchwale i poglądom sądów powszechnych wyrażanych w orzeczeniach wydanych po jej opublikowaniu²⁰ – raczej wyjątek od reguły, niż regułę. Tylko w wyjątkowych, uzasadnionych przypadkach można bowiem uznać, iż przedstawiony wyciąg umowy wierzytelności może wywołać niezachwiane przekonanie o tym, że w rzeczywistości doszło do przejścia wierzytelności. Taka sytuacja może mieć miejsce wtedy, gdy wyciąg będzie pomijać jedynie pojedyncze informacje, których z dowolnych względów wierzyciel nie chce ujawniać w postępowaniu klauzulowym, np. cenę nabycia wierzytelności. W takim przypadku należałoby postulować, aby dokonujący poświadczenia notariusz wskazywał w klauzuli poświadczającej, co zawiera pominięty fragment. W takiej bowiem sytuacji do materiału dowodowego dołączane

¹⁸ Pojęcie to jest wiernym tłumaczeniem anglosaskiego *standard of proof*. Dogmatyka polska marginalnie traktuje zagadnienie stopnia prawdopodobieństwa, jakie dowodzone zdarzenie winno mieć w oparciu o przedstawione dowody, ażeby uznać je za udowodnione, toteż nie wypracowano jak dotąd rodzimej siatki pojęciowej.

¹⁹ Trafnie w tym zakresie: P. Grzegorzczak, *Kognicja sądu w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności na podstawie art. 788 § 1 k.p.c.*, R.Pr. 2010, nr 1, s. 54–57.

²⁰ Patrz np. postanowienia SO: w Kaliszu z dnia 1 lipca 2016 r., II Cz 417/16 i II Cz 418/16, w Świdnicy z dnia 8 lutego 2016 r., II Cz 47/16, w Gdańsku z dnia 12 października 2015 r., XVI Cz 1097/15 i XVI Cz 1095/15, wszystkie dostępne w Portalu Orzeczeń Sądów Powszechnych: <http://orzeczenia.ms.gov.pl> [dostęp: 28.02.2017 r.].

jest oświadczenie notariusza, że w wyciągu nie został pominięty żaden inny element oryginalnej umowy.

Zdecydowanie negatywnie należy ocenić sytuację, w której sąd nadał w trybie art. 788 k.p.c. klauzulę wykonalności na podstawie wyciągu z umowy cesji, w którym pominięte zostały całe paragrafy zawartej umowy, zwłaszcza zaś, gdy nie sposób na podstawie treści niepominiętych ustalić, jaka była treść fragmentów pominiętych. Nie można bowiem rozsądnie wykluczyć, że wśród pominiętych fragmentów znalazły się takie, które uzależniały dojście do skutku umowy od ziszczenia się warunku, upływu terminu lub też wprost przewidywały przejście wierzytelności z powrotem na cedenta po upływie wskazanego okresu w przypadku cesji powierniczej. W takiej sytuacji nie może być mowy o udowodnieniu przejścia wierzytelności w wyżej omówionym sensie. Zdaniem autora tego opracowania główną wadą głosowanego orzeczenia jest to, że takiego rozróżnienia nie dokonano, co – być może niekoniecznie zgodnie z wolą Sądu Najwyższego w składzie, który uchwałę wydał – doprowadziło do bezkrytycznego przyjmowania przez sądy powszechne wyciągów z umowy cesji wierzytelności jako dokumentów będących podstawą nadania klauzuli wykonalności w trybie art. 788 k.p.c.

Mając na uwadze powyższe argumenty, głosowaną uchwałę – jako prezentującą stanowisko możliwe do obrony na gruncie konkretnego postępowania, ale nieuzasadnione jako teza o charakterze ogólnym, znajdującym zastosowanie do wszystkich postępowań klauzulowych toczących się na podstawie art. 788 k.p.c. – należy ocenić krytycznie.

Urszula Moszczyńska

Obrona małżonka dłużnika w postępowaniu egzekucyjnym

 CURRENDA

Urszula Moszczyńska przedstawiła w swojej pracy problem egzekucji przeciwko małżonkowi dłużnika i sposoby jego obrony.

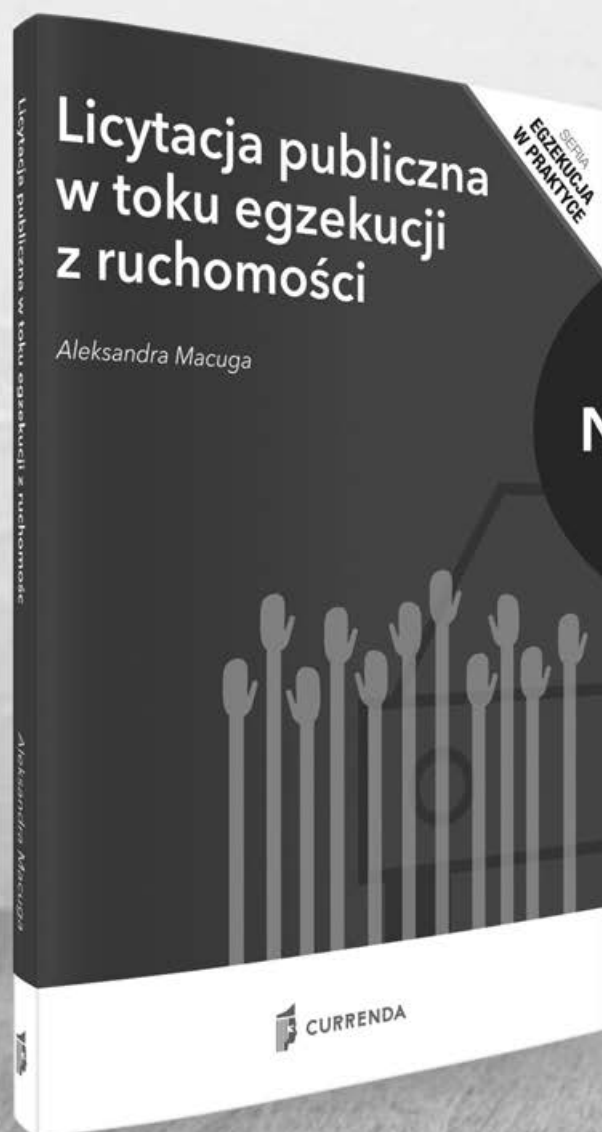
Cena: **69,00 zł**

KSIĄŻKĘ MOŻESZ ZAMÓWIĆ NA

WWW.SKLEP.CURRENDA.PL

Licytacja publiczna w toku egzekucji z ruchomości

Aleksandra Macuga

NOWOŚĆ

89 PLN

KSIAŻKĘ MOŻESZ ZAMÓWIĆ NA

WWW.SKLEP.CURRENTA.PL

Przegląd Prawa Egzekucyjnego

NR 7/2018

WSPIERAMY PROFESJONALISTÓW

al. Niepodległości 703A
81-853 Sopot

tel.: +48 58 550 38 75
faks: +48 58 712 90 65
e-mail: marketing@currenda.pl
www.currenda.pl/przegląd
www.sklep.currenda.pl

Nakład PPE: 730 egz.

Cena: 69 zł